

ULUSLARARASI İLİŞKİLER SÖZLÜĞÜ

Uluslararası Politika

<http://osamortadogu.sitemynet.com/ulus.htm>

Abluka (blockade)

Savaş halinde olan devletlerden birinin, diğerinin kıyılarındanbiri bölümüne veya tümüne giriş ve çıkışı engellemeyi amaçlayan savaş önlemlerinden birisidir. Devletlerin birbirlerine karşı geniş çapta ekonomik bağımlılıkları olmasından dolayı abluka modern savaş aracı olarak etkili bir silah vazifesi görür. Genel olarak abluka yazılı olan veya olmayan uluslararası hukuk kuralları ile düzenlenir. Abluka öncesinde tarafsız devletlere notayla bildirimde bulunmak ve her devlete eşit muamelede bulunmak zorunludur. Abluka ihlallerinde cezai müeyyide olarak gemiye el konabilir fakat zarar verilemez.Uygulama yönünden ablukaları çeşitli sınıflara ayırmak mümkündür. 18 ve 19. yy.'da yaygın olan kağıt ablukasında sadece ablukanın ilanıyla yetinilmiştir, hukuki bir işlevi yoktur. Çoğunlukla savaş zamanında başvurulana abluka (BM'nin 1990'da Irak'a karşı uyguladığı gibi) savaş olmaksızın da sözkonusu olabilir. (1962 yılında ABD'nin Küba'ya uyguladığı gibi). Ayrıca abluka Irak'a uygulandığı gibi denizden olabileceği gibi, 1948 yılında Berlin'e uygulanan abluka gibi karadan ve havadan olabilir. Ayrıca abluka Amerikan İç Savaşı esnasında Kuzey'in Güney'in limanlarını ablukaya alması sonucu savaş sona erdiren önemli bir etken olmuştur. Sonuç olarak abluka uluslararası arenada etkinliğini ve işlevselliğini korumaktadır.

ABM sistemi: bkz. anti balistik füze sistemi

Açık Deniz (high seas)

Hiç bir devletin egemenliği altında olmayan uluslararası deniz alanları. Bir devletin karasuları ya da içsuları olmayan bu alanlardan bütün devletler uluslararası hukukun izin verdiği ölçüde yararlanırlar. Uluslararası kamu alanı olarak kabul edilen açık denizdeki özgürlük sejimi, seyrüsefer, yapay adalar inşa etme, bilimsel araştırmalar yapma balık avlama, deniz altı kablo ve boruları döşeme ile uçuş serbestliğini kapsar. Devletlerin tekelci yetkilerinin olmadığı bu uluslararası denizlerde düzen, bayrak yasası ve devletler arasında kamuya ilişkin imzalanan sözleşmeler ile sağlanır.

Açık Diplomasi (open diplomacy)

Gizli diplomasiye tepki olarak ortaya atılan diplomasi anlayışı. Bu anlayışa göre, diplomatik görüşmelerle ilgili tarafların yüklenecekleri hak ve sorumlulukların kamuoyunun bilgi ve denetimine sunulması gerekir. Gizli diplomasiye en büyük tepki ABD başkanı olan W. Wilson'dan gelmiştir. Savaş sonucunda yayınladığı "Ondört Nokta"nın birincisinde "açık görüşmeler sonunda varılacak açık sözleşmeler" ilkesini ileri sürmüştür. Bu diplomasi anlayışının gelişmesini etkileyen iki ana etkendensözedilebilir. İlk olarak, genel anlamda katılımcı demokrasinin sınırlarının gelişmesi hem kitlelerin meclislerini, hükümetlerini denetleme ve yönlendirme olanağını nisbeten artırmış, hem de kamuoyunu çeşitli baskı

gruplarına ait örgütler yolu ile yöneticileri etkileme mesaj iletme kanallarının açılması, açık diplomasiyi belirli bir ölçüde de olsa zorunlu kılmıştır. İkinci olarak da özellikle konferans diplomasisi, parlamenter diplomasi gibi gizli biçimde yürütülmesi pek de kolay olmayan diplomasi türlerinin yaygınlaşması açık diplomasiyi kaçınılmaz hale getirmiştir.

Bu tür diplomasinin asıl amacı, iki veya daha fazla devletin aralarında gizlice anlaşarak, bir başka devletin temel hak ve yetkilerine yönelik bir eyleme hazırlanmalarını engellemeye çalışmaktır.

Fakat iki dünya savaşı arasındaki dönemde ayıp sayılmış olan kapalı ya da gizli diplomasi yöntemine son savaştan bu yana yoğun bir biçimde dönmüş bulunuyor.

Açık Kapı Politikası (open door policy)

ABD'nin, Çin'in toprak ve yönetim bütünlüğünün sağlanması, Çin'le ticari ilişkileri olan ülkeler arasında eşit ayrıcalıkların korunması için ilan ettiği ilkeler bildirgesi (1899-1900). Bu amaçla bu devletin kendi toprakları üzerinde diğer devletlere serbestçe ticaret yapma özgürlüğü tanınması. Bu politika ABD'nin yaygın olarak benimsenmiş ve uzun bir süre ABD dış politikasının temeli olmuştur. Bildirge ABD Dışişleri Bakanı John Hay tarafından Büyük Britanya, Almanya, Fransa, İtalya, Japonya ve Rusya'ya gönderilen sirküler bir mektup şeklinde hazırlanmıştır. Bildirge şu maddeleri içeriyordu: 1)Her ülke, antlaşmayla dış ticarete açılan herhangi bir limanı serbestçe kullanacak ya da kendi nüfuz bölgesindeki başka kazanılmış haklardan serbestçe yararlanacak, 2)Ticaret üzerinden alınan vergiler yalnızca Çin Hükümeti toplayabilecek, 3)Nüfuz bölgesine sahip ülkeler liman ücreti ve demiryolu resmi ödenekten muaf tutulmayacak. Açık kapı politikası Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğraması ve Çin İç Savaşı'nda komünistlerin kazandığı zaferde (1949) anlamını yitirerek son bulmuştur.

Aktif Halk (active population)

Sistemi düzeltmek, değiştirmek için çaba harcayan ve siyasal sistemle yakından ilgilenip ona faal olarak katılan halk grubu Aktif kişiler ya düzenden yana olurlar ve onun bütün güçleriyle destekler, ya da düzene karşı çıkarlar ve düzeni değiştirmeye, gerekirse yıkmaya çalışırlar. Bu halk grubu dış politika konularında bilgi sahibidir ve sosyal-egitimsel yapıda üst düzeyde bulunurlar. Aktif halk grubu tüm halkın %9-11 gibi küçük bir kısmını teşkil eder.

Alçak Yoğunlukta Çatışma: bkz. Düşük Yoğunlukta Çatışma

Ambargo (embargo)

Ekonomik politikanın yaptırım araçlarından bir tanesi. Bir ülkeyi ekonomik açıdan zor duruma düşürmek için ticaret gemilerinin ve diğer malların giriş çıkışının, ithalat ve ihracatın yasaklanması. Ambargo etkili olabilmesi için sadece denizden değil, havadan ve hatta karadan da uygulanmalıdır. Ambargo sivil ve uluslararası olmak üzere iki türdür. Sivil ambargo, bir devletin kendi gemilerini yabancı devletlerin yağmasından korumak ya da malların belli bir ülkeye ulaşmasını engellemek amacıyla kendi limanlarında alıkoymasındır. Uluslararası ambargo ise yabancı devlet gemilerinin ve mallarının alıkonulmasıdır. Ambargo amaç yönünden siyasal içerikli yahut misilleme türünde olabilir. Siyasal amaçlı ambargo savaş ya

da ayaklanma içinde olan devletlere silah ve savaş malzemesi ihracını engellemek amacıyla uygulanır. İspanyol İç Savaşı sırasında ABD'nin tarafsızlığını belirtmek amacıyla uyguladığı 1937 yılındaki ambargo bu türe bir örnektir. Misilleme türünde ambargo; devletler hukukuna ilişkin yükümlülüklerini çiğnediği düşünülen bir devlete karşı kullanılır. İngiltere ve Fransa'ya konulan 1807 ABD ambargosu bu niteliktedir. Ayrıca ABD'nin en gözde devlet olan SSCB'ye uygulamış olduğu kısıtlama da "de facto ambargo" olarak tanımlanır.

Amfibik Harekat (amphibic operation)

Stratejide, deniz ve kara müşterek hareketına denir ve daha ziyade denizden karaya asker ve zırhlı araçlar çıkarılmasını kapsar. Bu alanda özel olarak hazırlanmış deniz piyadesi birlikleri ile denizden yüzen tank ve zırhlı araçlar yapılmıştır.

Kıbrıs olaylarının 1963'ten beri ciddi bunalımlar göstermesi karşısında silahlı kuvvetlerimiz amfibik harekate girişme kapasitesi elde etmişlerdir. Nitekim 1974 Temmuz'unda girişilen Barış Harekatımız çok başarılı olmuştur.

Anarşizm (anarchism)

Bir ülkede veya milletlerarası alanda çeşitli amaçlarla ve türlü yollarla kargaşalık ve huzursuzluk yaratılması çabalarına ve olaylarına anarşizm denir. Anarşizm, mevcut düzeni sarsmak ve yıkmak, ekonomik, politik ve sosyal karışıklık çıkarmak gibi amaçlara yöneliktir. Menfi propaganda faaliyetleri şekliyle olanlara karşı kanuni ve fiili tedbirler alırlar.

Animus Belli

"Savaş amacı" anlamına gelen latince terimdir.

Antant (entente)

Anlaşma, siyasi anlaşma. Devletler arasında bir veya birkaç anlaşmanın imzalanması ile oluşan ittifaklara verilen ad. Antant kelimesi tarih boyunca bazı devletlerarası anlaşma ve birleşmelerin özel adı olarak kullanılmıştır. 1959'da dört Afrika devleti (Fildişi Sahili, Dehemey, Nijer ve Yukarı Volta) tarafından kurulan Antant Kurulu 1904'te Fransa-İngiltere yakınlaşmasını simgeleyen Entente Cordiale, 1920 ve 1921'de Romanya, Yugoslavya ve Çekoslovakya, arasında imzalanan iki taraflı anlaşmalar sonucu doğan "Küçük Antant", 1898-1905 yılları arasında Fransa, İngiltere ve Rusya'nın aralarında imzaladıkları anlaşmalarla oluşturdukları "Üçlü Antant" tarihte en bilinen antant örnekleridir.

Anti-Balistik Füze Sistemi (anti-ballistic missile system)

Nükleer silahlara karşı geliştirilen, düşman balistik füzesini yok etmeye ya da etkisiz hale getirmeye çalışan savunma sistemi. Saldırı halindeki bir uçak ya da füzenin hedefine varmadan yok edilerek hedefin korunması amacıyla kullanılan sistem, yok edilmek istenen saldırı araç ya da füzesinin hangi aşamada yok edilmek istenmesine göre çeşitlilik gösterir. Balistik füzelerin ortaya çıkmasıyla kent, sanayi merkezleri ve füze depoları büyük ölçüde tehlike oluştuyordu. ABD ve Sovyetler Birliği bu tehlikeyi bertaraf etmek için ABM savunma sisteminin kurulmasını tasarladılar. Aynı zamanda bu sistem çok iyi işleyen bir erken uyarı sisteminin varlığını gerektirmekteydi. Kurulması ve devam ettirilmesi çok yüksek maliyetlere mal olan bu sistem, 26 Mayıs 1972'de ABD ve SSCB arasındaki Salt-I antlaşmaları çerçevesinde büyük ölçüde sınırlandırıldı. 1975 yılından bu yana ABD'de hiç bir

ABM Savunma Sistemi çalışmamaktadır. SSCB'de ise Moskova çevresinde "Galoş" tipi 64 füze savardan oluşan sistem bulunmaktaydı.

Anti-Semitizm (anti-Semitism)

Yahudi ırkına karşı duyulan düşmanlık. İlk çağlarda Musevilerin putperestliğe karşı çıkışının nedeninin ülkelerine bağlı olmamaları biçiminde yanlış anlaşılması sonucu, anti-semitizmin temelini din farklılıkları oluşturmuyordu. Fakat 19. yy.'da milliyetçilik akımının Avrupa'yı etkisi altına alması sonucu anti-semitizmin dayanağı dinsel nitelikten ırkı üstünlüğe kayarak kitlelerden büyük destek görmüştür. Anti-semitizm bazı devletlerin devlet politikası haline gelmiş. Örneğin Orta Çağ'da Rusya'da Çarlık dönemi boyunca devlet politikasının bir parçası olarak süre gelmiştir. Yahudilerin özellikle Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde çok iyi koşullarda yaşamaları, milliyetçilik akımının etkisiyle Yahudileri birinci hedef haline getirmiştir. 1933'te Almanya'da Adolf Hitler'in iktidara gelmesiyle anti-semitizm çığrından çıkarak tüm dünyaya yayılmıştır. II. Dünya Savaşı boyunca Almanlar tarafından altı milyon yahudi öldürülmüştür. İslam ülkelerinde anti-semitizm ehli kitap sayılan Yahudiler'in zimmilik statüsüne tabi tutulması sonucu bir sorun oluşturmamıştır.

Aparthayd (apartheid)

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 1994 yılına kadar yürürlükte kalan ve beyaz olmayan ırklar arasında yasal olarak bir ayrımı öngören politika. Apartheid rejimi Avrupalı azınlığın ülkenin yönetimini kontrol etmesi için düzenlenmiştir. Böylece ülke nüfusunun sadece %15'ini oluşturan beyazlar ülkenin siyasal liderliğini ellerinde tutuyorlar ve ülke ekonomisini de istedikleri şekilde yönlendiriyorlardı. Apartheid düzeni 1950 tarihi Nüfus Kayıt Yasası'na dayanıyordu. Bu yasaya göre Güney Afrika vatandaşlarıBantu (bütün zenciler), Renkliler (melezler) ve Beyazlar şeklinde üçe ayrılıyorlardı. Bu ayrıma daha sonra Asyalılar (Hindistan ve Pakistan kökenliler) de eklendi.

Apartheid rejimi ile beyaz yönetim, beyaz olmayanların siyasi haklarını meslek seçme, ibadet ve evlenme özgürlüklerini kısıtlıyordu. Zenciler devletçe belirlenen özel bölgelerde yaşamaya zorlanıyordu. Bunun üzerine 1963'ten itibaren zenciler yönetime karşı pasif direnişe başladılar. Bu hareketin liderliğini Afrika Ulusal Kongresi yaptı. Bu arada Apartheid uluslararası alanda da tepki görüyordu. 1961'de Güney Afrika Cumhuriyeti İngiliz uluslar Topluluğu'ndan çıkartıldı. Birleşmiş Milletler'in çağrısı üzerine bu ülkeye yönelik çeşitli ambargolar uygulanmaya başlandı.

1980'lere gelindiğinde ülkede bir yumuşama havası hakim olmaya başladı. 1986'da bazı yasaların iptali ile Apartheid biraz daha esnek duruma getirildi. Apartheid'a karşı mücadele eden Afrika Ulusal Konseyi'nin lideri Nelson Mandela'nın 27 yıllık bir hapisten sonra Şubat 1990'da serbest bırakılması ile Apartheid'ın yıkılmasına yönelik çabalar hız kazandı. 1990 ve 1991 yılında da Klerk hükümeti aralarında 1950 Nüfus Kayıt Yasası'nın da bulunduğu pek çok ayrımcı yasayı yürürlükten kaldırdı. 1992 ve 1993 yılında hükümet ile Afrika Ulusal Kongresi arasında yapılan görüşmeler sonucunda 27 Nisan 1994'te ülkede ilk kez bütün ırklardan kişilerin tek oya sahip olacağı eşit ve adil seçimlerin yapılması kararlaştırıldı. 27 Nisan 1994'te yapılanseçimlerde Afrika Ulusal Konseyi büyük bir başarı elde etti ve Nelson Mandela Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı oldu.Aynı tarihte yürürlüğe giren yeni anayasa ve haklar anayasası ile Apartheid rejimi tarihe karışmış oldu.

Arabuluculuk (mediation)

Uluslararası bir anlaşmazlıkta, taraflar arasındaki anlaşmazlığa çözüm aramak veya kesin görüş ayrılıklarını azaltmak amacıyla üçüncü bir tarafın yardımına başvurulmasına dayanan bir uzlaştırma yöntemi. Arabulucu, önce tarafları buluşturup görüşmelerini sağlar. Görüşmelere kendisi de katılır. Ancak, arabulucunun önerileri taraflarca kabul edilmeyebilir, bu durumda arabuluculuk durumu da sona ermiş olur.

Asimilasyon: bkz. özümleme

Ataşe (attache)

Bir ülkenin yabancı ülkelerdeki diplomatik misyonlarında belirli bir uzmanlık alanı ile ilgili olarak temsil ve bilgi toplama fonksiyonunu gören diplomatik görevli. Siyasal memur statüsündeki bu görevli, bulunduğu yabancı devletin durumunu ve davranışlarını kendi yetki alanında kalmak koşuluyla izler ve hükümetine bildirir. Bazılarına göre onun bilgi toplama hareketi casusluk olarak kabul edilir. Ataşeler çeşitli hizmet alanlarında görev yaparlar. Örneğin askeri ataşeler (ataşe militer) bağlı oldukları ulusal ordunun komutanlığının temsilcisi sıfatıyla hem elçiliğin askeri danışmanıdır, hem de kendi ülkeleri için haber toplarlar. Basın ataşeleri basın, film, radyo ve televizyon gibi alanlarda uzmanlaşmış danışmanlardır. Ticaret ataşeleri, bulundukları yabancı ülkelerle kendi ülkeleri arasındaki ticaret ilişkilerini izleyen, ticaret anlaşmalarının hazırlanmasında rol alan ve kendi ülkelerinin ekonomik çıkarlarının korunması doğrultusunda danışma görevi yapan görevlilerdir. Kültür ataşeleri ise bulundukları yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kültürünü tanıtmaya ve iki ülke arasındaki kültür bağlarını geliştirmeye çalışırlar.

Ateşkes (cease fire-truce)

İki ya da daha çok taraf arasındaki çarpışmalara son vermek için yapılan antlaşma. Ateşkes antlaşmasının koşulları, kapsadığı alan ve süresi, genellikle antlaşmayı yapan taraflarca belirlenir. Ateşkes antlaşması ölümlerin toplanması gibi özel amaçlarla, bölgesel ya da geçici olarak yapılabilir. Buna bölgesel ateşkes ya da mütareke denir. Bu antlaşmayla savaş durumu sona ermez. Bu tür antlaşmaların en önemli fonksiyonu, çatışan taraflara aralarındaki sorunu görüşmeler yoluyla çözme konusunda yeni bir fırsat oluşturmaktır. Son zamanlardaki eğilim, ateşkes antlaşmasının kapsamını genişleterek biçim ve içerik açısından bir ön barış antlaşmasına dönüşmesini sağlamak yönündedir.

Ateşkes antlaşmasına ilişkin genel kurallar 1907 Lahey Barış Konferansı'nda saptanmış ve Lahey Kara Savaşı Yönetmeliği'nde yer almıştır. Bu yönetmeliğin koşullarına göre, bir ateşkes antlaşmasının yeterince açık olmaması, savaşın yeniden başlamasına sebep olabilir. Kasıtlı ilerlemeler, bir birliğin hattı dışındaki noktalara el koyması ve birliklerin istenmeyen ya da zayıf bir noktadan geri çekilmeleri, ateşkes antlaşmasının bozulmasını doğuran davranışlar arasındadır.

Atom Bombası (atomic bomb)

Plütonyum 239 ya da uranyum 235 izotopları gibi ağır element çekirdeklerinin bölünmesiyle açığa çıkan enerjiden kaynaklanan büyük patlayıcı güce sahip nükleer salih. Bu bölünme, çok hızlı bir zincirleme tepkime içinde bölünebilir çekirdeklerin nötronlarla bombardımanı ile başlatılır. Bir atom bombasının gücü, kimyasal patlayıcılarla yapılmış aynı boyuttaki bir

bombayla karşılaştırılamayacak kadar büyüktür. Patlama sırasında, şok dalgaları ve rüzgar basıncıyla yarattığı etkinin yanı sıra ısı, ışık ve öldürücü ışınlar radyasyon yayar.

İlk atom bombaları, II. Dünya Savaşı sırasında ABD'de Manhattan Projesi adıyla bilinen bir program çerçevesinde ve iki farklı türde üretildi. Plütonyumlu atombombası 16 Temmuz 1945'te New Mexico eyaletindeki Alamogordo'da denendi. Uranyumlu ilk atombombası ise, 6 Ağustos 1945'te Japonya'nın Hiroşima kentine atıldı ve kentin büyük bölümünün yerle bir olmasına, 200 binden çok kişinin ölümüne neden oldular. Bu çapta bir yıkıma yol açan ikinci bir plütonyum bombası da, 9 Ağustos'ta Nağazaki'ye atıldı. 1950'lerin ilk yıllarında termonükleer bombanın geliştirilmesiyle, atom bombaları ve silahları stratejik silahlar olmaktan çıkıp taktik silahlar sınıflardan sayılmaya başlandı.

Avrosantrizm Diplomasisi (eurocentric diplomacy)

Uluslararası ilişkilerdeki yaklaşım biçimlerinden birisidir ve Avrupa'yı önem ve öncelik bakımından en ön planda ve bütün işlerin ve olayların merkezi olarak görmek ve bunu kabullenmektedir. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı öncesi yıllardaki kabuğuna çekilme politikası nedeniyle ve Sovyetler Birliği'nin içerdekomünizmi yerleştirip pekiştirmek için meşgul bulunuşu sonucu Avrupa daima en önemli diplomasi odağı olarak göze çarpmıştır. Savaş sonrası yıllarda ABD ve Sovyetler'in iki süper devlet oluşları dünya politikasını iki kutuplu hale getirmiş, zamanla Çin'in ve Üçüncü Dünya denilen gelişmekte olan ülkelerin gruplaşmaları ile çok kutuplu (multipolar) bir durumda söz edilmeye başlanmıştır. Bu arada Avrupa kendi birliğini kurma yolunda bazı önemli adımlar atmış ve AET (Ortak Pazar veya Avrupa Ekonomik Topluluğu) çerçevesinde önce 6 sonra 9 ülke ekonomik birliğe yönelmiş ve diplomatik alanda ortak ve uyumlu bir dış politika amaçlanmakta ve sürdürülmektedir. Böylece bir çok önemlidünya sorunlarında ve olaylarında bunlar birarada hareket ile avrosantrizm diplomasisini güçlendirmekte ve iki süper güç arasında önemli bir pozisyon sağlamaktadır. Avrupa ülkelerinin ekonomik ve teknik gelişmeleri ile ortak diplomasileri bu durumunu sürdürmesinin başlıca etkenleri olacaktır. Türkiye'nin de avrosantrik gelişmeleri iyi izlemesi ve bir rol alması, üzerinde önemle durulan bir husustur.

Ayrım Politikası (discrimination policy)

İrk ayrımının yanısıra, bir kısım ülkelerde bazı başka devlet uyruklarına da maksatlı olarak ayrım politikası (discrimination) uygulanır. Genellikle sosyal durum, din ve ırk, köken yönünden bu ayrım göze çarpar. Örneğin, Yunanistan'ın Batı Trakya'daki Türkler'e uyguladığı politika böyledir. Kağıt üzerinde bütün vatandaş haklarına sahip gözükmekle beraber Türkler çeşitli formalitelerle birçok haklarından fiilen yoksundurlar ve ayrıma uğramaktadırlar.

Azgelişmişlik (underdevelopment)

Sermayenin nüfusa ve mevcut gelir kaynaklarına göre yetersiz olması. Ekonomik kalkınmışlığın göstergesi olan sanayileşmeyi sağlayamamış, ulusal geliri ve dolayısıyla tasarruf düzeyi sanayileşmeyi gerçekleştirecek yatırımların finansmanına yetmeye ülkeler, azgelişmiş ülkeler olarak adlandırılır. İlk kez BM Genel Kurulu'nda kullanılan bu terim, kişi başına düşen reel gelir düzeyi ve üretim kapasitesi ile tanımlanmıştır. Bunların ortak özellikleri, 1)düşük tasarruf ve yatırım hacmi, 2)döviz gelirin büyük kısmının tarım kesiminden sağlanması, 3)Emek yoğun bir üretime dayanma ve bunun çoğunun da tarım kesiminde istihdamı, 4)yetersiz alt-yapı, 5)bozuk gelir dağılımı, 6)düşük okuma-yazma oranı,

7)hızlı nüfus artışı, yetersiz beslenme, yüksek çocuk ölümleri. Hızlı nüfus artışı durumu daha da kötüleştirmektedir.

Bu ülkeler genellikle dünyanın geri kalan kısmından işlenmiş ürünler ithal eder ve onlara sınai veya zirai ilk madde ihraç ederler. Görünmeyen hizmetler (navlun, turizm, sigorta vb.) mübadelesinden kar sağlama imkanları yoktur. Ödünç sermaye alırlar ve faiz, yıllık borç taksiti, temettü ödemek zorunda kalırlar. Bu da onları zengin ülkeler ve borç verenlere bağımlı kılar. Azgelişmiş ülkeleri dünya kapitalist sisteminin gelişme sürecinde ve bu süreç içinde aldıkları roller çerçevesinde inceleyen kuramlar, az gelişmişliği dünya, kapitalist sistemi ile bağımlılık ilişkisine göre tanımlarlar. Kurama göre azgelişmişlik "uydu" ya da "çevre" ya da merkez gelişmiş ülkeler arasında kapitalizmin dünya çapında genişlemesiyle başlayan ve bugün de sürmekte olan ekonomik ilişkilerin tarihsel ürünüdür. Azgelişmenin gelişmesi ise, dünya kapitalizminin gelişme sürecinde, dünya işbölümü ile bütünleşme biçimlerine bağlıdır.

Azınlık Grubu (minority group)

Bir toplumda, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan gruptan din, dil, etnik köken vb. yönlerden farklı özellikler gösteren topluluk. Yerleşik azınlığın çoğunlukla eşitliğini sağlayıcı kurallar genellikle şu konulardan konulmaktadır; 1)Yaşama hakkı, 2)Özgürlüklerden yararlanma, 3)Medeni ve siyasal haklardan yararlanma. Azınlıkların farklı kimliklerini sürdürmelerine ilişkin kurallar ise genellikle şu konularda kabul edilmektedir. 1)dillerini kullanma ve kendi ibadetlerini serbestçe yapma, 2)Özel kültürlerini sürdürme. Bu haklardan yararlanma, azınlığa mensup kişilerin bireysel düzeyde yararlanmaları ve uyrukluğunu taşıdıkları devlete bağlılık göstermeleri ile gerçekleşir. Halen, herkesçe kabul edilmiş bir azınlıklar rejimi olmadığı gibi, azınlıklar konusu bir azınlıklar rejimi olmadığı gibi, azınlıklar konusu çözümlenmesi çok zor bir uluslararası sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Bağımlılık (dependence)

İki veya daha fazla sayıdaki uluslararası politika biriminin arasında simetrik olmayan bir etki ilişkisi. Günümüzde iki anlamda kullanılmaktadır. İlki, özellikle Anglo-sakson yazarlar kavramı, bir (A)devletin tutum ve davranışlarının bir başka devletin (B)tutum ve davranışları ile açıklanabilmesini, (A)'nın (B)'ye bağımlılığı olarak tanımlamaktadırlar. Bu türden bir bağımlılık terimi en azından derecelendirme yolu ile ölçülmeye nisbeten uygun bir görünümdeydir. İkinci olarak uluslararası sistemi merkez/çevre ikilemi içerisinde gören ve Andre GundenFrank başta olmak üzere Latin Amerika üzerinde uzmanlaşmış bazı yazarlar ise, kavrama devletlerarası bir ilişkinin ötesinde bir anlam yüklemektedirler. Bu bağlamdan bağımlılık olgusu, metropol ülkenin karar alma mekanizması, merkez/çevre bağlantısında önemli bir role sahip olan çok uluslu ve uluslarüstü şirketler, çevredeki yerel karar oldakları, gibi birimler arasındaki bir ilişki ve bu ilişkinin içerisinde olduğu yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu türden bir bağımlılık ilişkisinin derecelendirme yolu ileölçülebilmesi oldukça zor görünmektedir.

Bağımsızlık (independence)

Uluslararası politika ve uluslararası hukuk alanında farklı sayılabilecek anlamlarda kullanılan kavram. Uluslararası politikada bağımsızlık, bir ülkenin başka bir ülke ya da ülkelerin yönetim ya da denetimi anlamındadır. Bununla beraber tam bağımsızlıktan söz etmek güçtür. Devletlerin birbirinden etkilendiği kabul edilir. Bağımsızlık uluslararası hukukta devletin

kurucu ögelerinden biridir. Devletin kurucu ögelerinden egemenlik ilkesinin uluslararası hukukun alanını sınırlaması, dolayısıyla bazı hukukçular bunun yerine bağımsızlık kavramını kullanmaktadırlar. Klasik devletler hukukuna göre bağımsızlık bir devletin dışı karşı egemenliği anlamına gelir ve tüm egemen devletlerin eşitliği ilkesine dayanır. Bu çerçevedeki bağımsızlık, uluslararası hukukun sujeleri konumunda bulunan devletlerin yetki limitlerinin uluslararası hukuk kurallarınca belirlenmesi ve garanti altına alınması anlamını taşımaktadır.

Bağılantısızlık (nonalignment)

Bloksuzluk olarak da bilinir. Uluslararası politika, belli başlı bloklarla siyasal ya da ideolojik yakınlaşmalardan kaçınma politikası. Bağılantısızlık politikası, II. Dünya savaşı sonrasında Hindistan, Kenya, Yugoslavya gibi ülkeler ile Asya ve Afrika'da yeni kurulan devletlerin çoğu tarafından uygulandı. Bu ülkeler, çoğunlukla ne SSCB'nin önderliğindeki sosyalist blokla ne de ABD'nin önderliğindeki batı blokuyla ittifak kurmaya yanaştılar. Bununla beraber, kendilerini soyutlayacak bir yansızlık politikası da izlemediler. Bir yandan uluslararası ilişkilere etkin biçimde katılırken öbür yandan uluslararası sorun ve çatışmalarda açık tutum takındılar. Bağılantısız ülkeler arasında en geniş grubu oluşturan genç Asya ve Afrika ülkeleri, çoğunlukla batılı devletlerin eski sömürgeleridir. Bu ülkeler, hem batı bloku içindeki eski sömürgeci devletlerle sürekli ve yakın ilişki kurmanın yeni bir bağımlılık biçimi oluşturabileceğinden kaygılanmakta, hem de sosyalist düzenlerin hızlı ekonomik gelişmesi genellikle çekici gelmekle birlikte, SSCB ile çok yakından bağlar kurmanın da onları uydulaştırarak bağımsızlıklarına zarar vereceğinden korkmaktadır. Bağılantısızlık politikası, bu ülkelerin büyük gereksinme duyduğu ekonomik yardımları da çoğu kez her iki bloktan da sağlamalarına olanak vermektedir.

İlk kez 1955 Bandung Konferansı'nda adlarını duyuran bağılantısız ülkeler, 1960'lar ve 1970'lerde, uluslararası ilişkilerde ortak politika izleyerek yeni bir blok oluşturmaya çalıştılar, ama belirli konularda kendi aralarında çıkan ulusal çıkar ayrılıkları yüzünden bu girişimler, başarısız kaldı. Bandung'tan sonra "Bağılantısızlık Hareketi Konferansı" adı altında sekiz konferans toplantısı 1961'de Belgrad'da 25 ülkenin katılımıyla düzenlenen ilk konferansta, bağılantısız sayılmak için 5 ilke belirlendi. Bunlar; 1)Barış içinde bir arada yaşamayı temel alan bir bağımsızlık politikası izleme, 2)NATO, Varşova paktı, SEATO veya CENTO gibi çok farklı askeri ittifaklara katılmama, 3)Kendi topraklarında üs vermeme, 4)Büyük güçlerle ikili askeri ittifaklara katılmama, 5)Ulusal kurtuluş savaşlarını destekleme.

1960'lı yıllarda çok sayıda eski sömürgecinin bağımsızlığa kavuşarak uluslararası sistem ve BM içerisinde yer alması ile hareket giderek güç kazandı. 1970'lerden itibaren, kısmen iki kutuplu sistemin gevşemesi, kısmen hareketin ortak paydasını oluşturan sömürge durumundan kurtulmak için verilen ulusal kurtuluş mücadelelerinin azalması, kısmen de grubun üye sayısının artması dolayısı ile ortaya çıkan dağınıklık, hareketin eski prestijini yitirmesine sebep oldu. 1986'da Harare'de yapılan son konferans 101 bağılantısız ülke temsilci yolladı. Günümüzde grubun faaliyetlerinin en belirgin biçimde ortaya çıktığı yer BM Genel Kurulu'dur.

Balıkçılık Bölgesi (fishing zone)

Balıkçılık amaçlı olarak belirlenmiş, karasuların dış sınırının ötesindeki deniz bölgesidir. Kıyı devletlerin istemiyle oluşturulan bu bölgeye "balıkçılık bitişik bölgesi" adı da verilir. Ancak,

balıkçılık bölgesi kavramının varlığı günümüzde sözkonusu olmaktan çıkmıştır. Türkiye 15 Mayıs 1964 tarihli Karasuları Kanunu ile 6 millik karasularına 6 millik bir balıkçılık bölgesi kurmuştur.

Barışçı Çözüm (peaceful settlement)

Güce başvurmada devletler arasındaki uyuşmazlıkların giderilmesidir. Barışçı çözüm devletlerin önemli hakları ve görevleri konusundaki uyuşmazlıkların çözümlenebileceği süreçleri içerir. Uluslararası uyuşmazlıkların barışçı çözümü için iki tür teknik vardır. Hukuki ve siyasal, hukuki olan uluslararası hukuki uyuşmazlığın gerçeklerine (öğelerine) uygulamayı içerir. Bunun başlıca iki yöntemi sözkonusudur. Hakemlik ve uluslararası yargı. Siyasi olan ise diplomatik müzakere, dostça girişim, arabuluculuk, soruşturma komisyonları, uzlaştırma komisyonları ve BM örgütü aracılığıyla çözüm yöntemleridir. 1899 ve 1907 Hague Barış Konferansları zorunlu barışçı çözüm sürecini kurma çabalarının oluşmasına neden oldu. Bu tür çabalar ve metodlar Briand-Kellog Paktı'nda, BM anlaşmasında yer aldı. Barışçı çözüm alanındaki gelişmeler (ilerlemeler) silahsızlandırma, uluslararası örgütsel etkinlikler, ekonomik gelişme ve eğitimsel ve kültürel değişiklikler gibi ilgili alanlardaki çalışmalarla daha da büyümektedir.

Barış Gücü (peace force)

Birleşmiş Milletler'in bazı bunalımların üzerine ve Güvenlik Konseyi'nin kararı ile üye ülkeler askerlerinden oluşan ve kritik bölgelere gönderilen kuvvetlerdir.

İlk defa Kore Savaşı çıktığında buraya Birleşmiş Milletler kuvvetleri sevk edilmiştir. Ancak, doğu bloku ülkeleri bunu arzulamadığından bu konudaki karar Güvenlik Konseyi yerine, Genel Kurul'u'na alınmış ve uygulanmıştır. Esasen bu operasyona daha ziyade ABD kuvvetleri önemli ölçüde katılmıştır. Daha sonraları ise, başka durumlarda da Birleşmiş Milletler üyelerinden bazılarının askerlerinden oluşan kuvvetler kullanılmış ve bunlara doğu bloku ile batı bloku ve tarafsız (bloksuz) ülkeler askerlerinin de katıldığı görülmüştür. Bu da, Birleşmiş Milletler Anayasası'nda öngörülen bu örgütün askeri kuvvetlerinin olmayışının herkesçe bir boşluk olarak kabul edildiğine bir işarettir. Nitekim, Birleşmiş Milletler bazı olaylarda (Ortadoğu, Kongo, Kıbrıs) silahlı kuvvetler göndermiş bazı yerlerde de askeri gözlemler bulundurmıştır.

Örneğin Kıbrıs'taki B.M. Barış Gücü (UNFICYP) adıyla anılan ve bir ara toplam 6 bin kişi civarına kadar çıkan Avusturya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, İrlanda, İsveç ve İngiliz askerlerinden oluşan bir askeri kuvvet görevlendirilmiştir. Ayrıca, bu kuvvetlerin masraflarının karşılanmasına çok daha fazla sayıda BM üyesi ülkeler katılmaktadırlar ve hepsi kendi arzusuna göre bir miktar para vermektedir. 1964'te Kıbrıs'a gönderilen bu kuvvetlerin finansmanına 55 ülke katılmış bulunmaktadır. Bu kuvvetin süresi de her 6 ayda bir Güvenlik Konseyince görüşülmekte ve yeniden uzatılmaktadır. 1974 yazında Türkiye'nin yaptığı Kıbrıs Barış Harekati ile B.M. Barış Gücünün yeterli ve yararlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Halen Adada 2500 kadar Barış gücü askeri vardır.

Son olarak, Ortadoğu'daki Altı Ekim Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra, Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin bir kısmı Sina Yarımadası'nda gönderilerek, Mısır-İsrail kuvvetleri arasında bir bölgede görev almışlardır. Ortadoğuda UNTSO, UNEF, UNDOF Mısır-İsrail

arasında ve UNIFIL Lübnan'da görev alan kuvvetlerin isimleridir. B.M. Barış Gücü askerlerine politika lisanında ayrıca "Mavi Bereliler" (casque blues) denmekte olup, bunun nedeni, sözü geçen askerlerin Birleşmiş Milletler bayrağındaki mavi renkte bere giymeleridir. 1978'de Afrikalılar da bir Barışgücü oluşturup Zaire'ye yollamışlardır.

Barış İçinde Birarada Yaşama (peaceful co-existence)

II. Dünya Savaşı'nı izleyen soğuk savaş yıllarından sonra SSCB tarafından ortaya atılan, kapitalist, sosyalist sistemler arasındaki ilişkilerin savaşa yol açmadan sürdürülebileceği belirtilen doktrin.

1920'lerin başında V.İ. Lenin tarafından ilk söz edilerek çerçevesi çizilen terim, farklı toplumsal sistemleri olan ülkeler arasında barışçı ilişkiler kurulmasını öngörüyordu.

Sovyetler birliği Komünist Partisi (SBKP) birinci sekreteri Nikita Kruşçev, 21 Haziran 1960'ta yaptığı bir konuşmada kapitalizm koşullarında savaşın kaçınılmaz olduğu yolundaki kuramın artık geçerli olmadığı görüşünü yineledi. Kruşçev, daha sonra da sosyalizmin başarısının anahtarının barış içinde bir arada yaşama olduğunu vurguladı. Bu kural ulusal kurtuluş savaşlarını geçersiz kılmıyordu. SSCB, sömürgesi aktif bir biçimde destekleyecekti. Gene Kruşçev'e göre barış için mücadele sloganı ile, komünizm için mücadele sloganı çatışmıyordu. Bu doktrinin ana çizgileri Ekim 1964'te Kruşçev'in yerine geçen Leonid Brejnev tarafından izlendi.

Bu yorum esas itibarıyla nükleer bir savaşta her iki tarafın da yok olacağının anlaşılmaya başlanmasıyla ilgilidir. Kruşçev'e göre barış içinde birarada yaşama ilkesi, sosyalist ülkelerin kapitalist ülkelerle olan mücadelesinin daha çok ekonomik ve teknolojik alanlara kayması sonucunu doğuracaktı.

Başat Güç (dominant power)

George Modelski tarafından geliştirilen bu kurama göre, XV. yüzyılla birlikte dünya tarihi, belirli devletlerin belirli bir süreyle yeryüzünde üstün duruma yükselmeleri ve sonra bu statülerin düşmeleri zinciri içinde bugüne doğru çıkmaktadır. Bu üstün duruma geçen devlet başat güç adını almaktadır. Bu başat güç durumuna yükselme ve bu durumdan düşüş kabaca yüzer yıllık sürelerle olmaktadır. Belirli bir devlet yükselerek dünya denizlerinde egemen duruma geçmekte-başat gücün tanımında okyanuslara egemen olmak önemli ve belirleyici bir özellik olarak gösteriliyor- ve bu egemenliğini hemen hemen yüz yıl sürdürmektedir. Bu süre içinde, başat güce meydan okuyan başka bir güç (challenger) çıkmakta ve ikisi arasında belki sistemin öteki üyelerinden bir kısmının da katıldığı büyük bir savaş, yeni başat gücün belirmesini sağlamaktadır. Bu büyük savaştan ise genellikle başat güç ve meydan okuyan güç değil, üçüncü bir devlet kazançlı çıkarak, dünya egemenliğini o kurmaktadır.

"Bekle ve Gör" Politikası (wait and see policy)

Diplomasi ve genellikle politika alanında, çok sözü geçen İngilizce kökenli deyim, Türkçe'ye "Bekle ve Gör" politikası şeklinde çevrilmiştir. Bir takım olaylar karşısında, acele etmeden beklemek ve hemen harekete geçmeden, bu olayların gelişmesini dikkatle ve yakinen izleyerek, son ve en uygun duruma göre bir tutum saptamak politikasıdır.

Bazen de bir politik amacın gerçekleşmesi için hareketsizliği benimseyip sabırla beklemek anlamına gelen ve "attantizm" de denilen tutum ile aynı olarak kullanılmaktadır.

Beşinci Kol (fifth column)

Ellerindeki her türlü araca başvurarak bir ulusun dayanışmasını ve bütünlüğünü yok etmeye çalışan yıkıcı yeraltı grubuna ve bu harekete verilen isim. İspanya iç savaşı (1936-39) sırasında faşistlerin dört koldan Madrit'e doğru ilerlediği bir sırada, hükümeti çeşitli sabotaj ve eylemlerle içeriden yıkmaya çalışan Francisco Franco taraftarları beşinci kol diye nitelendirilmiştir. Beşinci kolun başlıca yöntemlerinden biri yıkıcı unsurların, hedef ülkenin tüm yapısına, özellikle de siyasal karar alma ve ulusal savunma merkezlerine sızmasıdır. Benzeri uygulamalar Nazi Almanyası tarafının Avusturya, Çekoslovakya, Norveç gibi ülkelerin ele geçirilmesinde uygulanmıştır. 1940 yılında Nazi Almanyası'nın Norveç'e saldırısında vatan haini olarak tanımlanan dünya grubu beşinci kol olarak çok etkili bir rol oynamıştır.

Beş Prensip (parch sheala)

Hindistan ile Çin arasındaki ilişkilerde uyulması gereken kurallar, Çin başbakanı Çu en Lay, Hindistan başbakanı Nehru ile görüşerek, ilişkilerinde Beş Prensibin egemen olmasına karar vermişlerdir. Bunlar; birbirlerinin toprak bütünlüğü ve egemenliklerine karşılıklı saygı, saldırmazlık, birbirlerinin iç işlerine karışmama, etkinlik ve karşılıklı fayda ve barış içinde birarada yaşama.

Birim-veto Sistemi (unit veto system)

Varsayımsal bir uluslararası sistem türü. Uluslararası politika teorisinde Morton A. Kaplan tarafından ortaya atılan bu sistemde bulunan hemen tüm birimler, bir nükleer savaş başlatabilecek ölçüde nükleer silaha sahip olacaklardır. Böylece günümüzün esas itibarı ile iki kutuplu nükleer denge anlayışı, yerini daha değişik bir denge anlayışına bırakacak, sistemdeki birçok birim, genel bir barış ya da savaş konusunda söz sahibi olacaklardır. Günümüzde nükleer güç dağılımı henüz bu aşamadan uzak olmakla birlikte, gelişmenin bu yönde olduğu bir gerçek.

Birinci Vuruş Yeteneği (first-strike capability)

Bir nükleer çatışmada ani bir nükleer saldırıya karşı tarafın gücünü hızlı bir şekilde tahrip etme veya zayıflatma yahut misilleme imkanını ortadan kaldırma stratejisini uygulama yeteneği. Birinci vuruş teorisi bir tarafın yapacağı büyük çaptaki bir saldırıya karşı tarafın yaralarını saramayacak şekilde tahrip edilmesi ve felce uğratılması sonucu savaşın kazanılmasını varsayar. Birinci vuruş yeteneği bir devletin elinde bulunan nükleer başlıkların sayısına ve gönderme araçlarına bağlıdır fakat aynı zamanda da düşmanın ikinci vuruş yeteneğine sahip olma gelişmişliğiyle sınırlıdır. İkinci vuruş yeteneğinin tahribatından kaçınmak için, ABD ve SSCB filolarda ve uydu ülkelerde katılararası füzeleri yerleştirmişler, çok yönlü nükleer başlıklı füzeleri denizden fırlatan denizaltıları da dünyanın değişik okyanuslarına dağıtmışlardır.

Bitişik Bölge (contiguous zone)

Kıyı devletlerin üzerinde egemenlik haklarının değil de gümrük, mali, sağlık amaçlı veya göç konularındaki belirli çıkarlarını koruma yetkilerinin bulunduğu karasularına bitişik açık deniz parçası. Karasularının ölçülmeye başladığı esas hattan başlayarak 12 milden öteye uzatılmayan karasularının dış sınırının ötesinden bitişik deniz alanıdır.

Bloklaşma

Ülkelerin aralarında, özellikle politika ve askeri yönden işbirliği yapmak üzere ve diğer bazı ülkelere yönelik olarak anlaşmalar yoluyla gruplar kurmalarına, milletlerarası politika lisanında "bloklaşma" denmektedir.

Bloklar kurma tarih boyunca görülmüştür. Yüzyılımızda ise en önemli bloklaşmaların ilki, Birinci Dünya Savaşı öncesinde oluşan İngiltere, Fransa, Rusya ile diğer bazı devletlerden kurulan "itilaf" yani "antant devletleri" bloku ile bunun karşısında bulunan Almanya, Avusturya, Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve diğer bazı devletlerden oluşan ve adına "ittifak" yani "Alyans Devletleri" veya "Merkezi İmparatorluklar" denilen bloktur.

Birinci Dünya Savaşı da zaten bu iki blok arasında olmuştur. (ABD'de birinci bloka katılmıştır). Bu savaşın bitimini izleyen yıllarda, özellikle Almanya'da Nazizm'in (Nasyonel Sosyalizm) gelişmesi, Rusya'da da Komünist rejimin yerleşmesinden sonra dünya politikasında ilişkilerini artırması ve çekingen tutumundan sıyrılması ile ayrıca Uzak Doğu'da Çin-Japon savaşının gelişmesi ile tekrar bloklaşmalara doğru eğilimler ve girişimler artmıştır.

Böylece, bir yandan Almanya, İtalya ve Japonya'nın öncülüğünü yaptığı Mihver (Axis) denilen blok doğmuş, diğer yandan da Müttefikler (Allied Powers) denilen, İngiltere ve Fransa ile sonradan onlara katılan Çin, ABD ve diğer bir çok ülkeden kurulu blok arasında İkinci Dünya Savaşı yapılmıştır.

Bloklaşmalar, bir çatışma halinde birçok ülkenin savaşmasına yol açmakta ve dünya yüzünde bir genel savaş meydana gelmektedir. Birinci Dünya Savaşında 16 ülke aralarında savaşmışlar, İkinci Dünya Savaşına katılan ülkelerin sayısı ise 50'yi aşmıştır.

İkinci Dünya savaşından sonra ise "Soğuk Savaş" denilen psikolojik gerginlik ve baskılar devresine giriliş, bazı yerlerde "Bölgesel Savaşlar" denilen gerçek silahlı çatışmalar başgöstermiş ve yine yeryüzünde ve bu kez ideolojik faktörlerinde rol oynadığı yeni bir bloklaşma dönemi yaşamaya başlanmıştır.

Bu kez bloklaşma bir yandan "Doğu Bloku" denilen sosyalist ülkeler (Doğu Avrupa ülkeleri ve Rusya ile Çin'den oluşmuştur) bir yandan da "Batı Bloku" denilen (ABD, İngiltere, Fransa ve diğer birçok Avrupa ve amerikan kıtası ülkesinden oluşmuştur) iki grup yaratmıştır.

Bu iki blok daha öncelerinden farklı olarak aralarında daha değişik sıkı bağlar kurmuşlar, bazı konularda ise birbirlerine fazla bağlanmamışlardır. Örneğin, Batı Bloku veya Batı Dünyası denilen bloktan 15 ülke sıkı bir askeri ve siyasi ittifak olan NATO'da işbirliği yaparken, diğer birçoğu bu işbirliğinin dışında fakat genel eğilimi bakımından birbirine yakın bir politika içinde olmuşlardır. Öte yandan, Doğu Bloku'nda da Varşova Paktı içinde 7 ülke sıkı askeri ve siyasi işbirliği sürdürürken; Çin, Arnavutlu, Küba gibi ülkeler bunun dışında fakat eğilim bakımından Doğu Bloku içindedirler.

Ayrıca bu kez, bir diğer blok olan "Üçüncü Dünya" ülkeleri denilen sözü geçen iki önemli blokun dışında kalan pek çok ülkenin oluşturduğu bir grup da ortaya çıkmıştır.

Üçüncü Dünya denilen gruptaki ülkelerin aralarındaki bağlar, diğer iki bloka nazaran çok değişikti. Bunlar daha ziyade aynı problemlere sahip olmaları ve çeşitli nedenlerle bir kesim blok içinde bulunmak istemeyişleri dolayısıyla kader yönünden birbirlerine benzemekte oluşlarından bir blok gibi görünmekte ise de esas "ortada" denilebilecek bir durumdadırlar. Fakat dünya politikasının tartışıldığı birçok milletlerarası kuruluş, konferans ve toplantılarda önemli bir rol oynamaktadırlar.

Bloksuzlar: bkz. bağlantısızlar

Boykot (boycott)

Boykot, bir ülke ya da ülkeler grubuyla toplu ve organize edilmiş bir şekilde ekonomik ilişkileri kesme. Dış politikada etkili ticari yaptırım biçimlerindenidir. Boykot ekonomik olabileceği gibi politik, askeri ve ideolojik kaynaklı da olabilir. Boykot çoğunlukla işçi örgütlerini daha iyi ücret ve çalışma koşulları elde etmek için başvurdukları bir yöntemdir. ABD'nin II. Dünya Savaşı'ndan önce Japon ithal ürünlerine karşı uyguladığı boykot, kendi iş alanlarına ve endüstrisini dış rekabete karşı genel olarak korumaya yönlendirilmiştir. Boykot terimi, belirli olarak eylemlere katılmayı reddetme anlamını da içerir. Bir ülkenin temsilcileri, başka bir ülkenin izlediği politikadan ya da tutumdan hoşnut olmadıklarını göstermek için uluslararası konferansları ya da toplantıları boykot edebilir. Bir ülkenin, ülke topluluğunun ya da uluslararası örgütlerin başka bir ülkenin politikasını ve hareketlerini etkilemek ya da protesto etmek amacıyla giriştiği boykot biçimleri de vardır. Birleşmiş Milletler'in 1965 yılında yasal olmayan yollarla İngiltere'den ayrılıp bağımsızlığını ilan eden Rodezya ile ekonomik ilişkiler kesilmesi yolunda bütün üyelerine yaptığı çağrı uluslararası bir örgütçe uygulanan bir boykot örneğidir.

Böl ve Yönet (divide and rule)

Rakiplerini bölerek ya da onları bölünmüş vaziyette tutarak zayıf durumda bırakmak isteyen devletlerin izledikleri yoldur. Bu bir tür hükümran olmak için bölmektir. XIX. yy.'da sömürge imparatorluklarının kuruluşunda, Asya ve Afrika'nın komşu topluluklarını birbirine düşman etmek için bu kuraldan çok yararlanıldı. Bu politikanın en iyi örneklerini Almanya'ya karşı Fransa'nın politikasında ve Avrupa'nın öteki ülkelerine karşı izlenen Sovyet Politikası'nda görüyoruz. Son birkaç yüzyıldan beri II. Dünya Savaşının sonuna değin, Fransa'nın Almanya'ya karşı politikasının ana teması, ya Alman İmparatorluğunu küçük bağımsız devletlere bölmek ya da bu gibi küçük devletlerin birleşerek tek bir devlet kurmalarını önlemek olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bölünmüş olan Almanya'nın birleşmesine de yine Fransa karşı çıkmıştır. Bunun gibi Sovyetler Birliği de Avrupa'nın birleşmesi konusundaki her plana karşı çıkmış; birleşmiş bir Avrupa'yı kendisi için bir tehlike olarak görmüştür.

Bütünleşme (integration)

En genel anlamda, daha büyük siyasi veya ekonomik birimlerin ortaya çıktığı bir gelişim süreci. Entegrasyon iki alanda ele alınabilir; a)uluslararası alanda, yeni birim yaratma amacı ile girişilen entegrasyon, b)iç yani ulusal alanda; kurulmuş bir bütün kendi içinde işbirliğini kurma ve geliştirme amacı ile girişilen entegrasyon. Ulusal entegrasyon olarak sözü edilen ikinci bir durum, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlığını kazanan eski sömürgeler açısından önem taşımaktadır. Birinci anlamda ise, uluslararası platformda devletlerin siyasi ve ekonomik alanda daha büyük birimler oluşturmaları olarak açıklanabilir. Ekonomik entegrasyon, iki veya daha çok ülkenin birbirleri ile ekonomik, mali, parasal ve

sosyal alanlarda anlaşmasıdır. Bu anlamda kurulan birlikler bölgesel niteliklidir ve gümrük duvarları kaldırılarak tam bir alışkanlık sağlanmasını amaçlar. Siyasal entegrasyon ise, ekonomik entegrasyonun başarılı işleyebilmesi için gerekli karar ünitesi yaratmayı amaçlar. Bu ünitenin amacı siyasal, dengesizlik ve anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasıdır. Merkezi ünite aracılığı ile belirlenen ortak politikalar, bir dizi siyasal ve teknik nedenler ile başvurulur. Tarihsel nedenler, savaşları durdurma ve barışı sağlama amacı taşır. Ekonomik nedenler; a)ekonomik sürtüşmelerin yıkıcı etkilerinden arınma isteği, b)istihdam ve yaşam standartlarının yükseltilmesi ile ortak kalkınma isteği, c)geniş pazar olanakları yaratma isteği, d)ulusal ekonomilerin uluslararası değerlerle yönlendirilmesinin zorunluluğu. Siyasal nedenler; a)tek tek etkisiz kalınan konularda bütünleşerek siyasal etki oluşturma eğilimi; b)dünya dengesini koruma. Teknik Nedenler; a)teknoloji ve bilim alanında ortak çalışma çoğunluğunun ortaya çıkması, b)uluslararası şirketlerin faaliyetlerini yürütebilmesi için gerekli ortamın hazırlanması.

Bir entegrasyonun başarılı olabilmesi şu şartlara bağlıdır.

- a) Ülkelerin sahip olduğu doğa ve ilişkiler
- b) Ülkelerin çıkarlarının çatışıp çatışmadığı
- c) Ülkelerin sağlayıp dağıttığı güç
- d) Topluluğun sürekliliği
- e) Ortak politika ve eylemler

Büyükelçi (ambassador)

Bir devletçe bir başka devlete gönderilen en yüksek rütbeli diplomatik temsilci. Diplomatik ilişkiler üzerine gerçekleşen Viyana Kongresi (161) diplomatik temsilcileri üç kategoriye ayırmıştır. 1)Ev sahibi devletin devlet başkanına güven mektubu sunan büyükelçiler ve eşit rütbedeki diğer misyon başkanları. 2)Ev sahibi devletin devlet başkanına güven mektubu sunan elçiler, orta elçiler ve diğer temsilciler. 3)Ev sahibi ülkenin Dışişleri Bakanına güven mektubu sunan maslahat güzarlar.

Başlangıçta yalnızca krallıklara gönderilen büyükelçiler sonraları eşit düzeyde görülen cumhuriyetlerde de görev yapmaya başladı. Geçmişte Avusturya, Macaristan, Fransa, Almanya, Büyük Britanya, İtalya, Japonya, Rusya ve ABD gibi büyük devletlerin yanı sıra ıspanya ve Osmanlı Devletini de kapsayan devletler arasında genel bir büyükelçi değişimi vardı. 1945'ten sonra, bütün devletlerin resmi yasal eşitliği öğretisine uygun olarak diplomatik ilişki kurulan ülkelere büyükelçiler yollanmaya başlandı.

Modern iletişim araçlarının gelişmesinden önce, büyükelçilere tam yetkiye varan geniş yetkiler veriliyordu. Günümüzde büyükelçiler kendi Dışişlerinin sözcüsü konumunu taşır; bir büyükelçi çok seyrek olarak kendi başına karar verebilir. Bununla birlikte bir büyükelçinin kişiliği ve saygınlığı temsil ettiği devletin görüşlerini karşı tarafa anlatmakta önemli bir rol oynayabilir. Gönderildiği; ülkeye ilişkin ilk elden bilgi edinerek, devletin izleyeceği politikalarda belirleyici bir etkide bulunabilir.

Casus Belli: bkz. Savaş Nedeni

Casus Foederis

Latince'de "bir anlaşmanın uygulanabilir ve bağlayıcı hale geldiği koşul" demektir. Ayrıca bir devlet başka bir devlete tek taraflı, bir anlaşma ile yardım edeceğini açıkladığında devletler arasındaki ilişkilerde (sözgelimi dışardan bir saldırı ya da bir ayaklanma durumunda) böyle bir taahhütü hatırlatmaya gerek kalmadan anlaşmada belirlenen durum ortaya çıktığı anda otomatik olarak uygulanabilen bir doktrini ifade eder. Mesela Nato Andlaşması'nın 5. maddesi imzacı devletlerden herbirini her hangi bir dış saldırı olduğunda, diğerlerine askeri olarak yardım etmesini zorunlu kılmaktadır.

Casusluk (espionage)

Milletlerarası ilişkilerde casusluk, diğer bir devlet hesabına olarak, bir devletin askeri, siyasi, ekonomik, teknik ve başka alanlarda gizli olarak bilgilerinin toplanması ve diğer devlete aktarılmasıdır.

Hemen her ülkenin iç hukukunda bu alanda hükümler mevcuttur ve ceza kanunlarına girmiştir. Yabancı veya kendi uyruğunda olması durum değiştirmez. Ancak diplomatik statüsü olarak yabancıların böyle eylemler halinde yakalanmaları genellikle sınır dışı edilmeleri sonucunu verir ve o diplomat "İstenmeyen Kişi" (Persona Non Grata) ilan olunur.

Bugün casusluk eylemi kişilere bağlı olmaktan çıkmıştır. Teknik araçların çok gelişmesi bu durumu yaratmıştır, bu gün de devam etmekle beraber, artık gizli dinleme ve fotoğraf araçları çok yüksekten uçan casus uçaklarındaki veya gemilerdeki elektronik cihazlar, uzayda casus uydular gibi araçlardan çok etkili roller oynamaktadırlar.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra casusluk olayları çok artmış ve teknik bir nitelik kazanmıştır. Bu konuda bir çok önemli örnekler verilebilir. Atom bombasına ait sırların bazı bilim adamlarınca Rusya'ya verilmesi, ABD'nin casus uçakları olan U-2'lerden birinin Rusya, üzerinde düşürülüp pilotunun yakalanması sonucu 1960 Mayıs'ında Paris'de yapılacak Doğu-Batı Zirve Konferansı'ndan vazgeçilmesi, İngiltere'de Savunma Bakanı'nın Ruslarla ilgisi olan kiralık kadın şebekesiyle ilişki kurması ile ortaya çıkan Profumo Skandalı, Pueblo isimli bir ABD casus gemisinin Çin Denizi'nde yakalanması, Londra'daki Sovyet büyükelçiliğinin yüzden fazla diplomatın casusluk yaptıkları gerekçesiyle 1971'de topluca İngiltere'den sınır dışı edilmeleri, Batı Almanya Başbakanı Brandt'ın başdanışmanının Doğu Alman casus olmasının anlaşılmasıyla Başbakanın istifası ve hükümetin düşmesi gibi durumlar, NATO'da görevli sekreterlerin Doğu Almanya'ya kaçışları, son yılların önemli casusluk olaylarıyla ilgilidir.

Türk Ceza Kanunu'nun 131/1 ve 416/3 maddeleri ile Askeri Ceza Kanunu'nun 56/1. maddesinde bu konu hükme bağlanmıştır. Özetle, devletin emniyeti ve beynelmilel siyasi menfaatleri icabından olarak gizli kalması lazım gelen malumatı, siyasi ve askeri casusluk maksadıyla başka devlete aktaranlar. Türkiye ile harp halindeki bir devletin menfaati için istihsal edenler ve milli savunmaya hiyanet cürmünü işleyenler veya bu yolda bir talebi veya arzı kabul edenler hakkında duruma göre çeşitli hükümler öngörmüştür.

Ayrıca 1975'de çıkan 1803 sayılı Af Kanunu yabancı ülkelerde tutuklu Türklere karşılık bazı mahkum casusların takas edilmesini öngören bir hükümde taşımaktadır.

Caydırma (deterrence)

Düşman bir devletten gelebilecek nükleer bir saldırıyı engellemek amacıyla anında ve güçlü bir misilleme yapma tehdidi etkili biçimde kullanmaya dayanan askeri strateji. Caydırma, nükleer silahların ortaya çıkışından bu yana bu silahların kullanılmasıyla siyasi bir başarı elde edilemeyeceğinin anlaşılmasından ötürü nükleer güce sahip devletlerin ve ittifak sistemlerinin temel stratejisi haline gelmiştir. Bu stratejide nükleer silah ile karşılık verilebileceği ihtimali gündemde tutularak, düşman belirli bir davranıştan alıkonulur. Bu stratejinin uygulanabilmesi için, devletlerin herhangi bir saldırıya karşı yüksek düzeyde kesin tahrip yeteneğine sahip olması gerekir. Başarılı olabilmek için gerekli diğer bir öge ise potansiyel saldırganın kuşku içinde bulunmasıdır. Sonuç olarak caydırma stratejisinin iki temel şartı, beklenmedik bir saldırının ardından misilleme yapma yeteneğinin karşı tarafa inandırıcı bir şekilde gösterilmesi ve karşı tarafın misilleme kararlılığının bir ihtimal olarak göz önüne alınmasıdır.

Corps Diplomatique

Bir devlete atanmış diplomasi temsilcilerinin hepsi birden corps diplomatique diye adlandırılan bir topluluk meydana getirmektedirler. Bu topluluk diplomasi temsilcileri ile elçilik kurulu üyelerini ilgilendiren sorunların, bulundukları devletin hükümetine karşı ortak bir tutumla davranarak halledilmesine yardım eder.

Çok Başlıklı Füze (multiple re-entry vehicles-MRV)

Herbiri birden fazla başlık taşıyan füze sistemi. İlk yapılan Amerikan ve Sovyet füzelerinin hepsi bir tek nükleer başlık taşıyorlardı. 1960'ların başlarında Amerikalılar bunları aşmayı başarmışlardı. MRV'yi geliştirdiler. Böylece, bir füzenin taşıdığı birden fazla başlık çeşitli yerlere fırlatılarak geniş bir alana yayılacağından, örneğin, büyük bir kentin imhasında daha iyi sonuç alınabilecektir. Bundan daha geliştirilmiş bir sistem MIRV'ler (Multiple Independently Targeted Reentry Vehicles)dir. Burada, bir tek füze bağımsız olarak çeşitli hedeflere gidebilen birden fazla başlık taşımaktadır; böylece bir tek füze ile birden fazla hedefin vurulması sağlandığı gibi, gönderilen füzelerin hepsinin tahrip edilebilmesi olasılığı da önlenmiş oluyordu. Bugüne değin Amerikalılar iki tür MRIV geliştirmişlerdir. Birincisi ICMB'ler için (bunlara Minuteman III denilmekte), ötekide SLBM'ler için (bunlarada posseidon denilmekte) olanlardır. M-X'leri ve SSCB'nin SS-19'ları bu kategoriden silahlardır.

Çok Kutuplu Sistem (multipolar system)

Çok sayıda devletin hemen hemen eşit etki, güç ve statüye sahip olduğu sistemdir. Bu sistemde birden fazla devlet uluslararası sistem ve dünya politikası üzerinde söz sahibi ve yönlendiricidir. Bu sistem Tek-Kutuplu veya İki-Kutuplu sisteme göre daha gevşek, karışık ve istikrarsızdır. Çünkü uluslararası alanda yapılan herhangi bir hareketin, müdahalesinin, hamlenin gerçekte kimi hedef aldığı, kime yöneldiği önceden kestirilememekte ve önlem alınamamaktadır.

Daimi Tarafsızlık (permanent neutrality)

Tarafsızlık savaş, bağlantısızlık ise barış zamanlarına yönelik bir dış politika yöntemi iken daimi tarafsızlık hem barış hem de savaş zamanına yönelik bir politikadır.

Daimi tarafsız devlet, ülke bütünlüğünün ve bağımsızlığının öteki devletlerce garanti edilmesi karşılığında savaş ilan etme, bir savaşa katılma ve bir savaşa yolaçabilecek antlaşmalara taraf olma yetkilerinden vazgeçmiş olan devlettir. Tarafsızlık anlaşması hükümleri dışında iç ve dış işlerinde bütünüyle bağımsız olan sürekli tarafsız devleti silahsızlandırılmış olan devletten ayıran temel fark, ülkesine yönelik saldırıları önlemek amacıyla dilediği gibi silahlanma yetkisine sahip olmasıdır. Günümüzde sürekli tarafsız devlet statüsünde bulunan 3 devlet var. İsviçre (20 Kasım 1815 Paris Bildirgesi), Avusturya bir bakıma O'nun 15 Mayıs 1955 tarihli Viyana antlaşması ile bağımsızlığına kavuşması için bir şart olmuştur. Bu çerçevede hiç bir askeri ittifaka katılmamayı, ülkesinde yabancı üslerin kurulmasına izin vermemeyi anayasasında garanti eden Avusturya tarafsızlaştırılmıştır. 1960'larda Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti oluşturulurken de benzer bir statü anayasada yer almıştır. Laos, On Üçler Konferansı'nın 18 Temmuz 1962 bildirgesiyle bu statüyü kazanmıştır. Türkmenistan'ın sürekli tarafsızlık ilanı 1995'te BM tarafından kabul edilmiştir.

Deballatio

Savaş sonunda yenilen devletin ülkesinin tümü yenen devletin ülkesine katılmak ve yenilen devlet ortadan kalkmakta ise buna deballatio adı verilmektedir. Klasik uygulamada ve doktrinde savaş, savaşan devletlerden birinin askeri bakımdan yenilmesi ve barış anlaşması imzalanması ile değil, siyasi ve idari bir kurum olan devlet varlığının tamamen parçalanması ve ortadan kalkması ile sona erebilmekteydi. Bu yolla sona erdirilmiş savaşlardan bazıları şunlardır: Prusya'nın bazı krallık ve dükallıkları ilhakı (1866), İtalya'nın Habeşistan'ı ilhakı (1935).

Dehşet Dengesi (balance of terror)

Nükleer güce sahip devletler arasında olası bir nükleer savaşta ortaya çıkacak topluca yok olma korkusu doğrultusunda doğan denge A.B.D. ile Sovyetler Birliği arasındaki dehşet dengesi, çok çeşitli imha silahları ve bunları taşıyacak füze sistemlerine sahip iki taraftan birinin, ilk saldırısına ötekinin vereceği yanıtın önlenemeyeceği anlayışı üzerine yatmaktadır. Ani bir saldırıda karşı tarafın çok iyi şekilde korunan nükleer silah kapasitesinin tam anlamıyla yok edilemeyeceğinin bilinmemesi dehşet dengesinin yarattığı yıldırıyı arttırmaktadır. Dehşet dengesinin yıldırıcılığı tarafların daha çok ürettikleri öldürücü silahlar sonucu daha da artmıştır.

Dehşet dengesini yaratan geniş nükleer silah stoğu topyekün savaşı akılcı bir devlet politikası olmaktan çıkartırken, kaza sonucu bir savaşın çıkması tehlikesini büyük oranda arttırmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde atom bombası üzerine kurulu olan denge, Hiroşima'ya atılan bombadan binlerce kat daha güçlü bombaların üretimi sonucu daha da şiddetlenmişti. Dehşet Dengesi'nin varlığı Soğuk Savaş döneminde iki blok arasında bir topyekün savaşı önlemişse de, Kore ve Vietnam Savaşları gibi "sınırlı savaşlar" devam etmiştir. Dehşet Dengesi "Karşılıklı Mahvolma" (Mutually Assured Destruction) olarak da anılır.

Delegasyon (delegation)

Diplomaside, yurt dışında görevlendirilen uzmanlardan kurulu heyetlerdir. Belirli görev için kısa süreli olarak kurulan ve ikili görüşmeler, kongre, konferans, anlaşma müzakere ve imzasına katılan veya bir törende ülkeyi temsil gibi protokol açısından görevlendirilen

delegasyonlar olduğu gibi bir milletlerarası örgüt nezdinde devamlı olarak görevli bulunan uzmanlardan kurulu daimi nitelikte delegasyonlar da vardır.

Denge Politikası (balance policy)

Milletlerarası ilişkilerde, bir veya daha fazla ülkenin, bölgesindeki veya dünya üzerindeki politik, stratejik, ekonomik ve sair çıkarları için diğer ülkelerle anlaşmalar yapması, böylece hem çıkarlarını kollaması, hem de kendisine yönelik tehlikelere karşı korunması suretiyle denge sağlamasıdır.

Örneğin, her ikisi de sosyalist blok üyesi bulunan Rusya ve Çin'in son 10-15 yıldır çıkarları çatıştığından ve ilişkileri zaman zaman bir savaşa gidecek kadar gerginleştigiinden, Rusya, Amerika ve Batı ülkeleri ile yakınlaşma politikası izlemeye başlamış, Çin de bu ülkelere olaneksi tutumunu değiştirerek onlara yanaşmış, böylece her iki devlet de birbirine karşı bir denge kurma çabasına girişmişlerdir. Öte yandan, Çin, Amerika ile Rusya'nın yakınlaşarak anlaşıp dünya politikasına hakim olmalarını önlemek için, dengeyi sağlayacak bir faktör olarak gördüğü Avrupa Birleşmesinin gerçekleşmesi yönünde birer adım olan Avrupa Topluluklarının güçlendirilmesini destekleyen bir politika izlemektedir.

Askeri ve stratejik alanda denge politikasına bir örnek ise NATO ile Varşova Paktları'dır. Bu iki güçlü askeri blok birbirlerine karşı denge sağlamak, güvenliklerini ve stratejik çıkarlarını korumak isteyen ülkelerden oluşmuştur.

Ekonomik denge politikasının örneğini de Avrupa'da 6 ülkenin kurmuş bulunduğu Ortak Pazar karşısında 7 ülkenin kurduğu serbest Mübadele Bölgesi (EFTA)'nın ortaya çıkışı teşkil etmektedir. Ancak, bu iki blok zamanla birbirlerine yanaşmamışlardır. Ve Ortak Pazar diğer bloktan İngiltere ve Danimarka'yı kendisine üye olarak almıştır.

1948'lerden sonra Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (O.E.C.D. karşısında Sosyalist Blok'un kurduğu karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (COMECON) diğer bir denge politikası örneğidir.

Denizaltı Balistik Füzelere (submarine launched ballistic missiles)

Denizaltından atılan menzilleri 8000 km civarında olan bir gönderme aracıdır (nükleer silah). Bu silahın avantajları hızla hareketliliği olduğu için yerinin saptanmasının zorluğu ve hedefe ulaşma şansının yüksekliğidir. Dezavantajı ise diğer füzelere oranla daha az yük taşımasıdır.

Detant: bkz. yumuşama

Devlet Ülkesi (state territory)

Bir devletin egemenliği altında bulunan belirli bir yeryüzü parçasına verilen adı. Devlet ülkesi terimi devletin kara ülkesini, ulusal sınırları içindeki gölleri, nehirleri, karasuları ve içsularını ve bunlar üzerindeki havasahalarını kapsar. Devlet ülkesinin yüzeyi gibi, alt kısımlardaki yeratı zenginliklerinden yararlanma ve işletme hakkı da devlet tekelindedir.

Devlet ülkesinin sınır çizgilerinin saptanmasında doğal sınırlar ve yapay sınırlar olmak üzere iki yol vardır. İki devlet ülkesi arasındaki dağlar, göller, ya da özellikle akarsular (bkz. Thalweg çizgisi) doğal sınırları oluşturmakla birlikte, enlem-boylam çizgileri kullanılarak kabul edilen noktalardan geçirilen hayali "yapay sınır" çizgileri de devlet ülkesinin sınırlarının saptanmasında kullanılabilir.

Dış Politika (foreign policy)

Bir devletin, ulusal çıkarlarının biçimlendirdiği amaçlara ulaşmak için diğer devletlerle ve uluslararası kurumlarla arasında olan diplomatik siyasal, ekonomi ve hukuki ilişkileri kapsayan politika. Ayrıca dış politikayı, başka bir devletin yapmış olduğu girişimler ve tutumlar da biçimlendirebilir. Dış politika uygulamasında bazı önemli noktalar vardır. Herşeyden önce ulusal çıkarlar çerçevesinde belirli ve sabit amaçlar belirlenmeli, bu amaçları etkileyecek olan uluslararası ve ulusal faktörleri bulmak, devletin bu planlanan amaçlara ulaşabilme kapasitesinin yeterliliğinin ölçülmesi, amaçları gerçekleştirme yolunda ortaya çıkan engelleri aşmak için devletin kapasitesini çeşitli şekillerde kullanmayı sağlayan stratejiler geliştirmek ve bu süreci devamlı şekilde yeniden gözden geçirmek ve yorumlamak.

Dış politika deyimiyle genellikle bir devletin uyguladığı dış politikaların bir bütünü anlaşılırsa da bazen tekbir durum veya tek bir amaca ulaşmak için uygulanan stratejiler anlamına da gelebilir. Diğer yandan kitle halinde siyasal katılımların çoğalması, çıkar ve baskı gruplarının kamuoyunu da yanına alarak karar verenlere etkiye bulunması sonucu iç ve dış politikayı birbirinden tamamen ayırmak son derece zorlaşmıştır. Devletler arasındaki bütünleşme, işbirliği ve organizasyonlar arttıkça bir devletin dış politikası başka bir devletin iç politikası olabilmektedir.

Sabit ve tutarlı bir dış politika izlemek ve uygulamak oldukça zordur. Çünkü, kısa dönem avantajlar veya dezavantajlar bunların uzun-dönem sonuçları arasında bağlantı kurmak, bunların diğer milletler üzerindeki etkisini değerlendirmek, başarısızlığa uğramış bir politikayı çözmek oldukça zordur.

Dış Politika Amaçları (objectives of foreign policy)

Dış politika amaçları, dış politikanın başarılması amacıyla düzenlendiği sonuçlardır. Bu amaçlar, uluslararası toplumda bir devletin ilişkilerini korumak veya değiştirmek, çalışan karar-alıcı birimler veya kişilerce belirlenir. Birçok devletten devlete değişen bir çeşitlilik gösteren belli başlı amaçlar da şunlardır: Kendi varlığını koruma ve savunma, güvenliğini sağlama, ulusal olarak güçlü olma, ulusal prestij, ideoloji ve gücün korunması ve güçlendirilmesi.

Dış Politika Stratejileri (strategies of foreign policy)

Bir devlet ulusal çıkarlarına uygun olarak belirlenmiş olan dış politika amaçlarını gerçekleştirmek için uygulamış olduğu temel politikalar. Stratejiler bir bakış açısına göre üç bölüme ayrılır. Bu gün en çok uygulanan stratejide yabancı bir güç veya güçlere karşı birbirlerine yakın hisseden veya çıkarları aynı olan devletler ittifak yapabilir veya koalisyon

kurabilir. Diğer bir strateji ise, bir devletin kendi dışında olan sorunlara mümkün olduğunca karışmaması diğer ülkeler ve uluslararası organizasyonlar ile en düşük seviyede ilişki kurması yani yalnızlık (isolationism) stratejisidir.

I. Dünya Savaşı öncesi Amerika bu stratejiyi uygulamıştır. Bu stratejilerin sonuncusu ise bağlantısızlık (non-alignment)'dir. Uluslararası ilişkiler uzmanları, Batı Bloku birinci, Doğu Bloku ikinci, bunların dışında kalan devletler de üçüncü dünya ülkeleri demiştir. Doğu Bloku'nun ortadan kalmasıyla 1950 ile 1990 yılları arasında önemli etkileri olan üçüncü dünya ülkelerine Bağlantısızlar denmiştir.

Bir başka bakış açısına göre dış politika stratejileri, kurulu uluslararası sisteme karşı devletlerin takındıkları tutuma göre revizyonist (antistatükocu) ve anti-revizyonist (statükocu) diye ikiye ayrılabilir. İki savaş arası dönemde Çekoslovakya, Polonya, Yugoslavya ve Romanya anti-revizyonist yani güç dağılımını destekleyen bir politika izlerken, Macaristan, Bulgaristan ve İtalya revizyonist bir politika izlemişlerdir.

Dış Yardım (foreign aid, assistance)

Uluslararası kurumlar veya devletler tarafından başka bir devlete verilen askeri, sosyal ve ekonomik yardım ve destek. Ekonomik yardım teknik yardım, sermaye bağı, gelişim projeleri için borç, yiyecek yardımı, özel yatırımlar için garantiler ve ticari krediler gibi unsurlardan, askeri yardım ise askeri donanım transferleri, tavsiye grupları savunma desteği, iyi niyetli asker kuruluşları desteklemek için ödemeler gibi unsurlardan oluşur.

Dış yardım yapmanın amaçları; ittifakları kuvvetlendirmek, savaş nedeniyle yıkılmış ekonomileri tekrar kurmak, ekonomik gelişimleri arttırmak ideolojik destek sağlamak, stratejik malzemeleri ve hammaddeleri ele geçirmek, uluslararası ekonomik çöküntüden ya da doğal felaketlerden kurtarmaktır.

Dinginlik (equilibrium)

Karşıt güçler veya eylemler arasında denge halinde bulunma durumunu ifade etmektedir. Bu denge hali mutlaka statik olmayabilir. İstikrarlı olabileceği gibi istikrarsız da olabilir.

Dinginlik fikri siyasal açıdan bakılınca, iki ayrı çevre veya ortam içinde düşünülebilir. Birincisi ulusal çevre veya ortam, öteki de uluslararası çevre veya ortam.

Dinginliğin bulunmadığı sırada, oldukça yüksek bir istikrar durumunun bulunması olanaklıdır. Bu durum, başat durumda bulunan taraftan saldırgan emelleri taşınamaması ve bu durumun sistemin diğer üye ülkelerince uygulanmaz ve kabul edilmiş bulunması halinde ortaya çıkar.

Diplomasi (diplomacy)

Bir hükümetin belli konulardaki kanı ve görüşlerini doğrudan doğruya öteki devletlerin karar vericilerine iletmesi sürecidir. Diplomasinin bir görüşme sanatı olduğu da söylenir. Modern anlamda diplomasinin Kuzey İtalya'da doğduğu kabul edilmektedir. XII. yy.'dan itibaren burada küçük kent devletleri görülmektedir.

Bunlar arasında diplomasinin gelişmesine en fazla katkıda bulunan Venedik Cumhuriyeti idi. Venedik Cumhuriyeti'nin diğer devletlerle geniş ticaret ilişkileri içinde bulunması ve Bizans ile temas halinde olması, bu devleti "elçiler okulu" durumuna getirmiştir. XVII. ve XIX. yüzyıl Avrupa'sında altın çağını yaşayan klasik diplomasi, çağımızda eski önemini kaybetmiş, buna karşılık yeni bazı diplomasi türleri ortaya çıkmıştır. Bunlar konferans diplomasisi, parlamenter diplomasi, sessiz diplomasi, zirve diplomasisidir.

Diplomasi Temsilcileri (diplomatic representatives)

Devletlerin birbirleri ile ilişkilerde bulunmasını sağlamak amacıyla tayin olunan ve devleti yabancı devlet nezdinde temsil eden kişiler (konsoloslar diplomasi temsilcileri değildir).

Diplomatik temsilcilerin oluşturduğu bütüne "diplomatik misyon" adı verilir. Misyon şefinin emri altında, diplomatik personel statüsündeki meslek memurları (hariciyeciler) il idari ve teknik personel hizmet görür. Viyana Kongresi'nde belirlenen sisteme göre misyon şefleri statüsündeki diplomatik temsilciler 3'e ayrılır. 1. Devlet başkanları yanına gönderilen büyükelçiler, Papanın temsilcisi olan muncio'lar (elçi), 2.Devlet Başkanları yanına gönderilen orta elçiler ve öteki temsilciler, 3.Dışişleri bakanı yanına gönderilen maslahat gúzarlar. Misyonda görevli öteki diplomatik personel ise şöyle sıralanmıştır. Elçi (ya da elçi-müsteşar), müsteşar, başkatip, ikinci katip, üçüncü katip ve ataşe, devletler karşılıklı gönderecekleri misyon şeflerinin hangi düzeyde olacağını aralarında kararlaştırırlar. Bununla birlikte kendilerini temsil ettirmek için büyükelçi atamaları yolundaki uygulama yerleşmiş bulunmaktadır. Diplomatik temsilci gönderilen devletlerden biri açıkça itiraz etmediği takdirde, birkaç devlet yanında tek misyon şefi gönderilebileceği gibi, birkaç devletin aynı kişiyi misyon şefi olarak aynı devlet yanına göndermeleri de olanaklıdır.

Diplomat

Gönderilmiş olduğu devlet tarafından yetkili kılınan, ülkesini yabancı bir ülkede veya uluslararası görüşmelerde temsil eden görevli diplomatların sıfatları ve derece sıralaması. 1815 Viyana Kongresi ile belirlenmiştir. Buna göre diplomatlar;

-Ambassador (büyükelçiler)

-Envoy resident

-Charge d'affaires şeklinde sıralanır.

Diplomatik (diplomatic)

Resmi evrak ve belgelerin çağlar boyunca geçirdikleri biçim değişikliklerini inceleyen, bunları açıklayan aynı zamanda bu belgelerin hazırlanmasını kuşaktan kuşağa aktarılmasını ve bu şekilde açıklayabilecek kurumları inceleyen bilim.

Diplomatik Ayrıcalık ve Bağışıklıklar (diplomatic privileges and immunities)

Uygulanan uluslararası hukukta kavram olarak, dokunulmazlıklar ile ayrıcalıklar arasında bir ayrıma gidilmektedir. Dokunulmazlık kavramı genel yasalardan bağışık tutulmayı değil, fakat yargılama ve icra yollarının uygulamasından bağışık tutulmayı belirtmektedir. Buna karşılık ayrıcalık kavramı kabul eden devletin kimi yasalarının özünden bağışık tutulmayı, bunların

özünün uygulanmamasını ifade eder. Diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıkları, 1. Diplomasi Temsilciliği Bakımından, 2. Diplomasi Temsilcilikleri ve Görevlileri bakımından olmak üzere iki kısma ayrılabiliriz.

Diplomasi Temsilciliği Bakımından ayrıcalık ve bağışıklıklar şunlardır:

- a) Elçilik binasının ve Araçlarının Dokunulmazlığı
- b) Elçilik Arşivlerinin Dokunulmazlığı
- c) Elçiliğin Haberleşme Serbestliği
- d) Elçiliğin Vergi Ayrıcalığı
- e) Elçiliğin Gümrük Ayrıcalığı

Diplomasi Temsilcileri ve Görevlileri Bakımından ayrıcalık ve bağışıklıklar ise,

- a) Kişi Dokunulmazlığı
- b) Konut Dokunulmazlığı
- c) Yargı Dokunulmazlığı ya da Bağışıklığı
- d) Vergi Ayrıcalığı
- e) Gümrük Ayrıcalığı

Diplomatik Koruma (diplomatic protection)

Bir devletin yabancı bir devletin haksız eyleminden zarara uğrayan vatandaşını diplomatik yollar aracılığıyla koruma altına alması (Diplomatic Protection).

Diplomatik Pasaport (diplomatic passport)

Yabancı bir hükümetin ajanlarına verilen ve onların resmi statülerini tanımlayan, diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklarını sağlayan pasaport.

Diplomatik Protokol (diplomatic protocol)

Diplomatik misyon üyeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar. Bu konu uzun yıllar tartışmalara yol açmıştır. Diplomatik derecede ve protokol sorunu 1815 Viyana Kongresi ve 1818 tarihli Aix-la-Chapelle Kongresinde ele alınmıştır. Bunlarda alınan kararlar 14 Nisan 1961 tarihinde Viyana'da toplanan Diplomatik İlişki ve Bağışıklıklar Hakkında Birleşmiş Milletler Konferansı'nda da küçük düzeltmeler kabul edilmiştir. Buna göre diplomasi temsilcilikleri üç sınıfa ayrılmaktadır: (1)Devlet başkanı katına atanan büyükelçiler ve nuncio'lar, ya da bunlara eşit durumda bulunan öteki diplomasi temsilcileri, (2)Devlet başkanı katına atanan, orta elçiler ve internuncio'lar (Papaların orta elçileri) (3)Dışişleri Bakanı katına atanan işgüderler. Sözleşmenin 16. maddesinde, her sınıfta elçilik kurulunun başkanının, kabul eden devlette, göreve başladıkları tarih sırasına göre önde gelecekleri belirtilmiştir.

Diplomatik Sığınma (diplomatic asylum)

Sığınmacının suç işlediği ülke üzerinde bulunan bir yabancı diplomasi temsilciliğine sığınmasıdır. İlke olarak, ülke devletinin ülkesel yetkisine dair bir aykırılık oluşturduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle, devletlerin diplomatik sığınma tanımama yükümü altında bulunduğu görüşü yaygındır. Bununla birlikte, bir devletin başka bir ülkedeki diplomasi temsilciliğine sığınan bir kişiyi, ilke olarak, ülke devletine temsil etme yükümlülüğü de yoktur. Böyle bir yükümlülük ancak bu yönde bir andlaşma hükmünün ya da başka yolla kabulün varolması ile olanaklıdır. Sığınmacı statüsünün tanınmasının kesin olabilmesi için bunun iki tarafça da kabul edilmesi en sorunsuz durumdur. 1950 tarihli Sığınma Hakkı Davası'na ilişkin kararında, diplomatik sığınma konusunda bir tarafın iradesinin yeterli olmadığını kabul etmektedir.

Domino Teorisi (domino theory)

1950'lerin ortalarından itibaren A.B.D.'nin yaklaşık yirmi yıl boyunca uyguladığı Güneydoğu Asya politikasının dayandığı görüş. Domino teorisi ilk kez Nisan 1964'te Vietnam'la ilgili birbasın toplantısı sırasında Başkan Eisenhower tarafından ortaya atılmıştır. Vietnam'dan geri çekilme yönündeki baskılara, ABD'nin Vietnam'ı kaybetmesi halinde bölgedeki diğer ABD'nin yanında yer alan ülkelerin domino taşlarının yıkılması gibi teker teker Çin ve Sovyet etkisine girecekleri şekilde cevap vermiştir. Daha sonra Amerika dış politikasını yönlendiren diğer devlet adamları tarafından da paylaşılan bu görüş ABD'nin yıllarca Vietnam'dan çekilmeye ısrarla reddetmesinde etkili olmuştur. Bu görüş ayrıca 1965'te ABD'nin Dominik Cumhuriyeti'ne karşı giriştiği askeri harekatı açıklamak, Küba lideri Fidel Castro'nun yaratacağı bir domino etkisinden korunmanın amaçlandığı iddia edilmiştir.

Doruk Diplomasisi: bkz. Zirve Diplomasisi

Dostça Girişim (friendly demarche)

Devletlerarası uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümünde kullanılan bir yöntem. Aralarında belirli bir uyuşmazlık bulunan ve uyuşmazlığı çözmek için görüşmelere çeşitli nedenlerle hazır olmayan tarafların bir araya gelmelerini sağlamak, bir dostça girişim örneği olabilir. Bu türden bir çabada temel amaç, sözkonusu devletler arasında belirli bir yumuşama yaratarak görüşme zemini hazırlamak ve tarafları buluşturup görüştürmektir. Taraflar bu girişimi olumlu ya da olumsuz karşılamakta serbesttirler.

Duayen (dean of diplomatic corps)

Diplomatik protokolde bir statü. Bir meslekte yaşça ve kıdemce başta gelen kimse. Bir ülkede görevli diplomatik temsilcilerden misyon şefi olarak o ülkede en uzun süredir bulunan temsilci.

Dünya Hükümeti (world government)

Devletlerüstü olan; sahip olduğu en yüksek yetki ve güç ile barış ve güvenliği sağlayacağına inanılan global bir politik kurum. Dünya Hükümeti taraftarları kurulacak olan federasyonun merkezi yetkisi federasyonuna üye olan devletlerin vazgeçecekleri yetkiden oluşacağını

savunmuştur. Günümüzde dünya hükümeti fikrini savunan ve yaymaya çalışan en hareketli grup, Birleşik Dünya Federalistleridir (United World Federalist).

Bütün kuvvetin tek bir elde toplandığı uluslarüstü güç. Bu güç, yetkisi altındaki devletler ve onların halkını ilgilendiren bütün politikaları biçimlendirir. Böyle bir askeri fetihlerle kurulacağı gibi devletler arasındaki işbirliği ile de kurulabilir. Eski Roma İmparatorluğu fetih yoluyla bu güce çok yaklaşan tarihin başarılı örneklerinden birisidir.

Dünya Kamuoyu (world opinion)

Taahhütte bulunmuş ulusların ya da hiç bir uluslararası güç grubu ile işbirliği yapmayan liderlerin, gerçek ya da tasarlanmış beklenen tepkilerinin manevi gücü.

Dünya Politikası (world policy)

Uluslararası politika kavramının bir başka anlatım şekli. Uluslararası politika kavramındaki varsayım ulus devletinin temel birimi olduğudur. Ancak dünyamızda yeralan diğer ulus-devlet dışı bazı birimlerde uluslararası politikanın kapsamı içerisine alınmaktadır. Dünya politikası kavramı ise uluslararası kuruluşlar veya bazı zihinsel kuruluşları da içine alarak biraz farklı çerçeve çizmektedir. Dünya politikası uluslararası ilişkilere farklı bir perspektiften bakan farklı bir yaklaşımdır.

Düşük Yoğunlukta Çatışma (low-intensity conflict)

ABD'nin üçüncü dünya ülkelerindeki gerilla savaşlarına tepkide bulunmak şeklindeki çatışmaları ifade eden bir çeşit savaş stratejisi. Düşük yoğunluktaki çatışma stratejisinde hafif silahların kullanımı sözkonusudur ve bu strateji halen ABD tarafından kullanılmaktadır.

Egemenlik (sovereignty)

Sadece devletin sahip olup, diğer sosyal kurumların sahip olmadığı en üst karar alma ve uygulama yetkisi, iktidarı. Egemenlik, iç ve dış egemenlik olmak üzere ikiye ayrılır. İç egemenlik, ulusal sınırlar içinde yalnız devletin yetkisi ve güç sahibi oluşunu, dış egemenlik ise uluslararası düzende de devletin yalnızca kendi taahhütleri çerçevesinde sınırlanabilen mutlak bağımsızlığını içerir. Egemenlik, otuz yıl savaşları sonunda politik bir gerçek olarak kabul edilmiş ve Modern ulus devletlerde en önemli politika, organizasyon birimleri olmuştur.

Egemenlik, devletin sınırsız özgürlüklere sahip olması demek değildir. Devlet idaresi uluslararası hukuk kurallarına ve devletin üye bulunduğu birçok uluslararası organizasyonların kuralları ile düzenlenir. Egemenlik eşit şartlarda bazı haklara sahip devlet eşitliğini de anlatır. Ayrıca devlet, bağlı bulunduğu devlet sisteminin ortaya koyduğu kurallarla da sınırlıdır.

Egemenlik terimini ilk kez. J. Bodin kullanmıştır. T. Bodin'e göre Egemenlik: kişiler, vatandaşlar ve uyruklar üzerinde kanunların kısıtlamadığı en yüksek iktidardır.

Ekonomik Yaptırım (economic sanction)

Birbirlerini istedikleri yönde etkilemek amacıyla devletlerin kullandıkları dış politika araçlarından birisidir. Ekonomik yaptırımlar iki gruba ayrılabilir: 1)Dış ticarete ilişkin tarife, kota, ambargo, abluka gibi yaptırımlar. 2)Dış yardım gibi finansal yaptırımlar.

Ancak ekonomik yaptırımları bir dış politika aracı olarak kullanan devletin diğer devleti istediği yönde etkilemesi bakımından karşı faktörler önemlidir. Bu faktörler ekonomik yaptırımı uygulayan ülkenin kapasitesi ve bu yaptırımların uygulandığı ülkenin yaptırım uygulayan ülkeye olan bağımlılık derecesi olarak özetlenebilir.

Elçi (minister-envoy)

Bir devletin büyükelçilik nezdinde temsil edilmediği yabancı bir devlete, devlet başkanı nezdinde gönderdiği tamyetkili diplomasi temsilcisi.

Elçilik (legation)

Elçinin yönetiminde çalışan diplomasi temsilciliği; bu temsilcilikte ve çalışanların bulunduğu bina. Elçilikler kuruldukları ülkenin başkenti önemli bir veya iki şehrinde kurulabilir.

Elçilik Hakkı (right of legation)

Devletin birbirleri ile olan ilişkilerini sağlamak ve sürdürmek amacıyla temsilci gönderme ve kabul etmelerine bu ad verilir. Bütün bağımsız egemen devletler bu haktan yararlanırlar. Papalık da elçilik hakkına sahip olan uluslararası birimlerdenidir. Bu hakka sahip olmayan uluslararası birimler ise bağımsızlığı kısıtlı devletler, uluslararası duruma sokulmuş ülkeler ve uluslararası örgütlerdir.

Emperyalizm (imperialism)

Daha ziyade İkinci Dünya Savaşı öncesi ve hatta yüzyılımızın başı ile ondan önceki yüzyılların siyasi tablosuna uygun ve o devirlereait bir deyimdir. Kelime anlamına uygun olarak bir ülkenin imparatorluk biçimi bir egemenlik kurması için başka ülkelere veya bölgelere doğru yayılma politikasıdır.

Bugün için Doğu ve Batı blokları birbirlerini böyle bir tutum izlemekle suçlanmakta ise de gerçek odur ki kelimenin tam anlamına uyan imparatorluklar yavaş yavaş kaybolmuşlardır ve uzun yıllar emperyalizmin etki alanında buunan pek çok Asya ve Afrika ülkesi, son 20 yılda bağımsızlık almış, milli kişiliğini bulmuştur. Bu nedenledir ki, bugün Birleşmiş Milletlerin üye sayısı 185 (1994) olmuş ve gittikçe de artma eğilimindedir. Bu kadronun yarısından çoğu, emperyalizmden çıkmış yeni bağımsız ülkelerdir.

Entegrasyon: bkz. bütünleşme

Esnek karşılık doktrini (flexible response doctrine)

ABD'nin Kennedy döneminde gerçekleştirdiği daha sonra NATO'nun benimsediği savunma doktrini. Doktrin ABD'nin tam anlamıyla yaşamsal çıkarlarının sözkonusu olduğu durumlarda güvenliğini nükleer silahlarla koruyacağı, öteki durumlarda ise savunmanın geleneksel silahlarla yapılacağı anlayışına dayanıyordu. Kısacası, karşılaşılan silahlarının niteliğine göre yanıt verilecekti. Çünkü bir saldırıya kitlesel karşılık vermesi ABD'nin hareket serbestisini sınırlandıran bir durum haline gelmesiydi. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin kıtalararası balistik füze sistemlerine sahip olmasıyla ABD'nin kendisi artık doğrudan sovyet saldırısına açık bir hale gelmiştir. Bu durumda Avrupa'da muhtemel bir Sovyet saldırısında hemen nükleer güçle yanıt verilmesi halinde Amerikan toprakları da bir nükleer saldırı tehlikesi altında kalıyordu. Bu durumun ortaya çıkmaması için "esnek" bir strateji izlenmesi gerekiyordu.

Esnek karşılık doktrininin en doğal sonucu NATO'nun kara kuvvetlerinde bir artışa ihtiyaç duymasıydı. Çünkü karada Sovyetleri dengelemek gerekiyordu. Yeni strateji sonucunda Avrupalı müttefikler arasında Amerikan nükleer gücünün kontrolü yüzünde istekler çıktı, anlaşmaya varılamaması sonucunda Batılı müttefikler arasındaki konsensüs bozuldu ve Fransa NOTA'nun askeri kanadından çekildi.

Etkinlik (efficiency)

Bir kimsenin, bir grubun toplumsal ve siyasal güçlerini bir ortamda kullandıkları, ve olguların, olayların akışını, alınan kararları etkilemelerini sağlayan yetkileri, saygınlıkları ve gücü.

Etnosantrizm (ethnocentrism)

Bir kişinin kendi grup ve kültürünün diğer grup ve kültürlerden üstün olduğuna inanması. Etnosantrizm ile toplulukların değerleri ve bu değerlerin temsil eden statüleri arasındaki farklar önem kazanır. Kişinin üyesi bulunduğu grubun değerleri diğer grupların değerlendirmesini sağlayan standartlardır.

Fait Accompli

Dilimize "oldu-bitti" şeklinde aktarılabilecek, uluslararası sorunların görüşmeler yolu ile çözmenin karşıtı anlamında bir terim. Uluslararası ilişkilerde tek yanlı ve ilgili diğer tarafları dikkate almadan girilen uluslararası hukukça yasaklanmış bir eylemi ifade eder.

Faşizm (fascism)

İtalya'da 1919'dan sonra Mussolini'nin kurduğu partiye bağlı milis kuvvetleri (Kara gömlekliler) büyük bir yürüyüş düzenleyerek Roma'ya girip 1922'de Mussolini'yi iktidara getirmişlerdir. Faşist Milli Parti (Partito Nazionale Fascista) olarak ortaya çıkan bu siyasi örgütün temeli, "Savaşçılar demeti" anlamına gelen (Fascio di Combattimento) adlı silahlı milislere dayanıyordu.

Faşistler, komünislere karşı büyük bir mücadeleye giriştiler. Ayrıca, herşeyde devlet elinin bulunması görüşündeydiler. Sloganları "Herşey devlet içindir, hiç bir şey devlete karşı değildir, hiç bir şey devletin dışında değildir" şeklinde idi. Mussolini diktatör olmuştu ve "Duçe" ünvanı ile anılıyordu. Sıkı bir korporasyon sistemi ile ekonomik hayat da kontrol altına alınmıştı.

Mussolini, yine kendi rejimine yakın olan Hitler'in Nasyonal Sosyalizmine büyük sempati duyarak Nazi Almanyası ile Faşist İtalya'yı aynı blokta topladı ve İkinci Dünya Savaşı'nda

birlikte yer aldılar. 1944'te İtalya mağlup olarak savaşı bıraktı. Mussolini de kendi vatandaşlarınca idam edildi.

Federasyon (federation)

Ortak ancak sınırlı olmayan çıkarları sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir devlet örgütleniş biçimi. Federal devlet bir devletin yapısında olabilecek bir değişiklik sonucu ortaya çıkabileceği gibi bir devlet konfederasyonunun gelişmesi ile üyelerin birleşmesi sonucu da oluşabilir. Federal devleti devletler konfederasyonundan ayıran en önemli özellik federal birimlerin tüm uluslararası yetkilerini merkez organa yani federal devlet merkezine bırakmalarıdır. Savaş ilanı, ulusal savunma, andlaşmalar yapma ve elçi gönderme yetkisi federal devletin tekelindedir. Ancak feodal devletlerin herbirinin yasaları ve çeşitli organları bulunmaktadır. Bu etkili yapı içerisinde ortaya çıkan sorunlar hukuk çerçevesinde çözmek amacıyla bir yüksek mahkeme oluşturulmaktadır. ABD, eski SSCB, Avusturalya, Kanada, İsviçre, Meksika ve Almanya gibi ülkeler bu federal sistemin farklı uygulamalarının örnekleridir.

FIR Hattı (Flight Information Region-FIR)

Uçuş bilgi bölgesi ya da İngilizce kısaltılmış adıyla FIR, içinde uçuş bilgi ve uyarı hizmetlerinin verildiği hava sahasıdır. Uçuş bilgi hizmetleri, özellikle, önemli meteorolojik bilgileri ulaşım kolaylıklarını, hava alanlarının durumunu, bölgede bulunan tehlikeleri (örneğin göçmen kuşların varlığı gibi) bildirmeyi içermektedir. Uyarı hizmetleri ise, kaybolan, kaza yapan ya da tehlikede olan hava araçlarına ilişkin bilgilerin arama-kurtarma faaliyetleri ile görevli birimlere bildirilmesi görevlerini kapsamaktadır. FIR sahaları yalnızca ulusal hava sahalarını kapsayabileceği gibi, kimi bölgelerde uluslararası hava sahasını da kapsamaktadır.

Füze (missile)

Devletlerin elindeki silahları hedeflerine ulaştıracak araçlardan biri. Uçak teknolojisindeki tüm gelişmelere rağmen, uçakların karşı tarafın hava savunmasını aşarak hedeflerine tam başarıyla ulaşmaları olasılığı fazla değildir. Bundan dolayı, bugün nükleer silahların gönderme araçları arasında füzeler, uçaklara nazaran daha çok önem kazanmışlardır. Füzelerin en önemli ayrıcalıklarından biri hızlarıdır. Hızı saatte 10.000 mil dolayında olan kıtalararası balistik füzeler, Atlas Okyanusunu yirmi dakika ile yarım saat arasında bir süre içinde geçebilmektedirler. Olası bir nükleer savaşta füzelerin korunması konusundaki önlemler öngörülmüştür: 1)Hedefi gizlemek, 2)dayanıklı sığınaklar yapmak ve 3)oynak hedefler kullanmak.

Orta ve uzun menzilli füze taşıyabilen denizaltıların hizmete girmesi, gönderme araçları alanında büyük yenilikler meydana getirmiştir. Ortaya çıkan bu gibi denizaltılardan fırlatılacak füzelerle, hemen her hedefe ulaşılması olanaklıdır. Karada işlenen ICBM (Inter Continental Ballistic Missiles-Kıtalararası Balistik Füzeleri)'lerin korunması, SLBM (denizaltılardan fırlatılan balistik füzeler)'lere oranla çok daha zordur. ABD ve SSCB, bu füzelerin korunması konusunda korunganlar (yeraltı siloları) inşa etmişlerdir. ICBM'lerin başka bir korunma biçimi, bunların karayolu veya demiryolu üzerinde sürekli harekette bulundurulmalarıdır. Böylece karşı taraf füzelerin belli bir zamanda nerede olduklarını bilemeyeceğinden, bunları tahrip edemeyecektir.

İlk yapılan Amerikan ve Sovyet füzelerinin hepsi tek bir nükleer başlık taşımaktaydılar. ABD bir ABM (Anti Balistik Missiles) sistemini açabilmek için, 1960'lı yıllarda çok başlıklı füze sistemi (MRV) geliştirmiştir. Böylece bir füzenin taşıyacağı birçok başlık çeşitli yerlere fırlatılacağından, geniş bir alanda başarı sağlaması daha muhtemeldir. ABM'lere karşı MRV'ların yanında MIRV sistemi geliştirilmiştir. Bu tür sistemde, bir tek füze, bir çok hedefe ulaşabilen birden fazla başlık taşımaktadır. Şimdiye kadar ABD'liler iki çeşit MIRV'ler geliştirmişlerdir. Birisi "Minuteman III" (ICBM'ler için), öteki de "Posseidon" (SLBM'ler için) ve en çok isabet gücü olan füzeler bunlardır. Hedeflerin yerlerinin saptanmasında yapılan hatalar, füzelerin fırlatılma yeri, hava koşulları füzelerin isabet gücünü etkileyen önemli öğelerdir.

Füzesavar Füze (anti ballistic missiles-ABM)

Nükleer silahlara karşı geliştirilen savunma sistemlerinden biri. Bu füze sistemi, bir füzenin hedefine varmadan önce tahrip edilmesini amaçlamaktadır. Bu tür füzeler çeşitlilik gösterebilmektedirler. Bu çeşitlilik, yok edilmek istenilen füzenin hangi aşamada tahrip edilmek istendiğine bağlıdır. Ancak bu tür sistemin başarılı olması için iyi işleyen bir erken uyarı sisteminin varlığı gerekir. Bu tür bir sistem ilk defa 1960'larda Sovyetler Birliği tarafından geliştirildi. 1960'larda başlayan nükleer silahlara ilişkin görüşmelerde bu tür sistemlerde sınırlandırmaya gidildi.

Ganbot Diplomasisi (gunboat diplomacy)

İngilizce'de kuvvetli topları olan eski bir gemi tipine ganbot denir. Özellikle ABD'nin 20. yy.'ın en başlarında, Orta Amerika ülkelerine siyasal baskı yapmak için savaş gemisi ve deniz piyadesi göndermek suretiyle uyguladığı politikayı tanımlayan bir deyim.

Gaullisme

Fransa'nın milli kahramanlarından ve meşhur devlet başkanlarından de Gaulle'un siyasi felsefesini ve bunun uygulamasını tanımlayan ve Fransız siyasi hayatında çok geçen bir deyimdir. Kendisinin ölümünden sonra da çok taraftarı olan ve iktidarda bulunan bir siyasi akım ve cephe olmuştur. Özetle; hürriyetçi fakat otoriter, devlet taraflısı, sosyal adalete önem verir fakat anti komünist, dış politikada da batı dünyasına bağlı fakat doğu bloku ile yakın ilişkiler sürdüren, Fransa'nın kendi atom silahlarına sahip olması, NATO'ya çok bağlı olmaması, Avrupa Birliğine taraftar ancak İngiltere'nin Avrupa işlerinden uzak tutulması, tarafsız ve yeni bağımsızlığına kavuşmuş Üçüncü Dünya Ülkelerine Fransa'nın yakınlık göstermesi şeklinde tanımlanan özellikleri bulunan bir akımdır.

Gerilla Savaşı (guerilla warfare)

Geleneksel savaş yöntemleri ile dize getirilemeyecek bir düşmana karşı uygulanan vur-kaç taktiğine dayalı bir tür çete savaşı. Özellikle, son dönemde silah teknolojisinin hızla gelişmesi karşısında bazı silahlara sahip olamayanların cephelerde başarı sağlanması imkansızlaşmıştır. Bu aşamada gerilla savaşının stratejisi, savaşta barışa varmaya yeterli düzeye gelinceye kadar düşmanı etkisiz hale getirmeye dayanır. Geleneksel olarak gerilla savaşı, yabancı bir işgale ya da bir ülkenin yönetiminin belli bir gruba karşı haksız olduğu öne sürülen uygulamalarına tepki görüntüsü taşır. Gerilla hareketleri, bağımsız olarak ortaya çıkabilecekleri gibi düzenli

askeri hareketları da destekleyebilirler. Genellikle gerilla savaşı için politik bir amacın olması gerekir. Gerilla savaşında başarı için propaganda ve halk desteği şarttır. Gerillalar tedhişçi taktiklere başvurduklarında insanların bağlılığı sarsılabilir. Eğer devlet ya da işgal güçleri benzer biçimde karşılık verirse halk her iki taraftan da korkar. Hangi taraf güçlü ise ve denetimi elde tutuyorsa onunla işbirliğine girebilir. Geçmişte, Vietkong'un Vietnam'daki Amerika Birleşik Devletleri destekli güçlere, Afgan gerillalarının Afganistan'daki Sovyetler Birliği destekli güçlere karşı yürüttükleri mücadele, bu savaş türünün örneklerindendir.

Gizli Diplomasi (secret diplomacy)

Diplomasi anlayış ve uygulanmasında XVII. ve XIX. yüzyılların Avrupa diplomasisinde en belirgin özelliklerinden birisi de gizlilikti. Genellikle Avrupalı monarkların bizzat veya özel temsilcileri aracılığı ile sürdürdükleri diplomasi faaliyeti gizli bir şekilde olduğu gibi, bu gizlilik çoğu zaman belirli bir sonuca ulaşıldığında da sürerdi. Bir başka deyişle, saray diplomasisi olarak da adlandırılan bu tür diplomasi, her aşaması ile dışa kapalı bir biçimde yürütülürdü. Böylece, bir bölge halkı bazen bir başka devletin egemenliğine geçtiğini sonradan öğrenebilirdi. Bu tür diplomasiye karşı en önemli tepki, idealist ABD Başkanı Wodrow Wilson'dan gelmişti. Wilson I. Dünya Savaşı sonlarında yayınladığı ünlü "On dört nokta"nın Birincisinde, açık görüşmeler yolu ile ulaşılabilecek açık sözleşmelerden söz ediyordu. Gerçekte de, XX. yüzyılda demokrasinin gelişmesi, halk kitlelerinin yönetim ile ilgili sorunlara giderek daha büyük oranlarda katılmaları ile diplomasi daha "açık" niteliğe bürünmüştür.

Glasnost: bkz. Gorbaçov Diplomasisi

Globalizm: bkz. Küreselleşme

Global Strateji (global strategy)

Bütün dünya üzerinde etkisi olabilecek bir strateji politikası izlemeye milletlerarası kuvvetler dengesinde global strateji denir. Bu tür politikaya bugün için sadece teksüper devlet olan ABD tam anlamı ile izleyebilmektedir. Çin de bu yolda adımlar atmaktadır. Son zamanlarda, ABD-Rusya-Çin üçlüsüne dünya askeri 1 uzun menzilli bombardıman uçakları, atom denizaltıları, uçak gemileri ve çeşitli ülkelerde askeri üslere malik olması gereklidir.

Gorbaçov Diplomasisi (Gorbachev diplomacy)

Mihail Sergeyeviç Gorbaçov-1985 yılında SBKP Genel Sekreterliğine getirilmiştir. Sovyet iç ve dış politikasında köklü değişiklikler yaratmıştır. Glasnost (açıklık) ve Prestroika (yeniden yapılanma) politikalarıyla belirli bir süreç içerisinde siyasal, toplumsal ve ekonomik bir dönüşüm başlattı. Doğu Avrupa'daki katı komünizmin arkasındaki Sovyet desteğini çekerek bölgedeki reformlara katkıda bulundu. Bunu ikiAlmanya'nın birleşmesi konusunda olumsuz tutumunu değiştirmesi ve 1990'da Berlin Duvarı'nın yıkılması izledi. Silahsızlanma alanında gösterdiği yürekli girişimler Amerika başkanı ile doruk toplantısındaki olumlu tavırları ile dış gezileriyle uluslararası alanda saygınlık kazandı. 1987 Aralığında ABD ile orta menzilli nükleer füzelerin kaldırılmasını öngören INF antlaşmasını imzaladı. 1989'da Avrupa Konseyi toplantısına katılarak bir "Ortak Avrupa Evi" önerisinde bulundu ve SNF (kısa menzilli nükleer füzeler) konusunun görüşülmesini istedi. Gorbaçov'un izlediği politika Sovyet Cumhuriyetlerinde bağımsızlık hareketlerine yol açmış ve başkanlıktan istifasından bir gün sonra Sovyetler Birliği resmen dağılmıştır (26 Aralık 1991).

Göçmenler (immigrants)

Milli ekonomik ve sosyal problemlerin yanısıra milletlerarası ilişkilerde ve diplomaside de rol oynayan göçmenler, başlıca yurt dışına giden (Emigration) ve yurda gelenler (Immigration) olarak iki ana konudur.

Yurt dışına giden göçmenler, genellikle, ülkedeki işsizlik ve nüfus patlaması sonucudur. Ülke ekonomisi üzerindeki baskıyı hafifletirler. Ayrıca gittikleri yerde ülkeler için bir potansiyel olurlar ve gereğinde maddi ve manevi yardım unsurdurlar.

Ülkeye gelen göçmenler ise, ekonomisi zayıf ülkelerde büsbütün bir ekonomik baskı unsuru olurlar. İşsizlik, meskensizlik problemlerine konu teşkil ederler. Çeşitli ekonomik ve sosyal zorlukların kaynağı olabilirler. Bazı ülkeler ise insan gücü sağlamak için göçmen kabul politikası izlerler (ABD, Avusturya, Kanada) giden ve gelen göçmenlerin kalifiye iş ve sanat sahibi olmaları da ülkenin ekonomik hayatı üzerinde etkiler yapar.

Türkiye'deki 1951'de Bulgaristan'dan gelen yüzbinlerce göçmen ülkemiz açısından son yılların en önemli göç olaylarından. 1968'de yapılan bir anlaşma ile 1951 göçünde parçalanmış olan ailelerin diğer bazı fertlerinin de Türkiye'ye göç etmesi olanakları sağlanmış, 100 bin kişi kadar gelmiştir. Bu arada, 1963 Kıbrıs bunalımından sonra onbinlerce Rum asıllı vatandaş da Türkiye'den Yunanistan'a göçmüştür. Bulgaristan ile olan göç anlaşması uygulaması 1978 sonunda bitmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında çatışmaların gelişmesine göre çeşitli kitlevi göçler olmuştur. Savaş sonrasında 1948'de Filistin'de İsrail'in kuruluşu ile yüzbinlerce kişi bu topraklardan Arap ülkelerine iltica veya göç etmişlerdir. İsrail'in kuruluşu ile çeşitli ülkelerde bulunan yüzbinlerce Yahudi de buraya göçmüş ve göçmektedirler. Yine 1948'de Pakistan-Hindistan ayrılmasından sonra milyonlarca kişi her iki yöne doğru göç etmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonunda Doğu Prusya ve civarındaki bir kısım topraklarındaki Almanya'dan batı yönündeki bölgelere 14 milyon kadar kişi göç etmiş bulunmaktadır.

Göç hareketleri tehlike ve zorluklar karşısında veya baskı neticesi olabileceği gibi, iki ülke arasında karşılıklı nüfus değişimi (Exchange de Population) şeklinde anlaşmalar olabilir.

Gönderme Araçları (delivery systems)

Uluslararası strateji literatüründe, nükleer bombaları hedefe göndermek için kullanılan çeşitli araçlara verilen ad. Nükleer bombaların hedefe gönderilmesinde kullanılan en eski araç uçaklardır. Günümüzde ağır bombardıman uçakları eskisinden çok daha büyük miktarlarda nükleer bomba taşıyabilmekte ve saatte yaklaşık 1000 km hızla kıtalararası gidip gelebilmektedir. Gönderme araçlarının ikinci grubu ise yerden veya denizaltından fırlatılan tek veya çok başlıklı, füzelerden oluşmaktadır. 1981 yılında yürürlüğe sokulan Amerika Birleşik Devletleri Uzay Mekiği programında kullanılan gönderme araçları, öncekilere oranla çok daha gelişkindir. Birden çok uçuşta kullanılmaları olanaklıdır. Bu nedenle uzay mekikleri ile gerçekleştirilen uçuşların maliyeti düşmektedir.

Görüşmeler (negotiations)

Uluslararası ilişkilerin temel öğelerinden birisi. Devletler arasında görüşmeler bazen yalnızca görüş ve bilgi alışverişinde bulunma, bazen de belirli bir sonucun barışçı yollardan çözümünü sağlama amacına yönelik olabilir. Ayrıca görüşmeler, karşı tarafı masa başında oyalayarak zaman kazanmak veya kendi görüşleri doğrultusunda propaganda yapmak amaçlarına yönelik olarak da kullanılabilir.

Devletler arasındaki iki ya da çok yanlı görüşmelerde ilk karşılaşılan sorun, görüşmenin nerede yapılacağıdır. Görüşme düşman iki ülke arasında yapılıyorsa, genellikle tarafsız bir ülke topraklarında gerçekleşir. Dost ülkeler arasındaki ilişkiler ise, karşılıklı olarak iki ülke topraklarında gerçekleşmektedir. Görüşmeler kullanılacak dil, basına açık ya da kapalı olması vb. sorunlar görüşmeler öncesinde çözülmesi gereken sorunlardır. Diplomasi pratiği, tarafların uzlaşabilir konuları ele almalarını öngörmektedir. Böyle durumlarda taraflar bazen çıkar birliği içerisinde bazen de karşılıklı tavizler vererek sorunları çözebilir. Tarafların birbirleri ile bağdaştırılması güç olan tezleri ele almaları çoğu zaman bir sonuç doğurmasa da soruna çözüm getirecek konuların yaratılması konusunda bazı adımlar atılmasını sağlayabilmektedir. Görüşmeler bazen de kısır döngü halinde tıkanabilmektedir.

Gözlemci Statüsü (observer's status)

Bir takım konuları yerine getiren devletin ve öteki ulusların birimlerin, gözlemci statüyle uluslararası örgütlerin çalışmalarına oy hakkı olmadan katılmalarını ifade eder. Örgütlere göre gözlemcilerin bazen söz hakkı bulunduğu gözlenmektedir. Gözlemci statüsünden yararlanan birimler şunlardır. i)Henüz örgüt üye devletlerince devlet olarak tanınmamış devlet iddiasındaki topluluklar, ii)Uluslararası örgütler, iii)Kimi ulusal bağımsızlık hareketleri.

Güç Dengesi (balance of power)

Devletlerin ulusal güvenlik sorunlarıyla değişen ittifaklar çerçevesinde nasıl uğraştığını tanımlayan bir bakış açısı. Özellikle XVIII. ve XIX. yüzyılların Avrupasında geçerli olan bir sistem. Bu sistemde kutup ya da bloklar bulunmamaktadır. Güçleri birbirine yakın en az beş ya da altı devletin bir ortamda bulunması gerekir. Sistem, revizyonist devletlerin, statükocu güçlerin güvenliğini tehdit etmeye başladığında gündeme gelir. Bu sistemde yenilen devletlerin ortadan kaldırılması yerine onun sisteme tekrar atılması amaçlanır. Devletler arasında gücün dengelenmesi ya ağır tarafın hafifletilmesi ya da hafif tarafa ağırlık verilmesiyle olur. Bunun için kullanılan bazı yöntemler; böl ve yönet, silahlanma ve ittifaklar ve koalisyonların kurulmasıdır. Devletin yaşamını sürdürmesi statükonun devamı için şarttır. Dengenin her bir devleti eşit güçte olabileceği gibi, bir taraf diğerlerinden üstün olabilir. Ayrıca bir devletin Büyük Britanya'nın 19. yy.'da yaptığı gibi bilinçli bir güç dengesi politikası izleyebilir. 17. ve 18. yüzyıllarda güç dengesi politikası izleyen devletlerin amacı, kendi hareket serbestilerini en üst düzeyde tutmaktır. Amaç, devletlerin bağımsızlık ve hükümlerliklerini korumaktır. Devletler serbestçe bir ittifaktan diğerine geçebiliyordu.

Kutsal ittifak statükonun korunmasına, devletin ortadan kaldırılmasına bir örnektir Napolyon'un Fransa'yı mağlup edildikten sonra Fransa'ya paylaşmak yerine Napolyon öncesi duruma getirilmesi tercih edilmiştir. I. ve II. Dünya Savaşlarında ise bu sistemi temelinden sarsan ve çökmesine neden olan Almanya'dır.

Güç Kuramı (power theory)

Başka devletlerin davranışını kontrol edebilmek iktidarını ve kapasitesini ifade eder. Uluslararası ilişkilerde gücün başlıca rolü, öteki devletlerin tutum ve davranışlarını etkilemektir. Güç uluslararası ilişkilerde belirli bir amaca ulaşmada kullanılan bir araçtır. Bir devletin gücü çeşitli öğelerden oluşur. Bu öğeler sürekli değişim halindedirler. Bir devletin gücünü oluşturan öğeler arasında şunları sayabiliriz: a)nüfus ve işgücü, b)doğal kaynaklar, c)coğrafi konum, ç)gelişme düzeyi, d)askeri güç, e)hükümetin niteliği, f)diplomasinin kalitesi, g)Ulusal moral, vs. ülkenin coğrafi konumu kadar, biçimi, topoğrafyası, iklimi vb. gibi noktalar da devletin gücünü etkilerler.

Güç yaklaşımı (power approach)

Uluslararası Politika'yı açıklamakta kullanılan en eski yaklaşımlardan biridir. Teorilerinde güç yaklaşımını kullanan ilk kişi Hans J. Morgenthau'dur. Morgenthau'ya göre Uluslararası politika, tüm politikalar gibi bir güç ve iktidar mücadelesidir. Ayrıca Morgenthau ulusal çıkarı güç öğesine göre tanımlamaktadır. Buna göre, devletlerin ulusal çıkarlarını gerçekleştirebilmek için güce gereksinimleri vardır. Devletler Morgenthau'ya göre, 3 tür politika izleyebilirler: 1)Prestij politikası, 2)Statüko politikası, 3)Yayıma politikası. Bu ayrımında birincisi devletin sahip olduğu gücü göstermek için yaptığı girişimleri ve diğer ikisi ise sahip olduğu gücü sürdürmek ve artırmak için yaptığı girişimleri ifade eder. Morgenthau'un bu görüşleri, tüm uluslararası politikanın salt "güç" kavramı ile anlatılmasının eksik olacağı ve çok genel nitelikte olduğu için eleştirilere uğramıştır ancak güç yaklaşımı uluslararası politika alanında temel yaklaşım biçimlerinden biri olmuş ve birçok yeni yaklaşımın geliştirilmesinde çıkış noktası oluşturmıştır.

Güven Mektubu (letter of credence)

Bir diplomatik temsilcinin görev yapacağı ülkenin devlet başkanına, diplomatın ülkesinin devlet başkanı tarafından gönderilen resmi döküman. Bu mektupta diplomatın ülkesinin devlet başkanı, diplomatın kendisini temsil yeteneğine olan güvenini belirtir ve kendi hükümeti adına girişeceği faaliyetlerde kendisine gerekli kolaylığın gösterilmesini rica eder. Bu mektubun diplomat tarafından sözkonusu ülkenin devlet başkanına sunulması ile diplomatın o ülkedeki resmi görevi de başlamış olur.

Haber Alma (intelligence)

Bir devletin, diğer devletlerin gücüne, etkinliklerine ve olası hareket yönlerine ilişkin bilgi toplaması. Haber alma ile güdülen amaç, siyasal yöneticilere karar almalarında yardımcı olmak üzere değerlendirilebilecek bilgilerden oluşan rapor hazırlamaktır. Haber alma üç aşamalı bir süreci içerir. Bilinmesi gerekli olanlar kararlaştırılır. Daha sonra bilgi toplanır ve sonunda bu bilgiler değerlendirilip çözümlenir. Toplanan bilgiler diğer devletlerin silahlı kuvvetlerinin hazırlık derecesi, yeni silahları, önemli askeri merkezleri, stratejik ve teknik hareket planları vb. askeri-stratejik nitelikte olabileceği gibi özellikle ile de ilgili olabilir. Haber almanın çeşitli yöntemleri vardır. Yaratılan izlenimin aksine, bilgi toplamanın çoğu gazeteler, radyo ve televizyon yayınları ve hükümet raporları gibi kamuya açık kaynaklardan elde edilir. Ayrıca diplomatlar da bilgi toparlarlar. Bunlardan başka uydular, gizli gönderimlerin çözülmesi ve yabancı ülkelerde bulunan ajanların aracılığı ile de bilgi toplanmaktadır.

Haklı Savaş (justified war)

Bu kavram savaşların niteliği ile ilgilidir. Bu tür savaşı Ortaçağ Avrupasında bir hükümdarın silahlı kuvvetlerini egemenlik bölgesi dışında meşru nedenlerle kullanabilmesi anlamını taşımaktadır. O dönemde Hristiyanlığı geliştirmeye yönelik savaşlar "Haklı", diğerleri ise haksız olarak görülüyordu. Kavram XIX. yüzyılda değişik anlamlar kazanmıştır. Çağımızda sömürge ülke halklarının bağımsızlıklarını sağlama amacına yönelik olarak giriştikleri ulusal kurtuluş mücadeleleri "haklı savaş" olarak görülmektedir. Bu görüşün karşısında yer alanlar ise bir haklı/haksız ayırımındaki güçlÜğe dikkat çekerek şiddetin her türlüsüne karşı çıkmaktadırlar.

Hayat Sahası: bkz. yaşam alanı

Hibe (donation)

Karşılıksız dış yardım. Uluslararası örgütler, kuruluşlar ya da devletler tarafından bir ülkeye yapılan hibe yardımda hiç bir koşul aramaz. Bu yardım türü mali olabileceği gibi, program ve projelere ilişkin olarak teknik malzeme biçiminde de olabilir. Hibe yardımda bulunan ülkenin bu yardımı alan ülkelerdeki amacı kendisine siyasi avantajlar kazandırmak, uluslararası alandaki gücünü arttırmak ve desteklediği sektörleri kendi lehine kullanabilmektir.

Hidrojen Bombası (hydrogen bomb)

Füzyon ya da termonükleer bomba da denilen bir nükleer bomba türü. Atomların füzyonunu hafif çekirdeklerin birleşerek, daha ağır bir çekirdek oluşturması sırasında ortaya çıkan bir miktar enerjinin denetim altına alınması anlamına gelmektedir. Bu bombalarda açığa çıkan enerji, atom bombalarına oranla daha fazladır. Hidrojen bombasının ilk denemesini, Amerika Birleşik Devletleri 31 Ekim 1952'de Sovyetler Birliği ise 12 Ağustos 1959'da gerçekleştirmişlerdir. Sonradan İngiltere, Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti de füzyon bombaları yapmışlardır.

Bununla beraber gerek diplomatik teşebbüsler, gerekse taraflar arasında varılan anlaşmalar bakımından sözkonusu olan nispi "açıklığı" fazla da abartmamak gerekir. Gerçekten günümüzde açıklıktan uzak bir diplomatik faaliyetten söz etmek mümkündür. Kaldı ki, teorik düzeyde de diplomatik faaliyetlerin açık veya kapalı olmasının fayda ve sakıncaları tartışma konusudur. Bazılarına göre kapalı diplomasi, zarar alıcıların kapalı kapılar ardından geniş kitlelerin aleyhine bazı kurallar alabilmelerini mümkün kılan ve demokrasinin özüne aykırı bir nitelik taşımaktadır. Bazılarına göre, ise gerektiğinde uygulandığı takdirde kritik sorunların ele alınışında, genellikle hisleri ile hareket eden ve kolayca yönlendirilebilen geniş halk kitlelerinin etkisini azaltarak, sorunun çözümü için gerekli teknik bilgi ve deneyime sahip uzmanlara daha fazla inisiyatif tanınması dolayısı ile gerekli bir diplomasi biçimidir.

Hinterland

Geride topraklar, gerideki ülke anlamına gelen Almanca kökenli bir terim. Bu ulaşım kaynağına, limana, özellikle ekonomik anlamda, bağımlı durumda bulunan toprak parçaları birer hinterland oluştururlar.

Hiyerarşik Sistem (system of hierarchy)

Bu sistem hipotetik nitelikteki uluslararası sistem türlerinden bir tanesi. Tarihte gerçekleşen en güzel örneğini, Roma İmparatorluğu döneminin oluşturduğu söylenebilir. Günümüzde uluslararası politika literatüründe daha çok bazı alt sistemleri çözümlemek açısından önem taşıyan bu teorik modelde, sistem içerisinde bir devlet ile diğerleri arasındaki güç dağılımı simetrik olmayan bir nitelik göstermekte ve de bu sistemde ülke başat bir konumda bulunmaktadır.

İlımlı Dış Politika (moderate foreign policy)

Bir ülkenin dış ilişkilerinde, bugünkü dünya konjonktürü açısından, herhangi bir bloka katılmaksızın ve herhangi bir ülke ile çatışmaksızın, gerek Doğu ve gerekse Batı bloku ile iyi ilişkiler sürdürülmesi, diğer bütün devletlere karşı ve konuda aşırı bir tutum izlenmesinden kaçınılmasıdır. Bir çok ülkeler, bir bloka mensup olmamakla beraber, yine de komşularıyla çeşitli anlaşmazlıklar içinde bulunmakta veya bloklarda birine veya hepsine karşı bir tutum izlemektedirler ki bu durumda ılımlı politika söz konusu olmaz. Üçüncü Dünya ülkeleri denen Asya-Afrikanlı genç devletlerden bir çoğu bu durumdadırlar. Oysa İsviçre, İsveç, Avusturya, Finlandiya gibi ülkeler yukarıdaki nitelikleri olan bir dış politika tutumu içinde bulunmaktadırlar. Bunlar sadece ekonomik yönden bazı ülkelerle daha yakın ilişkiler sürdürmekte, fakat siyasi ilişkilerini genellikle her ülke ile iyi geçinerek ve onlara eşit davranarak bir anlaşmazlık çıksa dahi hiç bir askeri tedbiri sözkonusu etmeksizin tamamen barışçı çözüm yolları arayarak tam bir ılımlılık içinde yürütmektedirler.

İrk Ayrımı: bkz. Aparthayd

İçişlerine Karışma (intervention in domestic affairs)

Devletlerin hedeflerine ulaşmak için dış politakalarında başvurdukları yollardan biridir. Devletin iç işlerine karışmak, özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra yoğunlaşmış bir uygulamadır. İki dünya savaşı arasında Almanya, İtalya ve Japonya, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti bir çok devletin iç işlerine karışmışlardır. İç işlerine karışma büyük devletler tarafından yapıldığı gibi diğer devletler tarafından da yapılmaktadır. Bugünkü uluslararası yapı devletlerin birbirlerinin iç işlerine karışmalarına olanak verebilmektedir. Bugünkü uluslararası yapı devletleri birbirlerinin iç işlerine karışmalarına olanak verebilmektedir. Devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından verilen yardımlar, bunları alan devletlerin ekonomik, toplumsal ve siyasal yaşantılarını doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Karışmaya olanak veren, diğer bazı durumlar ise, devletler arasındaki sınırların kolaylıkla geçilebilir olması ve halk arasındaki din, dil ve etnik farklılık ya da benzerlikler, bir ülkede bulunan en yüksek toplumsal ve siyasal kurumlara veya otoritelere duyulan bağlılığın kimi zaman bir dış otoriteye veya ideolojiye karşı duyulması, nükleer bir silahlanmanın ortaya çıkardığı askeri güce dayalı tehdit politikaları, devrimci dış amaçları bulunan devletlerin propaganda kışkırtma, yeraltı faaliyetlerini yönetmek için oluşturdukları örgütün etkileri şeklinde sıralanabilir. İç işlerine karışma yöntemlerini altı başlıkla toplayabiliriz: a)Diplomatik karışma, b)Güç gösterileri, c)Yıkıcı faaliyetler, d)Siyasi Nitelikteki yeraltı faaliyetleri, e)Askeri karışma, f)Dış destekli gerilla eylemleri.

Devletin egemenlik hakkının ve egemen eşitliği ilkesinin doğal sonuçlarından bir devletlerin birbirlerinin içişlerine karışmaması olmaktadır. Bunun siyasal nitelikli bir ilke olarak ortaya çıkması ABD Başkanı James Monroe'nun ABD Konseyi önünde 1823'de yaptığı konuşması ile gerçekleşmiştir. "Monroe Doktrini" diye anılan bu görüşe göre Avrupalı devletlerin

Amerika kıtasının işlerine karışmaması istenmekte ve ABD'nin de Avrupa işlerine karışmayacağı bildirilmektedir. Bu siyasal ilkenin uygulanan uluslararası hukuk kuralı biçimine dönüşmesi ise Milletler Cemiyeti Sözleşmesi 15. maddede 8. fıkrası ile gerçekleşmiştir. Benzeri bir hüküm BM Andlaşmasının 2. madde 7. fıkrası ile de benimsenmiştir.

İç Savaş (civil war)

Aynı ülke içerisinde bulunan farklı siyasi, etnik, ideolojileri temsil eden gruplar arasında sürdürülen bir tür savaş. Böyle bir savaş, mevcut hükümete bağlı güçler ile buna karşı olan güçler arasında çıkabileceği gibi (1936-1939 İspanyol iç savaşı, Yugoslavya iç savaşları 1919-?) çeşitli siyasi grupların yeni oluşmakta olan bir devlet yapısına sahip çıkmaları sebebi ile de başlayabilir (Angoladaki MPLA ve UNITA mücadelesi).

Günümüzde iç savaşlar herhangi bir ülkenin sınırları içerisinde geçmekle beraber, zamanla uluslararası bir hal almakta, değişik ülkeler çatışmacı taraflardan birisinin yanında yer almaktadır. Bazı iç savaşlar ise bazı devletlerin iç politikalarında bağımsız değişken hale gelmektedir.

İç Sular (national waters)

Denizlerdeki iç sular, bir devletin kara ülkesine sıkıca bağlı karasuları olup, bu devletin karasularının iç sınırı iç sularının bittiği noktada başlamaktadır. İç sular devletin, ilke olarak, tam egemenliğinde bulunmaktadır.

Bununla birlikte kimi bakımlardan denizlerdeki iç sular kara ülkesinin içinde yer alan göl, akarsu gibi karasal içsulardan bir takım farklılıklar göstermektedir.

İki Kutuplu Sistem (bipolar system)

II. Dünya savaşı sonrasında global düzeyde gerçeklik kazanan bir uluslararası sistem türü. Mortan A. Kaplan'ın sınıflandırmasına göre gevşek ve sıkı olmak üzere başlıca iki türlü kutuplu sistem türü söz konusudur. Bunlardan "sıkı iki kutuplu sistem"e en benzeyen yapının 1950'lerin başlarında görüldüğü, o dönemden sonra sistemin "gevşek" bir nitelik aldığı söylenebilir. İki kutuplu bir uluslararası sistemde genellikle bir blok liderinin etrafında kümelenmiş iki devletler grubu vardır. Sistem ne oranda sıkı ise, blok üyelerinin, blok liderliğine bağımlılıklarının o derece fazla olması beklenir, yine sistem ne oranda sıkı ise blok üyelerinin zorunlu bir seçim halinde blok çıkarlarına, kendi ulusal çıkarlarından daha fazla önem vermeleri blok üyelerinden beklenen bir davranıştır. Sistem içerisinde herhangi bir blokta yer alamayan devletlerin ağırlığı ne oranda fazla ve sistem içerisinde Birleşmiş Milletler gibi bloklar arasındaki ilişkileri yumuşatıcı bir örgüt ne oranda etkin ise sistemin o ölçüde gevşek bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir.

İkinci Vuruş Yeteneği (second strike capability)

Saldırmanın ilk vuruşundan sonra meydana gelecek "aşınmadan" arta kalan bir kuvveti elinde bulundurması ve bir karşı darbe ile saldırmanın kentlerine, halkına ekonomisine "dayanılmaz" zararlar verebilmesidir.

İlhak (annexation)

Bir devletin kendine ait olmayan topraklar üzerinde resmen egemenliğini ilan etmesi. Toprakların anlaşmalarla ya da satışla el değiştirmesinin tersine ilhak fiilen el koyma ile gerçekleştirilen ve genel tanınma ile meşruluk kazanan tek taraflı bir eylemdir. İlhak edilen topraklar genellikle önceden istila ve işgal edilmiştir. 1938'de Almanya'nın Avusturya'yı ilhakında olduğu gibi istila sıcak çatışma olmaksızın şiddet tehdidi ile de gerçekleştirilebilir. Askeri işgal ilhak oluşturmaksızın şiddet tehdidi ile gerçekleştirilebilir. Askeri işgal ilhak oluşturmaz ya da zorunlu olarak ilhaka yol açmaz. Mesela II. Dünya Savaşından sonra çatışmanın sona ermesinin ardından müttefikler Almanya'yı işgal ettiler ama bunu ilhak izlemedi, tersine müttefikler ilhak niyetinde olmadıklarını açıkladılar. Askeri işgal ilhakla sonuçlanırsa genellikle ilhak eden devletin egemen otoritesinin kurulduğu ve bundan böyle de sürdürülebileceği yolunda resmi bildirim beklenir. Yasadışı şiddet kullanımına dayalı ilhak BM Anlaşması'nda kınanmıştır.

İltica: bkz. Sığınma

İnsan Hakları (human rights)

Tanımlanması ve sınırlanması oldukça zor, uzmanların üzerinde bazı noktalarda uzlaşmadıkları, çağımızda ise uluslararası boyut kazanan bir kavram, 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde İnsan Hakları "ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyaset ve diğer ayrımcı nitelikler gözetilmeksizin tüm insanların faydalanacağı, temel hak ve özgürlüklerdir. Tüm insanların sahip olması gereken bu haklar insanın en üstün değer olarak kabul edilmesinden ortaya çıkar.

Alman hukukçu Jelinek Temel Hak ve Özgürlükleri; bireyi devlete ve topluma karşı koruyan "Koruyucu Haklar", bireyin devletlerden bir hizmet veya yardım almasını sağlayan "İsteme hakları" çalışma hakkı, öğrenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, konut hakkı, bireyin toplumun yönetilmesinde söz sahibi yapan ve iktidarın kullanılmasına katılmasını sağlayan, "Katılım Hakları" olarak sınıflandırmıştır. Bu hakların birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

İnsan hakları ulusal anayasal ve yasalarca güvence altına alınmış ve korunmuştur. Bu koruma uluslararası kurumların sağladığı uluslararası koruma ile geliştirilir. Bu insan haklarının evrensel niteliğini de ortaya koyar. Gerçekten çağımızda insan haklarının korunması ulusal düzeyi aşarak uluslararası bir boyut -özellikle 2. Dünya Savaşından sonra- kazanmış, devletlerin egemenlikleri insan hakları ile sınırlanmış ve insan hakları uluslararası denetimin alanı içine girmiştir. 1948 yılında Birleşmiş Milletler "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi" 1950 yılında Avrupa Konseyi'nce hazırlanan "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" bu alandaki önemli adımlardır. Bu sözleşmenin kurduğu organlar ise "İnsan Hakları Komisyonu" ve "İnsan Hakları Mahkemesi"dir.

Türkiye 1987 yılında "Bireysel Başvuru" hakkı 1980 yılında "İnsan Hakları Mahkemesi"nin zorunlu yargı yetkisini kabul etmiş, 1975 Helsinki'de AGİK "Savaş Belgesi"ni imzalamış ve 1988 yılında Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler'in işkenceyi önlemeye yönelik

sözleşmelerini onaylayarak, uluslararası topluluğun bir üyesi olarak insan haklarına saygı göstereceğini taahhüt etmiştir.

Günümüzde İnsan Haklarının uluslararası düzeyde korunmasında devlet dışı özel kişi ve gruplarca kurulan gönüllü uluslararası kuruluşların önemi artmaktadır. Bu kuruluş "Uluslararası AF Örgütü", "Uluslararası Hukuk Komisyonu", "Helsinki İzleme Komitesi" dir. İnsan Haklarının uluslararası düzeyde korunması için Birleşmiş Milletler ve onların ilgili organlarınca 1946 yılından beri yapılan çalışmaların bazıları şunlardır:

Üye devletler adına, insan haklarını korumak için gönüllü hizmet etmek,
Taraf devletlerce onaylanan ve sınırları içindeki herhangi bir insan hakları ihlali olayında müdahale etme izni veren çok-taraflı antlaşmaların yapılmasını,
"İnsan Hakları Yıllığı" katoloğu çıkarılarak -her yıl- üye devletlere bilgi ve yardım sağlamak.
İnsan haklarını ihlal eden devletlere karşı, birlikte hareket ederek kınama, silah ambargosu, ekonomik müeyyide gibi önlemler alması.

İrredantizm (irredentism)

İrredantizm teriminin kökeni İtalyanca'dır. Önceleri İtalya Krallığı'nın kuruluş aşamasında, İtalyanca konuşan ve Avusturya sınırları içerisinde yaşayan toplulukların bu krallığa katılmak istemesi çabalarına bu ad verilmişken, sonradan genel bir anlam kazanarak; bir ülkenin başka bir ülkede yaşayan bir dil ve etnik köken itibarıyla kendisinden olduğuna inandığı insan topluluklarını kendi topraklarına katmak istemesi ya da en azından onlar üzerinde bir hak iddia etmesi olarak anlaşılmıştır. Örnek olarak Hitler'in Çekoslovakya'nın Almanca konuşan Südetler Bölgesinin Almanya'ya verilmesini verebiliriz.

İstikrarsız Blok Sistemi (unstable bloc system)

Morton Kaplanın geliştirdiği uluslararası siyasal sistem modellerinden birisi. Bu sistemde, Amerika Birleşik devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki gerginlik önemli boyutlardadır. Silahların denetimi konusundaki anlaşmalar önemsizdir. Şiddetin yoğun biçimde kullanıldığı yerel çatışmalar yaygındır. ABD ve SSCB'nin nükleer güçlerini minimum caydırma düzeyinde iken, buna benzer durumda dört-beş ülke bulunmaktadır. Bu sistemde ittifak ilişkileri askeri kapasite ve politikalara göre belirlenmektedir. ABD ve SSCB müdahaleci bir eğilim içindedirler. ABD statükoyu korumaya yönelik muhafazakar politikalara ağırlık vermekte, SSCB ise statüko karşıtı -ulusal kurtuluş savaşları gibi- hareketleri desteklemektedir. Bu sistemde, uluslararası hukuk gerektiği şekilde hareket edememektedir. Burada Uluslararası camiaya düşen görev ise arabuluculuk ve şiddet uygulamalarının sonuçlarını hafifletmektir.

İşgal (occupation)

Bir yeri ele geçirme. Toprakların işgali, savaşta işgal veya askeri işgal, barış zamanında işgal ve bir anlaşmaya dayanan işgal birbirinden değişik işgal biçimleridir.

Bugün artık kaybolmakta olan sahipsiz toprakların işgali daha çok sömürge topraklarının işgali için kullanılan bir terimdir.

Savaşta işgal veya askeri işgal ise, bir yabancı ülke toprağı üzerinde fiili bir duruma dayanarak hakimiyet kurmaktır. Bu işgal zaman bakımından sınırlıdır: İşgal durumu savaşın bitiminde son bularak işgal edilmiş olan toprak ya geri verilir veya işgal eden tarafın topraklarına katılır. Savaşta işgal veya askeri işgal bir idari teşkilat kurarak yapılan istiladan farklıdır.

Barış zamanında işgal ise bir barış anlaşmasında yer alan özel şartlara uyulmasını sağlamak için yapılır. Örneğin, Ren nehrinin sol yakası Versailles Antlaşmasına dayanılarak işgal edilmiştir. Savaş sırasında yapılan bir işgal olmasına rağmen, taraflar arasındaki bir anlaşmaya dayanır. Örneğin II. Dünya Savaşı sırasında Fransız topraklarının büyük bir kısmı Almanya tarafından Haziran 1940 tarihli ateşkes antlaşması gereğince; savaş sonunda Almanya müttefikler tarafından, Almanya'nın Mayıs 1945'te kabul ettiği teslim olma şartlarına dayanılarak işgal edilmişti.

İşgüder: bkz. Maslahatgüzar

İttifak (alliance)

Uluslararası ilişkilerde çeşitli devlet ya da güçlerin ortak eylemlerde bulunmak için oluşturdukları birlik. II. Dünya Savaşı sırasında İngiltere, Fransa, SSCB ve ABD'nin Mihver devletlerine karşı kurdukları ittifak ile NATO bu tür birliklere örnek gösterilebilir.

Günümüzdeki kurulan ittifaklar eskilere göre daha çok kapsamlı bir işbirliği ve çaba gerektirmektedir. Bu nedenle örneğin II. Dünya Savaşından kurulmuş ittifaklarda askeri ve ekonomik planlama daireleri özel bir önem kazanmış ve yaygınlaşmıştı. NATO gibi daha gevşek bağlarla kurulmuş ittifaklarda bile siyasal ve askeri alanlarda işbirliği içinde çalışmaya ve ortak tavır almaya büyük önem vermektedir.

İzolasyonizm: bkz. Yalnızcılık

Jenosid (genocide)

Bir ırkın bir din, veya dil mensubu bir toplumun kitle halinde yok edilmesini (exterminasyon) amaçlayan harekete denir ve diğer bir ismi de "soykırım"dır. Bu hareketler, genellikle politik amaçla yapılır. Jenosid bazı yönlerden ırk ayırımına benzese de amaç ve metod bakımından tamamen farklıdır. Çünkü, ırk ayırımında, bir topluluğun horlanması, kötü muamele görmesi, bir kısım haklarının kısıtlanması veya kamu hayatında önemsiz durumda bırakılması varken, jenosid de bir topluluğun kökünün kazınması şeklinde yok edilmesi esas amaçtır.

Tarih boyunca birçok jenosid olayları görülmüştür. Yüzyılımızda en önemli olanı, Nazi Almanyası'nın İkinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş sırasında Yahudilere karşı izlediği politikadır. Polonya "Varşova gettos", Alman topraklarında da "Auschwitz, Buchenwald ve Dachau Kampları" şeklinde anılan bu yerlerdeki uygulamalar sonucu yaklaşık 6 milyon kadar Yahudinin yok edilmesi üzerine savaştan sonra harp suçlularını yargılamak üzere kurulmuş bulunan müttefiklerin Nürnberg Mahkemesi'nde bir kısım Nazi Sorumluları jenosidden yargılanarak idam ve diğer ağır cezalara çarptırılmışlardır. Ayrıca, Stalin Devrinde savaş sırasında Rusya'daki Kırım Tatarlarının da kitle halinde Sibirya'ya ağır şartlardaki kamplara sürülmesi ve Kırım'da hiç Tatar bırakılmaması da bu tür savaşlardan sayılmaktadır. Daha sonra Kruçev devrinde bu olay bir suç olarak resmen kınanmış ve sözü geçen toplumdan arda kalan yerlerine dönme müsaadesi hükümetçe resmen verilmiştir.

1940'da Birleşmiş Milletlerce, jenosid hareketi resmen bir suç olarak tanınmış ve tescil edilmiştir.

Jeopolitik (geopolitics)

Uluslararası siyasette coğrafi etmenlerin güç ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. Jeopolitik kramcıları doğal sınırlara ulaşma, önemli deniz yollarından yararlanma ve stratejikönem taşıyan kara parçalarının denetim altında tutma gibi kaygıların ulusal politikaların belirlenmesinde önemini göstermeye çalışmışlardır. Coğrafi kaygılar yalnızca uluslararası siyasette kilit rol oynamaya çalışan güçlü devletlerin politik hesaplarında değil, ulusal çıkarlarını korumak için uygun coğrafi sınırlara ulaşmayı amaçlayan küçük devletlerin etki alanlarının belirlenmesinde de başlıca rol oynadı. Ulaşım ve iletişim olanaklarının artması ve öteki teknik gelişmeler sonucunda ise devletler coğrafi konumlarının sınırlamalarını aşabilir hale geldiler ve jeopolitik etmenlerin ulusal politikalar bakımından önemi azaldı.

Jus Legationum: bkz. Elçilik Hakkı

Kabotaj (cabotage)

Bir ülkenin kendi limanları arasında deniz ticareti konusunda tanıdığı ayrıcalık. Bu ayrıcalıktan sadece yurttaşların yararlanması ulusal ekonomiye önemli bir katkı sağlayacağından devletler, yabancı bandralı gemilere kabotaj yasağı koyma yoluna gitmişlerdir.

Bazı uluslararası sözleşmelerde de kabotaj yasağı koyma yetkisine ilişkin hükümler yer alır. Terim günümüzde hava trafiği açısından da kullanılmaktadır.

Kamuoyu (public opinion)

Belli bir konuda toplumun büyük bir kesimince benimsenen görüş, tavır ve inançların toplamı. Biraz farklı ifade ile de belirli zamanda belirli bir tartışmalı sorun karşısında bu sorun ile ilgilenen kişiler grubuna hakim olan kanaattir. Bu açıdan, basın, radyo-TV, toplumsal dernek kurma, siyasal faaliyet (partiler) özgürlük ile baskı grupları hem bireysel hem toplum ifade araçları hem de kamuoyunun serbestçe oluşumunu sağlayan kanallar durumundadır.

Kapalı Diplomasi (closed diplomacy)

Bir diplomasi anlayışı ve uygulaması. Eski diplomasinin belki de en önemli niteliklerinden biri gizlilik rolü. Gizlilikten diplomatik görüşmelerin gelişme biçiminin ve sonuçlarının kamuoyuna açıklanmaması kastediliyordu. Nitekim bu yüzden I. Dünya Savaşı'nın başlamasına değin uluslararası politika bir bakıma saray politikası niteliğinde idi. Yani diplomasi ilişkileri çoğu kez bizzat hükümdarlar tarafından yürütülüyordu. Yabancı ülkelere gönderilen diplomatlara da hükümdarın kişisel temsilcisi gözü ile bakılıyordu. Bu eski diplomasi türünde sadece diplomatik görüşmelerin değil; varılan sonuçların da açıklanmaması ya da gizli tutulması giderek artan anlaşmaların ve sözleşmelerin yapılmasıyla sonuçlanıyordu. Bazen bir bölge halkı başka bir devletin egemenliğine geçtiğini sonradan öğreniyordu. Bu tip diplomasiye karşı en büyük tepki ABD başkanı Wilson'dan gelmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılacak açık sözleşmelerden söz ediliyordu. Gerçekten 20. yy.'da demokrasinin gelişmesi halk kitlelerinin yönetim ile ilgili sorunlara giderek daha büyük oranlarda katılması gibi nedenlerle diplomasi eskiye oranla daha açığa bürünmüştür. Bununla beraber gerek

diplomatik gelişmeler gerekse taraflar arasında varılan anlaşmalar açısından sözkonusu olan bir nisbi "açıklığı" fazla da abartmamak gerekir.

Kapasite Analizi (capacity analysis)

Bir devletin, dış politika amacı ile yönelimlerine ulaşabilmesi için, elindeki siyasi, askeri ve ekonomik yetenek ve olanaklarını analiz etmeye çalışan yaklaşımdır. Karar alma sürecinde, karar vericilerin herhangi bir konuda politika belirlerken yalnız kendi ülkelerinin değil, sözkonusu karardan etkilenebilecek diğer ülkelerin de kapasitesini iyi değerlendirmeleri gerekir. Bir ülkenin kapasitesini oluşturan öğeler: a)Doğal kaynaklar, b)Coğrafi konum, c)Nüfus ve işgücü, d)Endüstriyel kapasite e)Asker güç f)Ulusal Moral, g)İdari ve siyasi örgütlenme şeklinde sıralanabilir. Bu kaynakların nitelik ve niceliklerinin ölçülebilmesi kapasitesi analizinde karşılaşılan en önemli sorundur. Bu yüzden bu öğelerden bazıları kapasite analizinde gözardı edilebilmektedir.

Karar Alma Süreci (resolution process)

Basit anlamda karar alma, varolan seçenekler arasında tercih yapmak davranışıdır. Bu yaklaşım Uluslararası Politika'da öteden beri vardır, ancak bu sürecin sistemli olarak incelenmesi ilk olarak psikoloji, ekonomi gibi diğer bilim dallarında görülmüştür. Karar verme sürecinde üzerinde önemle durulması gereken iki nokta vardır: Algılama ve rasyonellik. Algılama, psikolojik bir kavram olup, karar vericilerin önlerinde ki veriler hakkındaki yorum yapmalarında başrolü oynar. Rasyonellik ögesi ise insanların karar alırken akılcı biçimde davranacakları düşünülerek kabul edilmiş bir kavramdır. Karar alma sürecinde iç ve dış çevrenin ve daha önceki kararların feedback (geri bildirim) yoluyla sürekli etkileri vardır. Bu yüzden bu sürecin sadece karar vericileri hakkında elde edilen bilgiye dayanılarak anlatılması mümkün değildir. Kaldı ki karar alma sürecinin hangi kişi ya da kurum tarafından başlatıldığını söylemek de her zaman kolay değildir.

Karasuları (territorial waters)

Uluslararası Hukuk'ta bir devletin kıyılarına bitişik olan ve o devletin kara toprakları üzerindeki yargı yetkisine giren deniz parçası. Bütün ulusların kullanımına sunulmuş açık denizlerden ve ulusal toprakla çevrili göller belli koy ya da haliçler gibi iç sulardan farklı bir hukuki rejime tabidir. Karasularının dış sınırı ülke sınırını oluşturur.

Kara Ülkesi (national territory)

Bir devletin üzerinde kesin egemenlik haklarını kullandığı toprak alanı. Bu alan devlet ülkesinin bir parçasıdır ve yüzeyi gibi alt kısımları da devlete aittir. Günümüzde kıta sahanlığı kavramı kara ülkesinin bir devamı niteliğinde kabul edilmiş ve kıyıya bitişik deniz yatağı ve onun toprak altı da devletler tarafından işletilmeye başlanmıştır.

Karışma (intervention)

Herhangi bir devletin iç veya dış politikasını etkilemek amacı ile diğer bir devlet veya devletler grubunun sözkonusu ilk devlete yaptığı müdahale. Bu şekilde bir müdahale doğrudan veya dolaylı olabilir. Bir devlet bu türden eylemlerin gerekçe olarak çeşitli nedenler

öne sürebilir. Karışmada bulunan devlet; bir anlaşma ile bu hakkını kendisine tanınmış olduğunu, karşı tarafın aralarındaki bir anlaşmayı tek taraflı bozduğunu, müdahaleyi bu ülkede yaşayan kendi vatandaşlarını kollamak amacı ile yaptığını, müdahalenin bir meşru müdafaa özelliği taşıdığını, müdahale edilen devletin uluslararası hukuk kurallarının çiğnendiğini gerçek olarak gösterebilir. Bütün bunlara rağmen uluslararası teamül ve Birleşmiş Milletler Antlaşması, sadece çok sınırlı durumlarda bir devletin böyle bir davranışını meşru kabul etmek eğilimindedir.

Karşılıklı Bağımlılık (interdependence)

İki yada daha fazla tarafın eylemlerinin karşılıklı olarak birbirleri ile bağıntılı olma vaziyeti. Bu karşılıklı bağımlılık genelde ekonomik gibi özel bazı alamlara ilişkin olmaktadır. Karşılıklı bağımlılığın düzeyi bu nitelik açısından iki bir ayrımı yapılmaktadır. Birinci ayrıma göre taraflar arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi, bir yanı ile, tarafların kendileri dışındaki bazı gelişmelere olan duyarlılığına ve etkileme durumuna işaret etmekte bir yanı ile de, taraflarca kendilerinin dışındaki bazı gelişmelere olan bu duyarlılığın kendilerine yüklediği maliyetin bir göstergesi olmaktadır. İkinci ayrım ise, böyle bir ilişkinin tarafları açısından yapılmaktadır. Bu açıdan iki türlü karşılıklı bağımlılık olgusu mevcuttur. Ülkelerin birbirlerine olan karşılıklı bağımlılıkları ve uluslararası sistem arasındaki karşılıklı bağımlılık. Birinci tür karşılıklı bağımlılığın en geleneksel türüdür. İkinci tür ise, kavramın bugünkü anlamını daha iyi yansıtmaktadır. Bu tür bağımlılık siyasi/askeri öğeleri de kapsamakla birlikte ticari/ekonomik alanda ortaya çıkar.

Kısırdöngü: bkz. Görüşmeler

Kıtalararası Balistik Füzel (intercontinental ballistic missiles)

Nükleer bombaları hedefe göndermek için kullanılan çeşitli araçlara verilen isim. Bu işi yapmakta kullanılan en eski araçlar uçaklardır. Gönderme araçlarının ikinci grubu ise yerden veya denizaltından tek veya çok başlıklı füzelerden oluşmaktadır.

Amerika'nın U-2 casus uçaklarını geliştirmesi, 1956 yılının ortalarına rastlar. Bu uçak Sovyetler Birliğinin fotoğraflarını çekmesi üzerine Sovyetler Birliği çalışmalarını daha gizli biçimde yürütmeye çalışmıştır. 26 Ağustos 1957'de ise SSCB ilk ICBM denemesini yaptı ve bundan 6 hafta sonra ise 4 Ekim de ilk Sputnik'i uzaya fırlattı. ABD bunun üzerine kamuoyunda ve kongrede oluşan "füze açığı (missile gap)" heyecanı üzerine hızla ICBM yapımı programına girdi. 1962 yılında ise, karşı tarafı caydırmak için gerekli olanın çok üstünde bir öldürme kapasitesine ulaştı.

Kıta Sahanlığı (continental shelf)

Kara platformu olarak da bilinen, bir kara parçasını ya da kıtayı çevreleyen görece sığ ve eğimli deniz tabanı. Genellikle kıta sahanlıkları kıyıdan 200 m derinliklere kadar uzanır. Texas'taki petrol yataklarının deniz altına uzandığının anlaşılması üzerine 1945 yılında ilk kez ABD tarafından uluslararası hukukta Kıta sahanlığı kavramını kullanmıştır. İlk sözleşme İngiltere ile Venezuela arasında 1942 yılında imzalanmıştır. 1958 tarihli Birleşmiş Milletler

Deniz Hukuku Konferansı'nın ilk toplantısında, kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısının dibi ve dipaltı olarak tanımlanan kıta sahanlığının dış sınırının 200 m derinlik ya da işletilebilirlik ölçütüne göre saptanması kararlaştırılmıştır. 1958'de ortaya konan adaların kendi kıta sahanlıklarına sahip olabilecekleri ilkesi bu sözleşmeyle benimsenmiştir. 1970'lerin başından bu yana Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı anlaşmazlığı, deniz sınırları karşı karşıya olan devletlerin durumuna tipik bir örnek oluşturmakta ve bu sorun günümüzde de devam etmektedir.

Kitlesel Karşılık Doktrini (mass retaliation doctrine)

1957 yılından önce NATO'nun Sovyet tehlikesine karşı askeri stratejisi. Bu strateji kısaca, herhangi bir komünist saldırı karşısında ABD'nin Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin önemli endüstri merkezlerine karşılıkta bulunacağını öngörmesiydi. Ancak burada temel nokta karşı tarafın kullandığı silahların türüne bakılmaksızın nükleer silahlarla savunma yapılacak olmasıydı. İki noktaya dayanıyordu: 1)Nükleer silahlarla karşılık verme düşmanı hem sınırlı, hem de kitlesel bir savaştan caydıracaktı. 2)Nükleer silahlar durum gerektirdiğinde kullanılacaktır. Kitlesel karşılık stratejisi dünya barışı ve insanlığın geleceği açısından büyük riskler taşıyorsa da nükleer çağın gerçeklerine uyuyordu ve güvenlikti. Ancak zamanla inandırıcılığını ve dolayısıyla caydırıcılığını yitirmesi, Sovyetler Birliği'nin uzun mensilli gönderme araçlarını geliştirmesi gibi nedenlerle bu stratejiden vazgeçilmiştir.

Kollektif Güvenlik (collective security)

Dünyadaki her devletin diğer bir devletin güvenliğini ve bağımsızlığını garanti edeceği bir güç sistemi. Kollektif güvenliğin temel ilkesi katılımın ve zorlanmanın evrenselliğidir. Bu şartlar altında bir saldırgan ulusun, tüm topluluğun birleşmiş muhalefetiyle karşılaşması beklenir. Bu temel varsayım şimdiye kadar MC misakında ve BM sözleşmesinde yer almıştır. NATO, Varşova Paktı gibi bölgesel örgütler kolektif güvenlik sisteminin modelleri olarak kabul edilmemişlerdir. Çünkü bunlar evrensellik ilkesini tam olarak yerine getirmiyorlar. Kollektif güvenlik sadece bir teorik güç modelidir. Böyle bir sistem hiç bir zaman etkili bir şekilde işlemedi. Milletler Cemiyeti ile getirilen kolektif güvenlik sistemi, sistemin temel öğelerinden önemli bir bölümünün mevcut statükodan memnun olmamaları sebebiyle işlememiştir.

BM dünya barış ve güvenliğin tehlikeye düştüğünü gördüğü anda silahlı önlem dahil her türlü önlemi alabilecektir. Ancak Konsey'deki 5 daimi üyenin veto hakkının bulunması karar alınmasını zorlaştırmaktadır. Bu tikanıklığı aşmak amacı ile böyle durumlarda Genel Kurul'a konu ile ilgili karar alma yetkisi tanıyan Barış İçin Birleşme Kararı 1950'de kabul edilmiştir. Herşeye rağmen büyük güçlerin aralarında anlaşmadığı konularda, barış ve güvenliği bu yollar ile sağlama çabalarının başarılı olacağı söylenemez.

Kollektif Liderlik (collective leadership)

Bir tür liderliktir. Parlamentodaki tüm muhaliflerin ve üst düzey yöneticilerin yönetimde beraber söz almalarıdır. Stalin'in ölümünden sonra Stalin'i kötüleme kampanyası doruk noktasına SBKP'nin 20. kongresine ulaştı. En çok eleştirilen nokta Stalin'in ortak vasisiydi ve okunan programda yeni bir otokratın ortaya çıkmasının önlenmesi için kolektif liderlik ilkesine önem verilmesi gerektiğini belirtiyordu. İşte kolektif liderlik Stalin'den sonra iktidar mücadelesine girenlerin bir süre tercih ettiği toplu yönetimdir.

1953'te Rakosi'nin istenenleri yapmadığını gören Sovyet Yöneticileri Macaristan'da Rakosi'nin tek adam yönetimine son vererek kolektif liderlik ilkesini yürürlüğe soktular.

Polonya'da Bierut'un 1956'da ölümüyle ülkede tek adam yönetimi sona erdi. Kollektif birleştirme burada da yapıldı.

Kollektivizm (collectivism)

Ekonomi politikası açısından kollektivizm, ülkedeki her tür üretim araç ve olanaklarının şahıslar veya özel şirketler yerine tamamen devletin veya toplumun elinde olması durumudur.

Bu sistemdeki bir toplumda kişisel mülkiyet de çok sınırlı olup önemsiz bir düzeydedir.

Kolonyalizm: bkz. sömürgecilik

Kominform (Cominform)

Resmi adı "Komünist Enformasyon Bürosu" olan 1947'de Sovyetler Birliğinin önderliğinde kurulan ve 1956 yılına kadar etkinlik gösteren uluslararası komünist örgüt. Büro Eylül 1947'de SSCB, Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan, Polonya, Romanya, Yugoslavya, Fransa ve İtalya komünist partilerince Polonya'da kurulmuştur. Kominformun kuruluşuna Yugoslavya komünistleri büyük destek sağladıkları için ilk olarak örgüt merkezi Belgrad olarak belirlenmiştir. Fakat daha sonraları Yugoslavya ile Sovyetler Birliği arasındaki gerginliğin artması sonucu, Yugoslavya Komünist Partisi Haziran 1948'de örgütten çıkarılmış ve Merkez Bükreş'e taşınmıştır. Kominform devletleri arasında uluslararası dayanışmayı pekiştirmek için propaganda, ağırlıklı bir eri teşkil ediyordu. Marshall Plan ve Truman Doktrin'in uygulanmasını engellemek için kominform tarafından görevlendirilen İtalyan ve Fransız komünist partileri başarılı olamamışlardır. Daha önceki denemelerde olduğu gibi kominform döneminde de sosyalist sistemin kazanımlarını koruma eğilimine ağırlık verilerek, devrimlerin yayılması amacı ikinci plana itilmiştir. Kominform 17 Nisan 1956 tarihinde Yugoslavya ile arasındaki gerginliği yumuşatmayı amaçlayan Sovyetler Birliği tarafından dağıtılmıştır.

Komintern (Comintern)

Üçüncü Enternasyonal'in diğer adıdır. Komintern 1919'da Rus Devrimi'nden sonra Moskova'da kurulmuştur. Hedefi Marksist sosyalizmi ve devrimciliği dünyaya yaymaktır. Başlangıçta Alman ve Rus Komünist Partileri ile diğer ülkelerin aşırı solcu gruplaşmaları, Komintern hareketlerine katılmıştır. Komintern, diğer ülkelerdeki Sosyalist partilerin aşırı unsurlarını kazanıp, bunlara komünist partiler kurdurmak üzere on yıldan fazla bir süre çalışmıştır. Zamanla bütün ülkelerin açık ya da gizli faaliyet halindeki komünist partileri Üçüncü Enternasyonel'e üye olmuştur. Almanya ve Japonya 1936'da Komintern'e karşı Anti Komintern Pakti'ni imzalamıştır ve bu organizasyon Berlin-Roma Mihveriyle yakın ilişkiler kurmuştur. Üçüncü Enternasyonel 1943'te Stalin tarafından dağıtılmıştır. 1947'de Kominform adıyla tekrar teorik olarak kurulmuştur, ancak eski cazibesini kazanmaktan uzak kalmıştır.

Konfederasyon (confederation)

İki ya da daha çok devletin ortak ve sınırlı çıkarları için, iç ve dış egemenliklerini koruyarak bir antlaşmayla oluşturdukları devletler topluluğu. Konfederasyon devletleri arasında işbirliği sağlamak için genellikle üye devletlerin kendi hükümlerinin direktifleriyle sıkı sıkıya bağlı temsilcilerinden kurulu, diplomatik nitelikte bir danışma organı oluşturur. Konfederasyona bağlı ülkeler ilke olarak bağımsızlıklarını koruduklarından, bu devletlerden her biri yabancı devletlerle diplomatik ilişkilerini sürdürürler. Konfederasyonun federasyon ile arasındaki fark konfederasyonun yetkilerinin ortak çıkarlarla sınırlılığı, alınan kararları uygulayabilecek bir

organın yokluğu gibi olumsuz özelliklerine karşıt federasyonda siyasi otoritenin merkezi yönetim ile birimler arasında bölüştürülmüş olmasıdır. Bu yüzden konfederasyonlar federal örgütlenmenin çekirdeğini oluştururlar. ABD 1976'da 13 İngiliz kolonisinin bir konfederasyon çatısı altında bir araya gelmesiyle oluşurken, günümüzde 50 eyaletten oluşan federal bir cumhuriyet şeklini almıştır. Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler gibi global organizasyonlar, NATO ve Avrupa Birliği gibi bölgesel kuruluşlar konfederasyon ilkesine göre oluşturulmuşlardır.

Konferans Diplomasisi (conference diplomacy)

İkiden fazla devlet temsilcisinin toplanarak aralarındaki meseleleri çözümümlendirme girişimleridir. Bu anlamda konferans diplomasisinin tarihi pek eski değildir. Konferans diplomasisi olarak adlandırılan bu tür diplomasisinin 1648 tarihli Westphalia Kongresi ile başlamış olduğu kabul ediliyor.

Fakat 17. ve 18. yüzyıllarda toplanan konferanslarda özellikle usul sorunları nedeniyle işlerin yürütülmesinde zorluklarla karşılaşmaktaydı. Konferans diplomasisinde bu yönde önemli adımların atılabilmesi için 1815 tarihli Viyana Kongresini beklemek gerekmişti. Viyana Kongresi gerek sorunların ele alınma ve çözülme biçimi, gerek kongreden sonra çok yanlı diplomasiye daha fazla başvurulması bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Viyana Kongresi'ne katılan devletler, belirli aralıklarla temsilciliklerinin bir araya gelerek Avrupa barışını gerektiren yolları araştırmalarını kararlaştırmışlardır. Büyük devletler diplomasisi olarak ortaya çıkan bu tür diplomasi, iki dünya savaşı arasında önemini korumakla beraber, II. dünya savaşı sonrasında gelişen yeni bazı diplomasi türlerinin gerisinde kalmıştır.

Konsolos (consul)

Ülkeler arasındaki ticari, ekonomik, kültürel, bilimsel ilişkilerin yürütülmesi ve geliştirilmesi ve dış ülkelerde vatandaşlarının haklarını korumak için atanan dışişleri görevlisi. Kural olarak devleti temsil etme yetkileri bulunmayan konsoloslar bulunduğu ülkede devletin gerçek ve tüzel kişiliklerini korumak, işlerliğini kolaylaştırmak, pasaportları uzatmak ya da yenilemek gibi görevlere sahiptirler. Hukuki açıdan diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanma haklarına sahip olmayan konsoloslar diplomatik temsilci konumunu da taşımazlar. Diplomatik dokunulmazlığına sahip olmayan konsoloslar, yine de görevlendirildikleri ülkede normal bir yabancıdan farklı olarak bir takım ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanırlar. Konsolosluk görevlileri önem sırasına göre başkonsolos, konsolos, yardımcısı ve fahri konsolos olarak sıralanırlar. Konsoloslara tanınan ayrıcalık ve bağışıklıkların içeriği konsolosluk sözleşmeleri diye ifade edilen iki ya da çok taraflı antlaşmalarla belirlenir. Türkiye Konsolosluk ilişkileri hakkında 1975 yılında Viyana Sözleşmesi'ne taraf olmuştur.

Konsorsiyum (consortium)

Değişik kuruluşların merkezi bir yönetim etrafında toplanması anlamına gelen terim. Aynı zamanda, çeşitli ülke veya kuruluşların biraraya gelerek, diğer bir ülkeye ekonomik yardım amacı ile oluşturdukları örgütlenme ve mali fona bu ad verilmektedir.

Konsorsiyum kanalı ile yardım alacak ülkenin ekonomik ve mali durumu gözden geçirilir, dış yardım ihtiyaçları belirlenir ve yardım yapanın dış yardım politikaları arasında uyum ve koordinasyon sağlanır. Dolayısıyla bunlar geçici nitelikteki kuruluşlardır. Konsorsiyumların elinde dağıtılacak mali kaynak yoktur. Yardımlar, onu oluşturan ülkeler tarafından iki taraflı olarak verilir. Konsorsiyum toplantılarında yardım konusunda ön hazırlıklar yapılır. O yıl ülkeye ne miktar yardım sağlanacağı ve bu yardımların üyeler arasında ne oranda dağıtılacağı

gibi hususlar belirlenir. Bu şekilde yardım alacak ülkenin durumunun ortaklarca görüşülmesi ve karara bağlanması, yardımın etkinliğini artırır. 1950 yılında, Dünya Bankası'nın denetiminde Hindistan'a yardım konsorsiyumu kurulmuştur. 1962'de ise bu kez, OECD'ye bağlı Türkiye'ye yardım konsorsiyum oluşturulmuştur.

Konvansiyonel silahlar (conventional weapons)

Nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar dışında, kara, deniz ve hava ordularınca kullanılan her türlü silahlar. Bu tür silahlar nükleer çağda da ülkelerin dış politika aracı olma özelliğini sürdürmüştür. Dünya ülkelerinin çoğu nükleer silahlara sahip değildir ve sahip olanlar da bunları her zaman kullanma olanağına sahip değildir. Bu sebeple bu ülkelerin dış politika aktivitelerinde askeri araçlara başvurmaları kaçınılmaz olmaktadır.

Kordiplomatik (corps diplomatique-diplomatic corps)

Bir ülkede diplomatik görevle ve statüyle bulunan yabancı devletler diplomatlarının tümüne denir. Kordiplomatik mensupları bazı özel haklardan (ayrıcalık ve bağışıklardan) yararlanır. Örneğin, otomobillerinde (C.D.) harfleri bulunur ve trafik sırasında zorluğa uğradıklarından görevlilerden özel yardım görürler. Bu işaret ayrıca, ülkenin güvenlik makamları bakımından da bazı maksatlar açısından bir tanıma olanağı sağlar. Keza, kordiplomatik mensupları için özel hüviyet kartı verilir ve ülkeden alınırken bu kartı iade ederler.

Kordiplomatik Duayeni (doyen du corps diplomatique)

Dean of the Diplomatic Corps denen şahıs, bir ülkenin başkentinde en uzun süreden beri görev yapmakta bulunan büyükelçidir. Bütün büyükelçilerin bir öncelik sırası vardır ve "preseacence" denilen bu sıra, güven mektuplarını o ülkenin devlet başkanına sunmaları tarihine göre oluşur.

Kordiplomatik duayeni, bulunan ülkenin Dışişleri Bakanlığı nezdinde kordiplomatik mensuplarının genel hak ve çıkarlarını korur, törenlerde en başta yer alır. Duayenin başka ülkelere gitmesi halinde, ondan sonra sıradaki bu görevi devralır.

Kordiplomatik Listesi (list du corps diplomatic)

Diplomatic List denilen bir ülkede görevli bütün diplomatların isim, görev ve adreslerini gösteren liste olup, içinde ayrıca genellikle, misyon şeflerinin (büyükelçi ve diğer temsilcilerin) öncelik sırası listesi ile temsil olunan ülkelerin milli günlerinin listesini de kapsar.

Kordiplomatik listelerini her ülkenin Dışişleri Bakanlığı'nın protokol kısmı yayınlar.

Korsanlık (piracy)

Soygun, gaspetme ya da zarar verme amacıyla açık denizlerde ticaret gemilerine karşı girişilen saldırı eylemi. Denizlerden ayrı olarak uçak kaçırma veya hava korsanlığı ayrı bir tür olarak ele alınır. Daha önceleri savaşılan devletlerin de başvurduğu bir yöntem olarak korsanlık, 1856 Paris Kongresi'yle devletler hukukuna göre suç sayılmıştır. Bu yüzden resmi yetkililer bir korsan gemisini zaptedebilir, zorla bir limana yanaşabilir, uyruklarına ya da ikametlerine bakmaksızın korsan gemi mürettebatını yargılayabilir ve suçlu bulunanları

cezalandırarak gemiye el koyabilir. Devletler hukukunca suç sayılan korsanlığın temel özellikleri, herhangi bir devletin onay vermemiş olması ve saldırının kişisel amaca yönelik olmasıdır. Bu yönüyle farklı ülkelerin yasalarında ya da özel sözleşmelerde korsanlık olarak tanımlanan yasadışı savaş, ayaklanma, isyan ve köle ticareti gibi fiiller çoğu zaman devletler hukukuna göre korsanlık kapsamına girmez. Günümüzde korsanlık terimi başta uçak olmak üzere otobüs, tren ve kamyon gibi araçları kaçırmak, bir hakkı izinsiz kullanarak kazanç ya da çıkar sağlama gibi durumlar için de kullanılmaktadır.

Koruma Altındaki Ülke (protectorate)

Bir devlet veya devletlerce ekonomik, sosyal ve askeri yardım yapılması ve gözetilmesi. Ekonomik yardım, tekniksel yardım, sermaye bağışı, özel yatırımın garanti altına alınması ve ticareti krediler vb. Askeri yardım ise silah ve teçhizat transferi, tavsiye grupları, savunma desteği, askeri temeli kurmak için ödemelerde bulunmak vb. içerir.

Kültür Anlaşmaları (cultural agreements)

Ülkeler arasında yakınlaşmayı sağlamakta önemli rol oynayan belgelerdir. Genellikle, kültürel temaslar, burslar, karşılıklı santranç ve bilim adamı ziyaretleri spor temasları, yayınlar ve tercüme, ortak araştırmalar, ders kitaplarındaki iki ülkeye ait konular, radyo ve televizyon yayınları, diplomaların denkliği ve daha bir çok kültürel konuları kapsarlar. Kültür anlaşmaları, yakınlaşma ve siyasi anlaşmalara öncülük ederler.

Kültürel Diplomasi (cultural diplomacy)

Ülkelerin karşılıklı olarak siyasal etkide bulunabilmek amacı ile uyguladıkları bir diplomasi türü. Bu fikrin temelinde, kültürel açıdan birbirlerine daha yakın olan taraflar arasında siyasal etkileşimin daha kolay olacağı varsayımı yatmaktadır. Bu diplomasi aracını kullanan devletlerin üzerinde durdukları iki temel öğe "dil" ve "eğitim"dır. Bir ülke hedef aldığı ülkede kendi dilini yaygınlaştırdığı ölçüde daha etkili olma şansını elde eder.

Kültür Emperyalizmi (cultural imperialism)

Bir emperyalizm yöntemi. Kültür kalıpları, ekonomik, siyasal ya da toplumsal olsun bir toplumun ana değerlerinin göstergesidir. Kültür emperyalizmi bir ülkenin kendi kültürel değerlerini ve ideolojisini başka bir ülkenin halkına benimsetmesidir. Kitle haberleşme araçlarının gelişmesi ve yaygınlaşması üzerine her devlet kendi kültürel değerlerini başka devletlerin halklarına iletme olanağına kavuşmuştur. Gerçekten de bir ulusun değerlerini ele geçirmek için etkin bir kontrol yöntemi olarak kabul edilebilir. Kültür emperyalizmi diğer emperyalizm yöntemlerinin uygulanması için uygun zemini hazırlar, yani tamamlayıcı bir rol oynar. Başarıya ulaşma şansı en yüksek ve en yumuşak görünen emperyalizm çeşididir. Egemenliğine çok bağlı ülkeler, bu konuda abartılı davranarak, kendi dillerini isimlerini giysilerini değiştirerek Batılı yaşam stilinden kendilerini kurtarabileceklerini ve dolayısıyla bağımlılıklarından kurtulabileceklerini düşünmüşlerdir. Çağımızda bu konuya en büyük örnek olarak Comintern'in bütün ülkelerdeki komünist partilerinin Sovyet dışı politikasını desteklemek yolundaki çalışmalarını verebiliriz. Bugün ABD'nin geniş ölçüde kullandığı yöntemlerden biridir.

Küreselleşme (globalization)

Ekonomik, siyasal ve toplumsal sistemler çatışma halinde olmalarına rağmen farklı küresel topluluklar her zamankinden daha fazla karşılıklı bağımlılığa maruz kalmışlardır. Çünkü tüketicilerin gereksinimleri ve tercihleri dünya çapında küreselleşmiştir. Küreselleşme stratejisinde, uzun dönemli anlaşmalardan çok birleşmeler oluşturma ve bunları teşvik etme esastır. Ayrıca küresel bağlantılar, yurtseverlik, milliyetçilik ya da bireysellikten çok "değer" unsuruna dayanmaktadır.

Lobicilik (lobbying)

Baskı gruplarının amaçlarına varmak için kongrede, parliamantoda yaptıkları çalışmalar. Kişilerin ya da özel çıkar gruplarının siyasal karar alma sürecinin etkileme amacına yönelik girişimleri. Lobiciliğin ya da diğer adıyla kanun simsarcılığının olmadığı siyasal sistem yoktur. Çoğunlukla meclis koridorlarında yürütülen kulis çalışmalarına dayanmakla birlikte, bir yemek, ziyafet veya partiler lobicilik için uygun zeminlerdir. Çalışmalar kongre ya da parlamento üyelerinin ikna etmeye çalışmak, haklı bir dava peşinde olduğuna dair gerekli bilgi ve doküman sağlamak, temsilcilerine destek sözü vermek gibi aktivitelerle sürdürülür. Ayrıca baskı grupları, temsilcisi olduğu grubun talepleri doğrultusunda kanun tasarısı tasarıları hazırlayarak, bunların temsilciler vasıtasıyla yasalaşmasını sağlarlar. Yine baskı grupları propaganda yolu ile kamuoyunda ve hükümette uygun bir hava oluşturmaya çalışırlar.

Lobicilik yapan kişiler güçlü bir ticari ya da tarımsal kuruluşun veya işçi sendikasının bu işle görevli memurları, ücretle çalışan profesyonel lobiciler, istek ya da sorunlarını iletmeye çalışan sıradan vatandaşlar olabilir.

Manda Rejimi (mandate)

I. Dünya Savaşı'ndan sonra galip devletlerin, eski Osmanlı ve Alman topraklarının bazıları üzerindeki yönetim yetkilerinin, Milletler Cemiyeti'nin belirlediği şartlar altında üye devletlere özel yetkiler ve haklar sağlamak amacıyla kullanılmasına dayanan rejim. Savaştan galip taraf olarak çıkan İtilaf Devletleri Almanya'dan ve Osmanlı Devleti'nden kopan sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin kendi kendilerinin yönetecek bir gelişme düzeyinde bulunmadıkları gerekçesiyle bu topraklarda manda rejimi uygulama yoluna gittiler. Buna göre mandater olan devletler Milletler Cemiyeti'yle yapmış oldukları antlaşma şartları çerçevesinde himayesi altındaki devleti bağımsızlığa hazırlamak üzere vesayet görevini yerine getireceklerdi. Milletler Cemiyeti'nin getirdiği manda rejimi A.B. ve C olarak üç tip mandanın kurulmasını öngörmüştür. A tipi manda rejimi Osmanlı Devleti'nden ayrılan bazı topluluklara ilişkili (Suriye ve Lübnan'ın Fransız mandasına girmesi). B tipi manda rejimi Orta Afrika'daki eski Alman sömürgelerini kapsıyordu (Ruanda-Brundi'nin Belçika'ya verilmesi). C tipi manda rejimi ise Güneybatı Afrika ve bazı Büyük Okyanus adaları için öngörülmüştü. (Güneybatı Afrika ve Nauru'nun İngiltere'ye verilmesi). Manda rejimi uygulayan ülkelerin bağımsızlığının kazanması, mandater devletin bu görevden istifası veya Milletler Cemiyeti'nin verdiği yetkiyi geri alması durumlarında sona erecekti. Günümüzde bu tür bir manda yönetimi bulunmamaktadır.

Maslahatgüzar (charge d'affairs)

Statüsü 1961'de imzalanan diplomatik ilişkiler üzerine Viyana Kongresi'nde belirlenen alt düzeyde diplomatik temsilci. Güven mektubunu görev yapacağı ülkenin devlet başkanına değil, genellikle Dışişleri Bakanına sunar. Çoğunlukla büyükelçi olan misyon başkanı bulunmadığı zaman yetkilidir. Fakat iki ülke arasındaki ilişkilerin zayıf olduğu durumlarda misyon başkanı olarak atanabilir.

Mekik Diplomasisi (shuttle diplomacy)

Klasik diplomasi protokollerine uyulmadan seri bir biçim de yapılan, uzlaştırıcı görüşmeler yapma esasına dayanan ve genellikle bunalım dönemlerinde başvurulmuş diplomasi yöntemi. Bu yöntemi en etkin biçimde kullanan kişi eski ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger olmuştur. En yoğun biçimde ABD tarafından Ortadoğu sorununa ilişkin olarak kullanılan bu diplomasi tekniği, günümüzde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından özel temsilcileri aracılığıyla da sıkça kullanılmaktadır.

Meşru Savunma (self defense)

Uluslararası hukukta herhangi bir devletin kendisine karşı girişilen bir saldırıya karşı kendini savunma hakkı. Meşru savunma devletlerin doğal bir hakkı olarak tanındığından, meşru savunma durumunda devletin kuvvete başvurusu yasal kabul edilmiştir. Meşru savunmanın sözkonusu olabilmesi için öncelikle ani, beklenilmez ve katlanılmaz bir durumun oluşması gerekmektedir. Ayrıca meşru savunma amacıyla girişilen eylemler akla yatkın, yani var olan tehlikenin kapsamı ile aynı orantılı olmalıdır. Meşru savunma kavramı BM sistemi içerisinde de ele alınmıştır. BM Antlaşmasının 52. maddesi meşru savunma hakkını çerçeve içerisinde onaylamaktadır.

Milis (militia)

Gerektiğinde kısa sürede seferber edilebilen sınırlı, askeri eğitim görmüş yurttaşların oluşturduğu askeri örgütlenme. Kimi zaman düzenli orduya yardımcı olmak üzere, kimi zaman da sivil halkın silahlandırılması ile oluşturulan kuvvetlerin çoğunlukla bölgesel savunma amacıyla kullanılır. Türk Kurtuluş Savaşındaki uygulamalar her iki duruma da örnek teşkil etmektedir. 1776 Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında milisler hem düzenli asker kaynağını, hem de Amerikan kuvvetlerinin anagödesini oluşturmuşlardır. Günümüzde İsveç, İsviçre, İsrail ve birkaç ülkede acil hizmet için oluşturulan silahlı kuvvetlerin ana gövdesini milisler oluşturmaktadır.

Militarizm (militarism)

Devlet yönetiminde ve ülke sorunlarının çözümünde orduya ve askeri yöntemlere çok fazla önem verme. Militarizm uluslararası alanda ise kendini yayılcı ve saldırgan bir dış politika olarak gösterir.

Millileştirme (nationalization)

Bir ülkedeki yabancı doğal kaynak, hizmet ve kuruluşların siyasal, sosyal ya da ekonomik nedenlerle yerli mülkiyete dönüştürülmesidir. Millileştirme ilke olarak bir yasama işlemi ile

yapılan ve millileştirilen özel girişimin sahiplerine yasanın öngördüğü belirli bir tazminat ödenir. Millileştirilecek girişimlerin belirlenmesinde bunların sektör düzeyinde (bankacılık, tele-komünikasyon, ulaştırma v.b.) ve büyüklükleri açısından objektif ölçütlere göre belirlenmesi önem taşımaktadır. Millileştirilen yabancı özel ve kamu girişimleri hem milli özel hem de milli kamu girişimleri olarak değerlendirilebilir. Millileştirme uygulaması çoğunlukla sosyalist ülkelerde görülmekle birlikte doğal kaynaklarını korumak ve dışa bağımlılığını azaltmak isteyen İngiltere, Fransa ve Avusturya gibi kapitalist ülkelerde de bu uygulamaya başvurulmuştur.

Milliyetçilik (nationalism)

Kendilerini birleştiren dil, din, kültür bağlarından dolayı ulusal bir topluluk oluşturmaları bilincine varan ve bağımsız bir devlet kurmak isteyen kimselerin oluşturduğu siyasal hareket, en genel adıyla ulusçuluk. Kendi ulusuna bağlılığının uluslararası ilkelere bağlılıktan ya da bireysel çıkarlardan daha önemli olduğunu ileri süren görüş. Siyasal bir program ya da düşünceler bütünü olmaktan çok, bu tür programları ve düşünceleri temel alan siyasal bir bakış açısıdır. 16. yy'da feodalizmin zayıflamasıyla ortaya çıkmaya başlayan milliyetçilik, merkezi otoritenin güçlendirilmesi yönüyle mutlak monarşiler tarafından destek buldu. Ticaret devrimi, Vestefalya sonrası ulus devletin kurulması ve güçlenmesi milliyetçiliğin gelişim aşamasını oluşturmuş, 1789 Fransız İhtilali ile tüm Avrupa'da bir kasırga gibi esmiştir. Napolyon Savaşları da Milliyetçiliğin Avrupa'da güçlenmesinde iki yoldan etkili olmuştur. İlk olarak Napolyon Savaşlarıyla hemen hemen tüm Avrupa'yla savaşan Fransız orduları Fransız Devriminin temel ilkeleri olan "demokrasi ve milliyetçilik" kavramlarının özellikle çok uluslu imparatorluklara ulaştırılmasında etkin bir rol oynadılar. İkinci olarak, Napolyon'un en büyük hedefi olan kıta Avrupasını kurmak için savaşlarda kullandığı Fransız milliyetçiliğine tepki olarak bazı milliyetçilik akımları doğmuştur. Fransa'da ortaya çıkan 1830 ve 1848 Devrimleri 1789 Fransız Devrimi'nin ilkelerinin sağlamlaştırmış ve milliyetçiliğin 20. yy'ın başlarından itibaren milli özellikler yerine ırkçı doktrinin temel alınmasıyla milliyetçilik saldırgan bir şekle bürünerek İtalyan Faşizmi ve Alman Nazizmi ortaya çıkmıştır. Büyük bir güç haline gelen saldırgan milliyetçilik ve özellikle II. Dünya Savaşı öncesinde Hitler Almanyası'ndaki Nazist hareketler zamanında gerekli önlemlerin alınmaması sonucu II. Dünya Savaşı'nın çıkış sebebi olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında çoğu Avrupa devletinde karşılıklı bağımlılığın giderek artması sonucu milliyetçiliğin etkisi azalmaya başlamış, sonraları ise güçlü devletlerin egemenliğine karşı bağımsızlığı ve bağlantısızlığı savunan milliyetçi hareketler ortaya çıkmıştır. Bu sihirli kavramın etkisi dünyada hala bir şekilde devam etmektedir.

Misilleme (reprisal)

Bir devletin, bir başka devletin dostça olmayan bir davranışına olumsuz nitelikte bir eylemle karşılık vermesi. Devletler arasında işi savaşa götürmeden sorunların karşılıklı tavırlarla çözümlenmeye çalışıldığı savaş önlemlerindendir. Uluslararası hukuka uygun sayılan misillemeye karşı tarafın çıkarlarını zedeleme amacı güdülür. Misillemenin, buna neden olan eylem ya da işlemle aynı ya da benzer nitelikte olması zorunlu değildir. Devletlerarası ilişki ve uygulamalarda bir devlet çoğunlukla kendi vatandaşlarına ağır vize düzenlemeleri getirilmesi, vergi oranlarının aşırı bir şekilde artırılması, vatandaşlarının yurt dışında haksız ve adil olmayan uygulamalara tabi tutulması ve bazı haklardan yoksun bırakılması durumlarında misillemeye başvurur. Misilleme aynı şekilde uygulamayla gösterileceği gibi, bir güç gösterisi, boykot, ambargo ve gümrüklerin durdurulması türlerinde de olabilir.

Misillemenin bunun nedeni olan uygulama ya da işlemin sona erdirilmesinden sonra kaldırılması gerekir.

Müdahale (intervention)

Devlet ya da devlet grubunun, iç ve dış politikalarını etkilemek kendi çıkarlarına uygun bir hale getirmek için başka bir devletin işlerine karışmak. Bazen müdahale gerekebilir. Bunun için bazı koşullar lazımdır. Uluslararası Hukuk'a göre bunlar;

Müdahale eden devletin bu durum için yapılan bir antlaşmanın verdiği hak, imkan varsa, Bir devletin, ortak olarak kararlaştırılmış ve anlaşılmış bir politikayı tek taraflı hareket ederek bozması.

Eğer müdahale, o devletin halkının yaşam ve güvenliği için gerekliyse,

Eğer devlet Uluslararası Hukuku ihlal ederse.

Mülteci: bkz. Sığınmacı

Münhasır Ekonomik Bölge (restricted economic zone)

Kıyıdan başlayarak açık denize doğru en fazla 200 mil kadar uzanan bölgede gerek deniz yatağı altında, gerekse içerisinde kıyı devletine bağımsızlık hakların tanınmasını içeren uluslararası hukuk kavramı. Kıyı devleti bu bölge üzerinde birçok hak edinir. Münhasır ekonomik bölge ilan eden devlet, bu bölgede deniz yatağında ve deniz yatağı altında bulunan canlı ya da cansız doğal kaynakların aranması, işletilmesi, korunması ve yönetimi konusunda haklar elde eder. Ayrıca bu bölgede kıyı devletinin yapay adalar, tesisler ve yapılar kurma ve kullanma, bölgesel araştırmalar yapma, deniz çevresini koruma ve gözetme gümrük, maliye, sağlık ve göçle ilgili düzenlemeler yapma hakkı vardır. Münhasır Ekonomik Bölge kavramı resmen 1982'de üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda kabul edilmiştir. Türkiye 5 Aralık 1986'da Bakanlar Kurulu kararıyla Karadeniz'de münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir. Bütün devletler açık denizlerde olduğu gibi münhasır ekonomik bölgelerde de ulaştırma ve haberleşme gibi amaçlarla kullanım hakkına sahiptirler.

Müzakereler: bkz. Görüşmeler

Nazizm (nasism)

Almanya'da Hitler'in liderliğinde 1933'de iktidarı eline alan National-Sosyalist İşçi Partisi'nin uyguladığı politika ve kurduğu düzenin ismidir. Nazizm geniş ölçüde Hitler'in fikirlerinden ve "kavgam" (Mein Kampf) adlı eserinden esinlenmiş ve devamlı olarak Hitler'in kişiliğinin etkisinde kalmıştır.

Sosyalistlere başlangıçta, Almanca (Sozialisten) olan ismi dolayısıyla kısaca "Sozi" denmekteydi ve ayrıca milliyetçi (Nationalisten) nitelikleri dolayısıyla "Nazi-Sozi" demişse de sonradan parti sadece "nazi" olarak anılmaya başlanmıştır.

Nazi Partisi, devletçi bir düzen kurmuş, politikada aşırı sağ bir görüşle, Alman ırkının "Ari" ırk olduğunu ve bütün ırklardan üstünlüğünü savunmuştur. Yahudileri baş düşmanı saymış

(Antisemitizm) ayrıca komünizme de büyük düşmanlık göstermiştir. (Antikomintern paktı), bütün Almanlar'ın aynı bir devlet haline gelmesi (İrredantizm) için çaba harcamıştır.

Ekonomik alanda da Nazizm, kendine yeterlilik politikası (Autarkie) taraflısı olmuş ve güdümlü, devletçi ekonomiyi benimsemiştir.

Dış politikada yukarıda açıklanan amaçları geliştirmeye koyulmuş, evvela Almanya için ezici ve ağır hükümleri olan Versay Andlaşması'nı değiştirmeye başlamış, ordusunu genişletmiş, Ren bölgesinin askerden arınma hükmünü kaldırmış, diğer ülkelerle eşit haklara sahiplik ilkesini savunmuş, Almanya'nın etrafının çemberleme politikasıyla düşman ülkelere sarıldığını ileri sürmüştür. Almanya'nın bir hayat sahası (Lebensraum) ihtiyacı içinde olduğunu artan nüfus ve gıda problemi için doğuya doğru yayılması gerektiğini savunmuştur ve Orta Avrupa'nın Almanlaşması (Mittel Europa) projesini uygulamaya koymuştur. Ayrıca daha sonra Hitler'in başarısı arttıkça dünyaya yeni bir düzen getirileceğini ve kendisinin bin yıl sürecek bu düzeni kurmakla görevli bulunduğunu savunmaya başlamış.

Nazizm içeride büyük bir disiplin kurmuş ve polis rejimi getirmiştir. Devlet gizli polisi (Gestapo) çok geniş yetkileri olan güçlü bir örgüt olmuş, herşeyi denetimine almıştır. Ancak, Nazizm Almanya'yı İkinci Dünya Savaşı'na sürüklemiş ve bağlup olarak parçalanmasına yol açmıştır.

Birçok Nazi ileri geleni savaş sonrasında Nürnberg Mahkemesinde yargılanarak mahkum olmuştur. Hitler ise savaşın son günlerinde Berlin'deki sığınağında intihar ederek ölmüştür. Yakın arkadaşı Mareşal Göring de mahkemeler sırasında aynı yolu seçmiştir. Diğer bir kısım ileri gelenler ise idam olundular veya çeşitli hapis cezalarına çarptırıldılar.

Nötron Bombası (neutron bomb)

Doğal hidrojen dışındaki bütün atomların çekirdeklerinde yer alan nötronun çekirdekten ayrılması, bölünmesiyle elde edilen nükleer silahlı bomba. Bu bomba bir roket, füze, topu veya uçak aracılığıyla kullanılabilir. Kullanıldığı zaman, etki alanı dar olmasına rağmen, etki alanı içindeki toprağın altında veya zırhlı araçların içine sızarak tehlikeli olabilir. Bu tehlike canlılar için tehlikeli olan yoğun nötron ve gama ışıınımı dalgasından dolayıdır. Nötron bombası daha çok bir taktik silahı veya savaş alanı silahı olarak kullanılır. Ayrıca caydırıcı bir niteliğe de sahiptir.

Nuncio: bkz. Diplomatik Protokol

Nüfus Değişimi (population exchange)

Halkın belirli bir bölümünü oluşturan kesimlerin karşılıklı olarak iki devlet arasında değiştirilmesi. Mübadil (Mübadeleye dahil olan kişi) olan kişi bu yolla güce zorlandığı gibi göç ettiği ülke devletinin vatandaşlığını da zorunlu olarak kazanır.

Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan mübadele anlaşması bu konuya örnek gösterilebilir.

Nükleer Caydırıcılık (nuclear deterrence)

Bir devletin veya devlet grubunun başka bir devletin kendilerinin istemediği veya çıkarlarına aykırı olduğu bir politikayı uygulaması için, ellerindeki nükleer gücü koz olarak kullanması.

Araçlar:

Genel askeri kapasite
Süper kitle-imha silahları
İttifakı bitirme
Misillemede bulunma tehdidi

Nükleer Kış (nuclear winter)

Nükleer silahlara sahip devletler arasında yapılacak bir savaşta bütün nükleer silahların karşılıklı kullanılmasıyla dünya ve insan üzerinde oluşturacağı etki ve yeni oluşacak olan yaşam ortamı.

Nükleer kışın çevresel etkisi, insan yaşamının devam edip etmeyeceğini soru olarak bırakmaktadır. Nükleer patlamaların bundan başka etkileri ise genel bir radyoaktif serpinti ve dünyanın ozon tabakasının yok olması.

Nükleer Silahlar (nuclear weapons)

Yokedici gücüne, bombanın içindeki malzemelerin enerjiye dönüştürülmesiyle sahip olan silah. Bu silahlar, patlayıcı makinalardır. Mesela, bomba, top, torpedo, füze. Güçlü nükleer silahlar geleneksel silahlardan daha etkili ve yıkıcıdır. Nükleer silahlar sık sık atombombası ve hidrojen bombası diye adlandırılır (sınıflandırılır).

İki nükleer bomba II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Birleşik Devletlerce, Japonya'nın Nagasaki ve Hiroşima kentlerine atılmıştır.

Oldu-Bitti Politikası (politique de faite accomplie)

Diplomasi ve uluslararası ilişkiler alanında, bir devletin müzakere yoluna gitmeksizin kuvvet kullanarak fiili durumlar yaratması ve bunu diğerlerine kabul ettirmeye çalışması veya bir anlaşmaya dayanan danışma yükümlülüğünü yerine getirmeksizin kendi başına hareket ederek, bu anlaşmaya taraf diğer devletlere bir nevi sürpriz olarak benimsetmeye çalışmasıdır.

Oldu-bitti politikası, bazen yarar sağlar ise de bazen de çeşitli anlaşmazlıklar ve bunalımlara yol açabilir. Örneğin 1968'de Rusya'nın Çekoslovakya'da Dubçek'in yönettiği liberalleşme akımı üzerine ülkeyi askeri kuvvet göndererek bir gecede işgal ile denetim ve yönetimaltına alması bir oldu-bitti politikası uygulamasıdır. Bu davranış, Rusya için komünist blokun (Varşova Pakı) birliği açısından bir yarar sağlamamışsa da bir çok diğer ülkelerde kuşku uyandırmış, blok içinde psikolojik çatmalar ve sürtüşmelere yol açmıştır.

Öte yandan 1973 Altı Ekim Savaşı sırasındaki Ortadoğu bunalımının ABD'nin Avrupa'da NATO'ya tahsisli kuvvetlerini, diğer müttefikleri bildirip danışmaksızın alarma geçmesi, daha sonra da Avrupa Dokuzların (çoğunluğu NATO üyesi Ortak Pazar ülkeler) ABD ve diğer müttefikleriyle danışmanlarda bulunmaksızın Arap ülkeleriyle görüşmelere girişme kararı, bu

ittifak içinde tarafsızlık yaratan oldu-bitti eylemi örnekleridir. Bu durum üzerine, NATO ülkeleri Atlantik İşbirliği bildirisinde bu tür davranışlarda bulunmamayı da bir ilke olarak kabullenmişlerdir.

Orta Elçilik

Diplomatik derece ve protokol sorunu kapsamlı bir şekilde ilk defa 1815 tarihli Viyana Kongresinde ele alınmıştır. 19 Mart 1815 tarihinde bir tüzük kabul edildi ve diplomatik temsilciler şu sınıflara ayrıldılar: a)büyükelçiler, legatus ve nunciolar b)Hükümdarlar katına atanan orta elçiler, c)Maslahat güzarlar.

Bu tüzüğün kabulünden üç yıl sonra 21 Kasım 1815 tarihinde Aix-la Chapelle Kongresi sırasında imzalanan protokolde olası tartışmaları ve anlaşmazlıkları önlemek üzere diplomasi temsilcileri şöyle sıralandırılmıştır:

- a) Büyükelçiler
- b) Orta elçiler
- c) Maslahatgüzarlar (işgüderler)
- d) Yerleşmiş elçiler (muhkim elçiler)

Bu sınıflandırma biçimi 2 Mart-14 Nisan 1961 tarihinde Viyana'da toplanan "Diplomatik İlişki ve Bağımsızlıklar Hakkında B.M. Konferansı"nda küçük düzeltmelerle kabul edilmiştir. Sınıflandırma şöyledir:

- a) Devlet başkanı katına atanan büyükelçiler ve nuncio denilen papalık temsilcisi,
- b) Devlet başkanı katına atanan orta elçiler ve internunciolar,
- c) Dışişleri bakanı katına atanan işgüderler.

Ortak Üyelik (member associate)

Kimi uluslararası örgütlerde ortak üyelik diye anılan bir statüye rastlanmaktadır. Bu statü, sınırları kesin çizgilerle belirlenmiş bir kavrama bağlı bulunmayıp, ilgili örgütlere göre değişmektedir. Örneğin, Ortak Üyelik Avrupa İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) çerçevesinde tam üyeliğe kabul edilmeden önceki hazırlık aşamasında geçici üyelik statüsünü belirtmektedir. Bir başka örnek de 20 Kasım 1992'de Roma'da imzalanan Norveç ve Türkiye'nin Batı Avrupa Birliği ortak üyeliğine ilişkin belge ve ona ekli mutabakat zaptı ile oluşturulan ortak üyelik statüsüdür.

Orta Yoğunlukta Çatışma (mid-intensity conflict)

ABD'nin soğuk savaşın bitmesiyle birlikte ortadan kalkan yüksek yoğunlukta çatışma stratejisinin yerine getirdiği savaş stratejisi. Bu strateji süratle yoğun bir ateş gücünü düşmanı en kısa zamanda yok etmeye yönelik olarak kullanmayı öngörmektedir. ABD bu yeni stratejiyi 1991'de Irak'ta uygulamıştır.

Otorşi (autarchy)

Bir devletin ihtiyaçlarını kendi iç bünyesinde karşılayan, uluslararası ekonomik ilişkilerini en düşük seviyeye indirmesidir. Temelinde ekonomik bakımdan kendi kendine yeterlilik vardır. Bu sistem uluslararası işbölümüne kapalıdır ve tam bir ekonomik bağımsızlığı hedef alır. Dış dünyadan korku kaynakların askeri amaçlara bağlanması dolayısıyla dış ticaret avantajlarının kaybedilmesi ve ideoloji baskısı otarşi eğilimlerini güçlendirir. Modern çağdaki otarşi denemelerine örnek olarak Rusya'nın 1917'de, Almanya'nın 1934'de uygulamaya başladıkları dış ticaret denemeleri gösterilebilir.

Otonomi: bkz. Özerklik

Oyalama Politikası

Diplomatik görüşmelerde parlamento hayatındaki engelleme taktiklerini andıracak şekilde sonucu geciktiren davranışlara dendiği gibi, uluslararası ilişkilerde bir devletin çözmeyi arzulamadığı bir konuyu çeşitli taktikler kullanarak sürüncemede bırakmasıdır. Ayrıca, bazı durumlarda zaman kazanmak ve bu arada gerekli alanlarda tedbirler almak veya hazırlıklar yapmak için başvurulmuş tutum için de bu deyim kullanılır.

Oyun Teorisi (game theory)

Şu iki özel durumda uygulanabilecek bir teorik analizdir: (1) Bir oyuncunun elde ettiği kazancın diğerinin (veya diğerlerinin) kaybını oluşturduğu mutlak çelişki durumu. (2) Çelişki ile işbirliğinin karma durumu şöyle ki, bu durumda oyuncular ortak kazançlarını artırmak için işbirliğine girebilirler, ancak yine de kazancın dağıtımı konusunda bir çelişki söz konusudur. Oyun teorisinde ekonomik, sosyal bir çelişki söz konusudur. Oyun teorisinin ekonomik, sosyal ve siyasal alanda uygulanabileceği pek çok durum bulunabilir. Teoriyi ilk kez orataya atanlar J. Von Neumann ve O. Morgenstern'dir. Oyun teorisi sonradan uluslararası politikada da kullanılmaya başlandı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra birkaç büyük devletin uluslararası sistemi belirlediği bir ortamda bu teoriye başvurulabilir. Bu anların başında çatışma analizi ve strateji konuları gelmektedir. Bu temelde kurulan oyun modelleri başlıca iki varsayıma dayanmaktadır: a) Sıfır toplamı modeli; bu modelde taraflardan birinin kazancı doğrudan bir diğerinin kaybı anlamına gelmektedir. Soğuk savaş döneminde büyük güçler açısından bu tür bir ilişki var. Böyle bir durumda dahi taraflar kendi açılarından en rasyonel stratejiyi bulmaya çalışırlarsa birisi "en iyisini" seçerek bir denge noktasını yakalayabileceklerdir. B) Sıfır toplamı olmayan model. Bu model, taraflar yine esas olarak birbirlerine rakip olmakla beraber, her iki tarafın da karlı olabileceği denge durumları söz konusu olabilmektedir. Oyun teorisinin uluslararası politikaya uyarlanması konusunda üçüncü çabalar Thomas C. Schelling'in çalışmaları olmuştur.

Önleyici Diplomasi (preventive diplomacy)

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından "önleyici diplomasi" yoluyla dünyanın her yerinde barış ve güvenlik sağlamak ve Birleşmiş Milletler ile daha çok işbirliği halinde çalışmak amacıyla nükleer silahlarını hemen hemen yarıya indirmek konusunda anlaşılan ABD ve Rusya'ya ve başka ülkelere yönelik olarak 31 Ocak 1992'de ortaya atılan bir gündem

düsturudur. Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand Güvenlik Konseyi'ne hitap ettiği sırada, artık "Yeni Dünya Düzeni"ni kurmayı hızlandırmak için "önleyici diplomasi" ye ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Rusya Başkanı Boris Yeltsin, Konsey toplantısının ardından 1 Şubat 1992'de Camp David'de, ABD Başkanı George Bush ile nükleer ve konvansiyonel silahların indirimi, ve Birleşik Devletler Topluluğu (BDT) üyeleri arasındaki barış konularını görüşmüştür.

Özerklik (autonomy)

Üniter ya da federal devlet sisteminde, bölgelerin ya da kamu kurumlarının belli sınırlar çerçevesinde siyasal ya da yönetsel anlamda kendi başına karar alabilme ve uygulayabilme serbestliği.

Siyasal anlamda özerklik, bir devlet sınırları içinde belirli bir ülkeye, bölge ya da yöreye içişlerinde serbestlik tanımayı ifade eder. Genellikle çok uluslu devletlerde görülen özerklik uygulamalarının merkezi hükümet yetkililerinin belirli oranda sınırlandırıldığı yönetsel bir düzenleme biçimidir. Özerklik federe bir statü taşımayan ama merkezi hükümeti vesayet denetimine bağlı olarak içişlerinde belirli bir serbestlikten yararlanan bir yönetim biçiminde ortaya çıkabilir. Eski Yugoslavya'da Kosova ve Çin'de Sinkiang (Doğu Türkistan) bu tür bir özerkliğin örnekleri sayılabilir.

Özümleme (assimilation)

Bir sosyal ve kültürel grubun başka bir sosyal ve kültürel grubun bir parçası olma, onun içinde erimesi süreci. Özümleme bir ülkeden başka ülkeye gidildiğinde olabileceği gibi aynı ülke içinde bir yerden başka ülkeye gidilmesiyle de olabilir.

Asimilasyona uğramış bir grubun ilkelerine, değerlerine, hukuk kurallarına, kurumlarda, geleneklerde ve gereksinimlerin giderilmesinde kullanılan oranlarda büyük değişiklikler olur. Yani yaşam biçimi değişir. Bazen bunları hepsinin değişmediği bazı eski özelliklerin de sürdürüldüğü olur.

Özümleme bazı durumlarda olmayabilir veya yavaş yavaş olur. Bazı gruplar, azınlık olanların kendi içlerine girmelerini istemezler (yahudiler) veya azınlık olan grup kendi yaşam biçimine sıkı sıkı sarılır ve yeni yaşam biçimine adapte olmaktan sakınabilir.

Gelişme Endüstri devletlerinde genellikle azınlıklar çoğunluğa asimile olurken gelişmekte olan ülkelerde bazen çoğunluk olan grup azınlığa assimile olur.

Parlamente Diploması (parliamentary diplomacy)

Halen var olan uluslararası kurumlarda çoğunluğun uzlaşmasını isteyen, buna önem veren konferans diplomasisi. Aynı politik sistem, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, diğer uluslararası organlar ve ulusal parlamentolarda da uygulanır.

Pasif Direnme (passive resistance)

Dışarıdan veya içeriden gelen baskı ve şiddet uygulamalarına aynı şekilde karşılık vermeyerek yeni baskı ve şiddet yoluna sapmalarında yapılan karşı koyma faaliyeti.

Pasif Halk (passive population)

Dış politikaya karşı ilgi duymayan bu halk grubu, dış politika kurumlarındaki girişimlerinde, bu konularda basın ve yayın araçları ile duyurulan bilgileri değerlendirmek yeteneğinden yoksundur.

Pax-Americana: bkz. Yeni Dünya Düzeni

Perestroyka: bkz. Gorbaçov Diplomasisi

Persona Grata

Bir devletin özellikle belirli bir kişiyi yabancı devletin temsilcisi olarak görmek istemesi.

Persona Non Grata

Bir devletin özellikle belirli bir kişiyi diğer devletin diplomatik temsilcisi olarak kabul etmemesi.

Ping-pong Diplomasisi (ping-pong diplomacy)

Uzun zaman, içeride komünist rejimi pekiştirmekle meşgul olan Çin, batılı ülkelerle ve özellikle ABD le ilişkiler kurmamıştır. Zaten ABD de bu yolda girişimlerde bulunmamış Formosa'daki Çan Kay Şek Çin'ini desteklemiştir. Ancak, zamanla hem Çin'in ve hem de ABD'nin bu görüşleri değişmiştir. İlişkiler kurma eğilimi başlamıştır. Bu yolda ilk adımlar olarak Çin ile ABD arasında ping pong masa tenisi takımarı ziyaretleri ve maçları yapılarak ilk yakınlaşma denemelerine girilmiş ve bu duruma "ping-pong diplomasisi" adı verilmiştir. Nitekim, kısa bir süre sonra ilişkiler daha da gelişmiş ve ABD Başkanı Nixon Çin'e resmi bir ziyarette bulunmuştur. Bu arada Çin dış açılma politikasını dinamikleştirmiş, bir çok ülke ile diplomatik ilişki kurmuş, Birleşmiş Milletler'deki yerini almıştır. Türkiye de Çin Halk Cumhuriyetiyle 1971 Ağustos'unda tanıma ve diplomatik ilişkilere girişmiştir.

Plebisit (plebiscite)

Herhangi bir bölgede yaşayan insanların bağlanmak istedikleri devleti seçmelerini sağlayan halkoylaması. Plebisit genellikle sınırların çizilmesi veya büyük devletlerin parçalanması sonucu oluşan bölünme zamanlarında gerekli olmuş ve uygulanmıştır. Yapılan plebisit sonucu, bölge halkı diğer devletlere bağlanmak istememişse, bu bölge üzerindeki egemenlik hakkı resmi yollarla seçilen devlete geçer.

Prestij Politikası (prestige policy)

Statu quo veya emperyalizmin amaçlarına ulaşmak için kullanılan araç, politika. Devletlerarası prestij, bir devletin diğer devletlerin ya da halklarının gözönünde ve zihnindeki yeridir. Prestij politikasının amacı, diğer devletleri sahip oldukları gücü ile etkilemektir. Araçları ise diplomatik törenler ve askeri güç gösterileridir.

Prestij politikası sonucu ulaşılacak istenen, bir devletin kendi maksatlarına diğer devletin saygı göstermesini ve güttüğü emperyalist ya da statü politikalarına destek sağlamaktır.

Prim Politikası (premium policy)

Siyaset alanında prim politikası deyimi, tavizci (ödücü) bir tutum izleyerek ve bazı çıkar hesaplarına dayanarak bir kısım noktalarda karşı tarafa bazı müsamahalar göstermek, bazı ilkelerinden fedakarlık etmektir.

Ekonomik alanındaki pirim politikası ise daha somut bir niteliktedir ve çeşitleri bulunmaktadır. Örneğin, çalışma alanında uygulanan prim politikası ile fazla iş yapan ve yüksek randıman verenlere ekstradan para ödenir. Dış ticarette ve ihracatta prim politikası ile hükümet dış ülkeye ucuz satılan mallar için ihracatçıya ekstradan bir para öder. Paranın dış değeri açısından prim politikası ise, çeşitli nedenlerle ülke parasının dış değerinin resmi ve gayri resmi -serbest piyasa- (karaborsa) değerleri oluşması ve arada bir fark yaratılmasıdır. Bu durumda, fark lehte ise ülkenin parası prim yapmaktadır, aleyhte ise aksidir ve yabancı para prim yapmaktadır.

Propaganda

Bazı siyasal ve toplumsal düşünceleri kabul ettirmek, desteklemesini sağlamak, birey ve grupların düşüncelerini duygularını ve hareketlerini etkilemek için kamuoyunun sistemli bir şekilde izlenmesi.

Amaçları

Dost devletlerin desteğini kazanmak veya kuvvetlendirmek
Olaylar veya fikirlere karşı tutum oluşturmak veya tutumu değiştirmek
Düşmana yolaçan devletlerin program ve politikalarını zayıflatmak, etkisizleştirmek,
Düşman diğer grupların programlarını önlemek ve karşılık vermek.
Propaganda etkili olabilmesi için inanılır, basit, ilginç, tutarlı sık sık tekrar edilmesi, bölgesel veya genel gerçeklerle uyumlu olması gerekir.

İki türlü propaganda vardır. Bireysel propaganda ve kitle propagandası. Ayrıca propagandanın kendisine has teknikleri vardır: Mesela, taraftarları hareket halinde ve canlı tutmak için aynı şeyleri tekrarlamak veya tarafların morallerini yüksek tutmak, gevşekliğe düşmemek için güç gösterisinde bulunmak.

Propagandacı özellikle mücadelenin sonucunu belirleyecek olan tarafsızlar, tereddütlü olanlar ve fikri olmayanlar üzerinde çalışır: Araçları ise söz, yazı ve resim ile ilgili bütün araçlardır. Propagandanın etkisi kitle toplumu ve teknolojik gelişmelerle artacaktır.

Protokol (protocol)

Başlıca iki anlamda kullanılır. a)Siyasal hayatta, özellikle de diplomaside tören, konferans vb. durumlarda uygulanması gereken kurallar dizisi, b)İmzalanan bir andlaşmadan sonra bazı konulara açıklık getirmek üzere kaleme alınan ve genellikle de uygulamaya ilişkin konuların ele alındığı metinler

Psikolojik Savaş (psychological war)

Düşman askeri birliklerinin ve milletlerin direnme gücünü zayıflatmak, sivil halkla silahlı kuvvetlerin arasını açmak için düşüncelere etki yapmak suretiyle uygulanan askeri destekleme savaşı.

"Quid pro quo" Politikası (puid pro quo policy)

Türkçe'de; "Kısasa kısas" denilen şekilde uygulanan bir tutum olup, dünya diplomasisinde bu Latince deyimle anılmaktadır. Bazen, "göze göz, dişe diş" de denilen bu politika ile bir devlet diğerlerine karşı aynen onun kendisine olan davranışlarına uygun bir tutum izleyerek cevap verir. Uygulamada, bu politika, barışta dostluğa dostluk, zorluğa zorluk, işbirliğine işbirliği, propagandaya propaganda ile karşılık verilmesi şeklinde savaşta da misilleme politikası biçiminde gerçekleştirilir.

Raison d'etre

Dilimize hikmet-i hükümet ya da devletin varlık nedeni olarak aktarılabilen Latince bir deyim.

Res Communis

Herhangi bir devletin egemenliğine bağlı olmayan anlamında bir terim. Kural olarak tek bir birimin edinim konusu yapılamayacak yerler ve şeyleri ifade eden bu terim varolan şeyin veya yerin herkese ait olduğunu, ortak kullanıma açık olduğunu ifade eder. Özellikle uzay hukuku konusunda, uzayın res communis (herkese ait olan) mı yoksa res nullius (kimseye ait olmayan) mı olduğu öğretide uzun süre tartışma konusu olmuş ve res nullius olduğu görüşü ağır basmıştır. Bu konudaki bir başka örnek açık denizlerin durumudur.

Revizyonizm (revisionism)

Hem iç hem dış hem de uluslararası politika kavramıdır. Revizyonizm'den genellikle hareket, adalet ve değişiklikten yana olan politika anlaşılır. Yani var olan yapıda değişiklik isteyen politika denebilir.

Uluslararası Politika literatüründe hem genel hem de özel anlamda kullanılır. Uluslararası alanda mevcut statükoyu, varolan güç dağılımını değiştirmeye yönelik tutumlar genel olarak revizyonist politikalar olarak adlandırılır. Özel olarak da iki dünya savaşı arası dönemde başta Almanya olmak üzere I. Dünya Savaşı'nın statükosundan hoşnut olmayan İtalya ve Japonya'nın başını çektikleri revizyonist devletler grubunu nitelemekte kullanılır.

Risk Kuramı (risk theory)

Herhangi bir faaliyetten yarar sağlayan devletlerin bu faaliyetin doğurduğu tehlikelerden, risk ve zararlarından da sorumlu olacağını öngören kuram.

Sahipsiz Ülke (no man's land)

Sahipsiz ülke kavramı; hiçbir devletin egemenliği altında olmayan bir ülkeyi belirtmektedir. Bu kavram ile asıl kastedilen üzerinde bir topluluğun yaşamadığı ülke olmakla birlikte, Avrupalı devletlerin sömürgeci çıkarlarına ve anlayışlarına bağlı olarak, tarihte Avrupa uygarlığına bağlı olmayan toplulukların yerleştiği birçok ülkenin de sahipsiz ülke kavramı içinde değerlendirildiği gözlenmektedir. Bu tür yerli topluluklarının üzerinde yaşadığı ülkelerin "sahipsiz ülke" kabul edilmesinde Avrupalı devletlerin başvurduğu uluslararası hukuk ölçütü söz konusu ülkenin bir devletin egemenliği altında bulunmaması olmuştur. Ancak U.A.D.'nin Batı Sahara konusundaki 16.10.1975 tarihli danışma görüşünde de kabul ettiği gibi ne kadar ilkel olursa olsunlar insan topluluklarının birçoğu asgari bir siyasal ve toplumsal örgütlenmeye sahip bulunmaktadır. Bu durumda anılan ülkeler üzerindeki yerel toplulukların örgütlenmesinin bir devlet örgütlenmesi düzeyinde olup olmadığının değerlendirilmesi geçmişte Avrupalı devletlerin çıkarlarına dayanan subjektif görüşler çerçevesinde yapıldığından Avrupa tipi bir örgütlenme modeline sahip bulunmayan bir takım belirli düzeydeki uygarlıklara sahip yerli toplulukların yaşadığı ülkelerin de "sahipsiz ülke" olarak kabul edildiği birçok örneğe rastlanmaktadır. Bununla birlikte, bugün uygulanan uluslararası hukukta geçerli olan görüş siyasal ve toplumsal bir örgüte sahip olan ülkelerin sahipsiz ülke olarak kabul edilemeyeceklerdir.

Salam Politikası (salami policy)

Diplomasi ve milletlerarası ilişkilerde sözü geçen bir politika tarzıdır ve bir konunun sabırla ve metodik bir şekilde ağır ağır işlenerek, parça parça gerçekleştirmelerle sonuca varılmasını amaçlayan bir tutumu belirler. Bu deyim, bütün bir salamı bir kerede yutmak mümkün olmamakla beraber, dilimler halinde yavaş yavaş yemenin daha kolay gerçekleşmesi gerçeğinden esinlenilerek konmuştur. Örneğin, Kıbrıs'ta Makarios Türk toplumuna karşı bu politikayı benimsemiştir ve sürdürmekteydi. Böylece, birden ENOSİS'i gerçekleştirmenin zorluğu karşısında, Türklerin haklarını kısıtlamak, ekonomik olarak çökertmek, onları Adadan kaçırmak, ağır ağır Ada'yı ENOSİS'e doğru götürmekteydi. Zaten, çabuk ve birden ENOSİS isteyen EOKA'cılarla arasında bu yüzden anlaşmazlık çıkmıştı ve onlar tarafından devrilmesi ile başlayan olaylar Türkiye'nin barış hareketına yol açmıştır. Böylece bu durum tamamen değişerek Makarios'un salam politikası da iflas etmiştir.

Saldırı (attack)

Uluslararası ilişkilerde bir devletin herhangi bir kışkırtma olmaksızın bir başka devletin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını çiğnemesi. Bir çatışma sona erdikten sonra cezalandırılacak ya da tazminata mahkum edilecek tarafın belirlenebilmesi açısından Uluslararası Hukuk'ta saldırı terimi, savunma zorunluluğu, uluslararası bir yetki ya da topraklarına girilen ülkenin onayı olmaksızın bir biçimde askeri güç kullanma biçiminde

tanımlanmıştır. SSCB'nin Doğu Avrupa'lı müttefikleri ile beraber 1968'de Çekoslovakya'yı işgali buna örnek gösterilebilir.

Savaş (war)

Devlet ya da ulus gibi siyasal birimler arasında genellikle açık ve ilan edilmiş olarak yürütülen ve devletler hukukunca düzenlenmiş kurallar uyarınca yapılan silahlı mücadele. Savaşta amaç rakiplerin birbirlerine iradelerini kabul ettirmeleridir. Bir devletin diğerine karşı girişmiş olduğu tek taraflı zorlamalar diğer devlet tarafından aynı şekilde karşılanmadıkça savaş sayılmaz. Çatışmanın savaş haline alabilmesi için devletler arasında cereyan etmesi gerekmektedir. Bir devletin silahlı kuvvetleri ile silahlı fertler arasındaki çatışmalar, asilere ve deniz haydutlarına karşı girişilen hareketler savaş kabul edilmemektedir.

Savaş devletler hukuku kurallarına uygun olarak gerçekleştirilmek durumundadır. Savaş halinin başlamasından itibaren sonuna kadar savaş devletlerle ilişkilerde savaş hukuku kuralları, savaşan devletlerle tarafsız devletler arasında ise tarafsızlık hukuku kuralları uygulanır.

Savaş hakkı klasik devletler hukukuna göre egemen devletlerin başta gelen haklarından biridir. Ancak önce 1928 Briand-Kellog Paktı, daha sonra 1945 BM. Antlaşması ile savaş hukuken uluslararası suç kabul edilmiştir.

Savaş Durumu (state of war)

Uluslararası hukukta savaşın ilan edilmesinden itibaren başlayan hukuki durum. Ülkeler arasında çarpışmaların başlamasıyla ortaya çıkan bu durumda taraflar arasında diplomatik ilişkiler otomatik olarak kesilir ve devletler arasında daha önceden imzalanmış birçok antlaşma hükümsüz kalır ya da bunların fiilen uygulanma olanağı ortadan kalkar. Uluslararası hukuk kuralları savaş hali durumunda da savaşılan devletin can ve mal güvenliğine saygı gösterilmesini gerektirmektedir. Bununla beraber uygulamada genellikle bu kesimlerin mağdur olmaları kaçınılmaz olmaktadır.

Savaş Nedeni (casus belli)

Diplomasi dilinde ve uluslararası hukukta devletler arasındaki ilişkilerin kesilmesine ve savaş çıkmasına neden olabilecek her türlü eylem ve işleme verilen ad. Bir devletin başka bir devletin davranışlarını kendisi için tehlikeli bularak casus belli olarak nitelemesi, aykırı biçimlerinin en kesin ve ağırdır. Örneğin Almanya I. Dünya Savaşı öncesinde Fransa ile Rusya arasında iki ateş arasında kalmamak ve Schlieffen Planını uygulayabilmek için Rusya'nın seferberlik ilanını casus belli kabul etmiştir.

Casus belli oluşturan durumlar bir ittifak antlaşmasında öngörüldüğünde, casus belli'nin bir türü olan "casus foederis"ten söz edilir.

Seferberlik (mobilization)

Bir ülkenin silahlı kuvvetlerini, ekonomisini, yönetimini topyekün savaşa hazır hale getirme durumu. Savaş hazırlık ve tedbirlerinin tamamı. Seferberlik ilanı genellikle taraflar arasında diplomatik ilişkiden bir sonuç alınmaması veya alınamayacağının anlaşılması ve ilgili taraflardan bir ya da birkaçının amacına ulaşmak için güç kullanmaya niyetli gözüktüğü bir duruma işaret eder. Bununla beraber bir ülke tamamen karşı tarafa baskı uygulamak amacı ile

de seferberlik ilan edebilir. Seferberlik durumunun önemine göre kısmi veya genel nitelikte olabilir.

Self Determinasyon (self determination)

Ulusların geleceklerini kendilerinin tayin etmeleri ilkesi. Klasik anlamda ulusların kendi geleceklerini belirlemesi kavramı bir ulus ya da yabancı bir güce bağımlı olmadan ayrı bir devlet halinde örgütlenebilmesi anlaşılmaktadır. Kökü bakımından Fransız İhtilali sırasında 1795 tarihinde yayınlanan insan ve vatandaş hakları demecine dek gitmektedir. Bu tarihten I. Dünya savaşına değin geçen süre içinde bu ülke aynı ulustan olan halkın bağımsız bir devlet kurma hakkını ifade eder. I. Dünya savaşı sonunda ABD başkanı Wilson yayınladığı 14. noktasının sonucunda ulusların geleceklerini kendilerinin tayin etmelerinden bahsetmekteydi. Ancak Wilson'un bu ilkesinin tüm ülkelere uygulanması için yaptığı girişimler başarısız olmuştur. Sadece savaştan yenilgi ile çıkan devletlere kısmen uygulanabilmiştir. II. Dünya savaşıdan sonra özellikle sömürge altındaki ülkelerin bağımsızlık istekleri ile başlayan ulusçuluk hareketleri, ulusların kendi kaderlerini tayin etmeleri ilkesini yeniden ön plana çıkarmıştır. Bu sorunların en çok tartışıldığı BM organlarında bu ilke modern siyasal dilin en çok kullanılan sözcüklerinden biri olmuştur.

Serbest Bölge (free zone)

Ülke sınırları içinde ancak gümrük sınırları dışında kalan bölge. Serbest bölgenin sınırları kesin olarak belirlenmiştir. Bulunduğu ülkenin dış ticaret, gümrük ve mali düzenlemelerinin kısmen ya da bütünüyle uygulanmadığı bu alanlara mal ve hizmetler gümrüksüz girebilir. Ancak sınırlarda mal ve hizmet giriş-çıkışları sıkı denetime tabidir. Serbest bölgeler faaliyetin niteliğine göre serbest ticaret bölgesi, serbest bankacılık alanı gibi gruplara ayrılır. Serbest bölgeye üye olan her ülke dışarıya karşı kendi gümrük sistemlerini uygularlar. Serbest bölgeye gümrüksüz olarak giren mallar burada bekletilebilir, depolanabilir ve işlenebilir. Bu nedenle serbest bölgelerde önemli sanayi işletmeleri ve yükleme, boşaltma, ambalajlama tesisleri kurulur.

Sessiz Diplomasi (silent diplomacy)

Bir diplomasi türü. Günümüzde devletlerarası ilişkileri kolaylaştırıcı bir zemin hazırlayan en iyi örnek Birleşmiş Milletler Örgütü'dür. Örgüt çerçevesinde sessiz diplomasi odaklarından birisi Genel Sekreterliktir. BM Genel Sekreteri üye devletlere ilişkin çeşitli sorunların çözümü için, bu devletlerin başkentlerini gezerek, onların çeşitli düzeylerdeki yetkilileri ile görüşmeler yaparak "sessizce" yoğun bir diplomatik faaliyet sürdürmektedirler. Sessiz diplomasinin bir başka zemini de "başta BM ve ona bağlı kuruluşların merkezleri olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşların merkezlerinde faaliyet gösteren, sürekli misyonlardır

Bu merkezleri, mali güçleri her ülkede diplomatik temsilcilik açmaya yeterli olmayan küçük ülkelerin birbirleri ile ilişki kurabilmeleri için uygun ortam hazırlamaktadır. Bu merkezler ayrıca, BM içerisinde yer alan çeşitli grupları oluşturan devletlerin kendi içlerinde yaptıkları grup toplantıları açısından da sessiz diplomasi ile bir zemin oluşturmaktadır.

Sığınma (asylum)

Uluslararası hukukta yurttışı olduğu devletten cezai kovuşturma, mahkumiyet ya da siyasal baskı nedeniyle kaçan kişilere başka bir devletçe tanınan koruma. Her devletin kendi

yasalarına ve özel sözleşmelerine göre düzenlediği sığınma hakkı daha çok siyasi nitelikli suçlarda tanınır. Devlet başkanına suikast, savaşta düşmanla işbirliği yapılması, savaş ya da insanlık suçu işlenmesi gibi durumlarda genellikle iltica, yabancı savaş ve ticaret gemilerine başvurarak koruma isteme, diplomatik sığınma olarak anılır. Bu durumda kişiye sığınma hakkı kişinin ayrılmak istediği ülke topraklarında verilir. Elçilik ya da diplomatik temsilciliklerde verilen sığınma hakkı çoğu kez tartışmalara yol açar.

Sığınmacı (refugee)

Vatandaşı bulunduğu ülkede uğradığı baskılar yüzünden ve meydana gelen siyasi olaylar nedeni ile iradesi dışında ülkesinden ayrılmak zorunda kalan ve vatandaşı bulunduğu ülkenin korumasını yitiren başka bir devletin vatandaşlığına geçmemiş yurtsuz göçmen. Daha önceleri nüfus artışının azlığı, ülkelerin sınırlarının kesin kez katı kurallarla çizilememiş olması gibi nedenlerden ötürü bir devletten diğerine seyahat etmek için pasaport ya da vize almak gerekmiyordu. Daha önceleri birçok göç dalgasının görülmesine karşın, mülteci sorunu esas olarak devlet sınırlarının daha sıkı bir korumaya alındığı 19. yy.'ın sonlarında ortaya çıkmıştır. Yüzyıllar boyunca iltica hareketlerinin temelinde yatan başlıca etken dinsel ya da etnik hoşgörüsüzlükler olmuştur. Koydukları kurallara herkesin uymasını isteyen dinsel ve siyasi otoriteler, bunu sağlayamadıklarında genellikle sınırdışı etme yöntemlerine başvurmuşlardır (15. yy'ın sonlarında Yahudiler'in İspanya'dan kovulması). Yakın tarihte daha sık görülmeye başlanan siyasi nedenli iltica hareketleri daha çok modern devletlerde büyük siyasi çalkantıların ve muhalif azınlıklara yönelik baskıların sonucu olarak ortaya çıktı. (1917 Sovyet Devrimi ve İç Savaş sonucu 1,5 milyon komünizm muhalifinin ülkeden göç etmesi). Mültecileri korumaya yönelik çalışmalar 1920'lerde başlamış ve bu alanda Hükümetlerarası Mülteci Komitesi (1938-47), Uluslararası Mülteciler Örgütü (1947-52), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (1950) kurulmuş uluslararası örgütlerdir.

Sınır (border)

Bir devletin ülkesel egemenlik haklarını kullandığı toprak parçasını diğerinden ayıran bir varsayım çizgisi. Burada sözkonusu egemenlik hakları sadece kara parçaları ile ilgili olmayıp içsular, karasuları, kara sahası ve yeraltı gibi alanları da kapsamaktadır. Sınırların saptanmasında başlıca iki yöntem uygulanmaktadır:

1)Varolan bir sınırın belirlenmesi. Bu yönetime "uti possidetis" adı verilmektedir. Varolan sınır iki devlet arasında eski bir sınır olabileceği gibi, bir eyalet veya il sınırı da olabilir. 2)Yeni bir sınırın benimsenmesi. Bu tür bir sınırın oluşturulmasında yapay ve doğal öğelerden yararlanılmaktadır. Yapay sınırlar enlem ve boylamları, doğal sınırları ise dağlar nehirler gibi coğrafi sınırları ifade eder. Ayrıca etnik, dini farklılıklar da devletler arasındaki sınırların oluşumunda rol oynayabilirler.

Sınırların yeryüzü üzerinde uygulanması için "sınır karma komisyonları" kurulur. Bu komisyonların yetkileri kesin değildir. Komisyonlarca alınan kararlar konu ile ilgili devletlere sunulur ve onaylanması beklenir.

Sınırlı Savaş (limited war)

Düşmanın bütünüyle yokedilmesinden veya şartsız tesliminde daha sınırlı bir amaca yönelik olarak yürütülen silahlı mücadele. Bu türden bir savaş sınırlılığının göstergesi, savaşta kullanılan silahların derecesi, katılan taraf sayısının azlığı, kapsadığı alanın darlığı gibi özelliklerdir. Günümüz uluslararası sisteminden sınırlı savaş çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. a)İki süper gücün birbirine karşı stratejik askeri gücünü silahlar kullanmayıp, yalnızca birbirlerinin askeri gücünü hedef alan taktik nükleer silahlarını kullandıkları çatışmalar, b)Büyük güçlerin karışmadığı, küçük devletlerin kendi aralarındaki çatışmalar c)Büyük güçlerden de destek alan küçük devletlerin mücadeleleri, d)Bir süper gücün diğerinin müdahalesi olmadan küçük devlete karşı getirdiği askeri müdahaleler e)B.M. Güvenlik Konseyi tarafından oluşturulacak bir gücün, alınan bir kararı uygulamak için girişeceği bir silahlı mücadele.

Silahlanma (armament)

Devletlerin bir dış politika aracı olarak başvurabilmeleri için gerekli savaş araç ve gereçlerinin sağlanması. Tarihin çeşitli dönemlerinde yaşayan insan topluluklarında çeşitli düzeylerde silahlanma eğilimleri görülmektedir. Bu eğilimler savunma, yayılmacılık, rekabet ve ekonomik çıkarlara yöneliktir. Devletlerin bu gibi nedenlerden dolayı silahlanması çok eski dönemlerden beri süregelen bir durumdur. XX. yüzyıl ile birlikte konuya ilişkin iki yeni gelişme ortaya çıkmıştır. Birincisi, hava silahlarının gelişmesi, ikincisi de, silahlanma ile ekonomik çıkar ve diğer ekonomik sorunlar arasındaki ilişkilerdir. II. Dünya Savaşı sonrasında nükleer silahların ortaya çıkması silahlanma olayına daha farklı bir görünüm kazandırmıştır.

Silahların Denetimi (weapons control)

Silahların geliştirilmesini, denenmesini, kullanılmasını ve konuşuturulmasını denetlemek amacına yönelik uluslararası sınırlamadır. Bu uygulamanın iki işlevi vardır. Birincisi askeri hazırlık durumunun içerdiği riskleri küçülterek topyekün savaş olasılığını azaltmaktır. Silahların denetimi, silahsızlanma ya da silahların sınırlanmasında olduğu gibi silah üretiminin yasaklanmasını gerektirmez. Yalnızca bu alanda kısıtlayıcı rol oynar. 1960 yılından sonra, genel anlamda silahsızlanmadan çok, silahların denetimine doğru bir eğilim belirginleşmiştir. Bu amaçla ikili ya da çok taraflı birçok antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmalardan en önemlisi "Atmosferde, Dış Uzayda ve Sualtında Nükleer Denemeleri Yasaklayan Antlaşma"dır. Ayrıca Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında imzalanan Yeryüzünde Nükleer Denemeleri Sınırlandıran Antlaşmayı bu kapsamda ele alabiliriz. Silahların denetimi konusunda en önemli gelişme Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri kapsamında imzalanan anlaşmalardır.

Silahsızlanma (disarmament)

Genel barışı sağlamak amacıyla, ülkelerin askeri güç potansiyelini sınırlama ve azaltma çabası Silahsızlanma politikalarının amacı, saldırı ve savunma silahlarının üretiminin ve üretim teknolojisinin geliştirilmesini en aza indirmektedir. Bu aşamada silahların denetimi, silahsızlandırmaya katkıda bulunur. Silahsızlanma konusunda ilk çalışmalar 1899 ve 1907 yıllarında toplanan I. ve II. La Haye Konferansları'nda da gündeme geldi. I. Dünya Savaşı sırasında silah teknolojisindeki gelişmelerin etkisi ile Milletler Cemiyeti çerçevesinde

silahsızlanma çabaları arttı. Bu çabalar sonucunda çeşitli antlaşmalar yapıldı. Fakat bu çabalar Avrupa ülkelerinin hızla silahlanması yüzünden hiçbir sonucu ulaşamadı.

II. Dünya Savaşı'nın sonunda ilk kez atom bombasının kullanılması ile silahsızlanma girişimleri hemen hemen tümüyle nükleer silahlara ilişkin bir görünüm kazanmıştır. Savaşın sona nükleer silahların sınırlandırılmasına ve denetimine yönelik Lancaster Silahsızlanma Konferansı (1954) ve Rapocki Planı (1957) Soğuk Savaşın da etkisi ile sonuçsuz kaldı. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında 1960'dan sonra başlayan yumuşama ile silahsızlanma görüşmelerinin yolu açıldı. Anti-balistik füze sistemleri ve stratejik saldırı silahlarının sınırlandırılması yönünde olumlu adımlar atıldı. Orta Menzilli Nükleer Silahları Sınırlandırma Antlaşmasının 1987 Aralık ayında imzalanması ile silahsızlanma konuları daha da arttı. Silahsızlanma konusunda yapılan antlaşmaları iki grupta ele alabiliriz. a)Çok taraflı antlaşmalar; bu antlaşmalar birçok ülke tarafından imzalanan genellikle Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan antlaşmalardır. b)İki taraflı antlaşmalardır; bu antlaşmalar, iki ülke (ABD-SSCB arasında imzalanan antlaşmalar gibi) arasında imzalanan antlaşmalardır.

Similasyon (simulation)

İncelemek istenilen herhangi bir sistemin, operasyonel niteliklere sahip olan bir benzerinin oluşturulması ve benzetme yoluyla modelin incelenerek sisteme ilişkin sonuçlara varılabilmesidir. Günümüzde uçuş simulatörleri bunun en güzel örnekleridir. Bu yolla bir havayolu firması yeni bir uçak modelini kullanıma sokarken, elemanlarının uçağa alışmasını bu simulatörler aracılığı ile sağlamaktadır. Günümüzde simulasyon analizleri çok yaygın olmamakla birlikte, çeşitli sosyal bilim alanlarında da kullanılmaktadır. Buradaki en önemli sorun, benzetmenin belirli bir ölçüde basitleştirmeyi zorunlu kılmasıdır. Simulasyon analizleri uluslararası politika alanında da, özellikle dış politika konularına ilişkin karar alma süreçlerinin incelenmesinde kullanılmaktadır.

Sistem Analizi (system analysis)

Dar anlamda, rasyonel karar vermede yardımcı olan tekniklerden birisi. Geniş anlamda ise tüm bilgi alanları arasında bir ilişki kurmaya çalışan Genel Sistem Teorisi'nden türetilen çeşitli analiz yöntemleri anlamında kullanılmaktadır. Sistem analizi gerek siyaset bilimi, gerekse uluslararası politika alanlarında ilginç çalışma ve uygulamalara konu olmuştur. Sistem analizi yaklaşımını siyaset bilimine uygulayanların öncüsü David Easton'dır. Easton genellikle ulusal düzeydeki siyasal sistemler üzerinde durmuş ve özellikle de istikrarsız sistemlerin nasıl olup da varlıklarını sürdürebildiklerini incelemiştir. Sistem analizi yaklaşımını uluslararası politika alanında uygulamasının öncüsü de Morton Kaplan'dır. Kaplan'a göre bu çabaların amacı, uluslararası olayların evrimi içerisinde yinelenen kalıpları ve üst düzey genellemelerini saptamak, bilimi önceden saptanabilirlik ile sınamaktır. Kaplan'a göre sistemlerin incelenmesi demek, değişkenlerin incelenmesi demektir. Uluslararası politika açısından beş tür değişken söz konusudur. a)Uluslararası bilimin genel davranışlarını betimleyen sistemin temel değişkenleri b)Uluslararası birimlerin yapısal niteliklerine ilişkin değişkenler, c)Sistemin değişimini belirleyen kuralları içeren değişkenler, d)Uluslararası birimlerin yeteneklerine ilişkin değişkenler, e)Uluslararası birimlerin birbirleri hakkında bilgilenme derecelerine ilişkin değişkenlerdir.

Diğer yandan uluslararası sistem kuramı uluslararası politikayı yalnızca uluslararası sistem açısından ele alır. Uluslararası sistem kuramı uluslararası alanın tümünde ya da bir kesimindeki karşılıklı etkileşimler ile ilgilenir. Uluslararası politikayı bu açıdan ele alanlar, kişiliklere ve içsel etkenlere veya ideolojilere fazla ağırlık vermezler, devletin davranışını dış çevreye karşı bir tepki olarak gösterirler.

Sivil Savunma (civil defense)

Ülkenin saldırıya uğraması halinde, özellikle halkın can ve mal kaybını önlemek için alınan önlemler. Bu önlemler, sığınakların temini, gıda ve ilaç stoklarının oluşturulması vb. şeklindedir. Savaşın konvansiyonel silahlarla yapıldığı eski dönemlerde sivil savunma büyük şehirlerde toplanmış olan sivil halkın korunması anlamına geliyordu. Günümüzde ise daha çok nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlara karşı savunma anlamında kullanılır. Bunun dışında, özellikle hava saldırılarına karşı halkın korunması da günümüzün sivil savunma tanımında yer almaktadır.

Siyasal Rejim (political regime)

Bir toplumda yönetenler ile yönetilenler arasındaki ilişkinin biçimine ya da bir ülkede hükümet biçimine verilen ad. Siyasal rejimler değişik ölçütlere göre sınıflandırılırlar: a)Yönetenlerin seçilme biçimi açısından; 1)Yönetenlerin seçimine yönetilenleri karıştırmayan "otoriter rejimler" 2)Yönetenlerin seçimini idare edilenlere bırakın "demokratik rejimler" 3)Yönetenlerin seçimi konusunda yukarıdaki iki sistemden de bazı özellikler taşıyan "karma rejimler" b)Hükümet organlarının türleri açısından; 1)bir kral, diktatör, imparator başkan vb. kişinin tek başına hükümet temsil ettiği "monokratik rejimler" 2)hükümet etmeyi küçük bir grup kişiye bırakın "direktuar rejim" 3)Hükümet etmeyi kendi içinde seçtiği bir başbakan ve bakanlara bırakan "meclis sistem" c)Görev ve yetkilerin dağılımı açısından; 1)hükümete ilişkin görev ve yetkilerin, yasama, yürütme ve yargı şeklinde belirtilen klasik kuvvetler ayırımı ilkesi çerçevesinde ayrıştırılmasının sözkonusu olduğu "kuvvetler ayırımı rejimi" 2)hükümete ilişkin yasama, yürütme ve yargı yetki ve görevlerinin tek bir merkezde toplandığı "kuvvetler birliği rejimi" a)Toplumda kamu yetkisi ve bunu sınırlandırma derecelerine göre; 1)liberal rejimler 2)yarı liberal rejimler 3)otoriter 4)totaliter.

Siyasal Sistem (political system)

Toplumların ortak amaçlarını belirlemek, oluşturmak ve gerçekleştirmek üzere geliştirdikleri ve aralarında çeşitli düzey ve biçimlerde bağlantılar bulunan bir örgütler bütünü anlamına gelir. Siyasal sistemi diğer toplumsal örgüt kümelerinden ayıran bazı özellikler vardır. Birincisi, siyasal sistem kapsamı açısından diğer toplumsal örgüt kümelerinden çok daha büyüktür. Sosyal hayatın tüm yönlerini kapsar ve dolayısıyla faaliyetleri toplumun tüm kesimlerini etkiler, etkilemesi de beklenir. İkincisi siyasal sistemin kararları emredici, toplumun tüm üyelerini bağlayıcı niteliktedir. Diğer bir deyişle siyasal sistemin ürünü olan kararlar, ilgilendirdikleri kişiler açısından uyulmasında zorunluluk bulunan işlemlerdir. Uymama zor kullanmayı da içeren çeşitli yaptırımlar ile cezalandırılır. Diğer yandan siyasal sistem içerisinde bulunan toplum, diğer toplumların siyasal sistemlerinin oluşturduğu bir uluslararası çevrede yaşar, bu çevreden etkilenir ve bu çevreyi ekonomik ve hukuksal sistemleri aracılığı ile etkiler.

Soruşturma (interrogation)

İç politikadaki anlamından farklı olarak uluslararası ilişkilerde uyuşmazlıkların çözümünde kullanılacak olan yöntemlerden biri. Bu yöntem, uyuşmazlık konusu olayın doğru ve gelişiminin ayrıntılı olarak incelenmesi halinde uyuşmazlığın sona ereceği düşüncesinin ürünüdür. 1907 yılında yapılan sözleşmede bu tür komisyonların uyuşmazlığa taraf olan

devletlerin aralarında yapacakları özel bir sözleşme ile kurulacağını, inceleyecek olayların, komisyonun görev ve yetkilerinin de yine bu sözleşmede belirleneceği öngörülmüştür. Bunun yanında, komisyonun görüşmelerinin gizli yürütüleceği, kararların oy çokluğuyla alınacağı ve belgelerin tarafların onayıyla açıklanabileceği aynı sözleşmede ifade edilmiştir. Bu yöntem, 1913-1915 yılları arasında ABD tarafında otuz kadar devletle yapılan anlaşmalarla geliştirilmiştir.

Sosyalist blok: bkz. bloklaşma

Soykırım: bkz. jenosid

Sömürgecilik (colonialism)

Bir devletin bir başka ülkeyi işgal ederek yönetmesi ve bu yöntemden ekonomik çıkar sağlaması. Sömürgecilik iki anlamda kullanılmaktadır. Geniş anlamda ilkçağlarda köleci devletlerin çevrelerindeki güçsüz ülkelerin zenginliklerinden ve köle olarak insanlarından yararlanmak için sömürgeleştirmesidir. Bu anlamda Roma imparatorluğu eski dönemlerin en büyük sömürgeci devletiydi. Dar anlamda ise, XV. yy'ın sonlarında başlayarak çeşitli Avrupa devletlerinin dünyanın geniş alanlarını keşif, fetih, ilhak ve iskan etmeleridir. Batı Avrupa ülkelerinde kapitalizmin başka ülkelere nazaran daha hızlı gelişmesinin temelinde, dünya üzerindeki doğal zenginliklerin, hazır servetlerin ve ucuz emeğin sömürülmesi yoluyla sermaye birikiminin hızlanması yatmaktadır. Asya, Afrika ve Latin Amerika'da yerel kaynaklara, kültürlere, tarihe, dine, dile ve örgütlenme deneyimlerine zarar verilerek, sömürgeleştirme sistemli olarak uygulanmıştır. XX. yy.'ın sonlarına doğru da sömürgeleştirme hareketi doğal sınırlarına ulaştıkça, paylaşım sorunları ortaya çıkmıştır. Her iki dünya savaşı da sömürgeciliğin bir ölçüde gerilemesi sonucunu doğurmakla beraber bu konudaki önemli gelişme, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştır. Özellikle 1960'larda hemen hemen tamamlanmıştır. Bununla beraber, bazı yazarlar bu siyasi bağımsızlıkların pek fazla önemli olmadığını, emperyalist ülkelerin "yeni sömürgecilik" yöntemleri ile benzeri sömürü ilişkilerini farklı biçimlerde yeniden oluşturdukları görüşünü savunmaktadırlar.

Statüko Politikası (status quo policy)

Hem iç hem dış hem de uluslararası politika kavramıdır. Statüko politikası ile biçim, düzen ve istikrar isteyen politika anlatılmak istenmektedir. Yani var olan yapıyı korumak isteyen politikadır. Uluslararası politika açısından ise savaşçı devletler arasındaki görüşmelere temel olarak kabul veya teklif edilen ve savaştan önceki var olan durumdur. Eğer bir devlet uluslararası sistemdeki mevcut güç dengesinin sürmesini istiyor ve bu sistemi aynı amaca yönelik çabalar ile destekliyorsa o devlet statükocu bir dış politika izliyor demektir. Statüko politikası emperyalist ve revizyonist politikaların karşıtıdır.

Strateji (strategy)

Bir savaşta siyasi iktidarın belirlediği, amaca ulaşmak için askeri kuvvetleri kullanma sanatı. Modern bir savaşta bir milletin veya milletler birliğinin savunmasında askeri, siyasi, iktisadi ve manevi güçleri birarada kullanmak ve düzenlemek sanatı. Genel (siyasi) strateji, bir devlet veya koalisyon güttüğü siyasete uygun olarak seçtiği hedeflere ulaşmak üzere her çeşit aracın kullanılması ve her alanda tedbir alınmasıdır. Topyekün strateji, Marksist, Leninist nazariyecilere göre sürekli sınıf mücadelesini yönetme bilimidir.

Taktikten farklı olarak strateji birkaç basit ilkeye dayanır. Bunların ilki güç ilkesidir. Savaşı yönetecek kumandan belli bir karar almalı ve bütün hareketin aynı hedefe yönelebilmesi için bu karardan dönmemeyi bilmelidir. Fakat bu kararın gerçekleşebilmesi ancak düşmana zorla kabul ettirilmesine bağlıdır. Dolayısı ile güvenlik ilkesi bütün askeri güçlerin kumandanının iradesini baltalayabilecek düşman kuvvetlerinin her türlü hareketına karşı tetikte bulunmalarını gerektirir. Kuvvet iktisadı ilkesi ise kumandana elindeki birlikleri ölçülü bir şekilde çeşitli hedeflere yöneltmek ve ihtiyatta güçlü birlikler bulundurarak ikinci derece önemli sayılan hedeflere asgari kuvvetli, ama hedefe ise azami kuvvetle saldırmayı emreder. Gerçi savaşın alabildiğince geniş cephelere yayılması ve silahların olağanüstü bir şekilde gelişmesi askeri hareketin yönetimini hayli zorlaştırmıştır ama stratejinin yukarıda sayılan ilkeleri bugün de geçerlidir.

Stratejik Nükleer Silahlar (strategic nuclear weapons)

Çok uzun mesafeli düşman topraklarındaki hedefleri vurmak için dizayn edilmiş nükleer silah. Bu silahlar uzun menzil füzeler ve bombalardan oluşur. Aradaki menzil 10.500 kilometreye kadar çıkabilir. Silahların bazı yere konumlandırılmışken bazıları denizaltılarına yerleştirilir.

Kıtalararası balistik füzeler

Denizaltında atılan balistik füzeler

Krüz (cruise) füzeleri

Bazı nükleer silahlar her biri ayrı bir hedefe yönelen patlayıcı başlıklara sahiptir.

Stratejik nükleer silahlar, düşman stratejik nükleer silahlarını tahrip eder, düşman sosyal ve ekonomik organizasyonu sekteye uğratır.

Sürekli Tarafsızlık: bkz. Daimi Tarafsızlık

Sürgünde Hükümet (government in exile)

Uluslararası hukukta özel bir hükümet biçimi ve buna dair tanımadır. Hukuki bakımdan, hükümetlerin, devlet toprakları üzerinde egemen tek otorite olmaları temel kuralken, bazı özel durumlarda (savaş gibi) devlet toprağı üzerindeki otoritesini kaybetmiş hükümetler, diğer devletler tarafından hala ülkelerin legal hükümeti olarak tanınabiliyorlar. Böyle hallerde ülkesini uluslararası kuruluşlarda temsil etme yetkisi de bu "sürgünde hükümet"te oluyor. II. Dünya Savaşı sırasında ülkesi Almanya ve İtalya tarafından işgal edilmiş bazı hükümetler İngiltere'ye sığınmışlar ve sürgünde hükümet sayılarak bunlara kimi hukuksal ve siyasal işlemlerde bulunma imkanı tanınmıştı.

Şartsız Teslim (unconditional surrender)

Savaş sırasında avantajlı tarafın diğerine karşı öne sürdüğü savaşı sona erdirmeye koşulu. Şartsız teslim sözkonusu olduğunda kaybeden taraf, kazanan tarafın uygun bulunduğu her koşulu ve zorunluluğı yüklenme durumundadır. Böyle bir durumda kazanan taraf diğerinin ülkesini işgal edebileceği gibi, bu ülkede savaş suçlusu olarak gördüğü kişileri

cezalandırabilir ve nihayet söz konusu ülkenin sosyal, siyasi ve ekonomik yapısında bazı değişiklikleri gerçekleştirebilir.II. Dünya savaşı sonrasında müttefikler savaşın sona ermesi için Almanya ve yandaşlarının şartsız tesliminde kararlı olduklarını 1943 Casablanca Konferansında D. Roosevelt'in konuşmasıyla dile getirmişlerdir. Sonuçta da Almanya şartsız teslimi kabul etmiştir. Bugünkü Birleşmiş Milletler düzeni içinde bu türden uygulamalar çok mümkün olmamaktadır.

Takimada (archipelago)

Birbirine yakın büyüklü küçüklü birkaç adadan oluşan topluluğa verilen ad.

Taktik Silahlar (tactical weapons)

Günümüzde modern silahlar, genellikle stratejik ve taktik silahlar olarak iki ana grupta toplanmaktadır. Diğer bir sınıflandırma da nükleer silahlar ve konvansiyonel-klasik-silahlar şeklindedir.

Taktik silahlar, savaşın bütünü değil, bir cepheyi, bir hareket alanını ilgilendiren, dar bir bölgede etkili ve küçük bir birlik tarafından kullanılan kısa menzilli silahlardır. Hemen hemen bütün konvansiyonel silahlar aynı zamanda taktik silah türleridir (top, tank, tanksavar silahları, bütün piyade silahları, kısa menzilli füzeler ve benzeri silahlar gibi).

Nükleer silahlardan da taktik önemde olanları bulunmakta ve bunların en son tiplerine "küçük nükleer silah" anlamına gelen "Mininuces" adı verilmektedir. Ayrıca, taktik nükleer silahlardan gücü 1 ila 20 kilodan arasında değişmekte olup, yüzeyden-yüzeye (karadan-karaya) küçük ve kısa menzilli füzelerde başlık halinde atılabilen, nükleer mayın halinde bulunabilenler de vardır. Bugün için Avrupa'daki NATO kuvvetlerindeki taktik silah sayısının 7-8000 kadar olduğu uzmanlarca açıklanmaktadır.

Tampon Devlet (buffer state)

Coğrafi konum bakımından güçlü ve birbirine düşman iki devlet arasında bulunan, nisbeten küçük ve güçsüz devlet. Tampon devlet iki fonksiyon görebilir. 1)Bu büyük devletlerin doğrudan doğruya karşı karşıya gelmelerini önleyerek küçük gerginliklerin hemen çatışmaya dönüşmesini önler. 2)Öte yandan güçlü bir devlet çevresinde yer alan nisbeten güçsüz devletlerin topraklarını ülkesinin güvenliği açısından tampon bölgeler olarak görmekte ve kendisine dışarıdan yönelecek genel bir saldırıyı bu tampon ülkelerin topraklarında karşılamayı düşünmektedir. Rusya ve Batı Avrupa ülkeleri tarih boyunca Doğu Avrupa ülkelerini benzer bir gözle görmüşlerdir.

Tarafsızlık (neutrality)

Bir devletin başka iki devlet veya devletler arasındaki savaşın fiilen ve hukuken dışında kalması ve savaşan devletlerin de bunu böyle kabul etmesi. Tarafsızlık doktrini hiç değilse barış zamanında her türlü askeri ittifaka katılmayı reddeden öğretiler. Özellikle batı ve komünist blokları karşı karşıya getiren anlaşmazlıklarda bir hakemlik veya çekimserlik siyasetine sahip olanların görüşü böyle idi.

Tarafsızlık çeşitli şekillerde olabilir. 18 yy.'da alışılmış olan tam veya mutlak tarafsızlık yanında noksan, sınırlı veya gözetici denen tarafsızlık ortaya çıkmıştır. Sınırlı tarafsızlıkta

savaşa katılma yok; ama taraflardan birine yardım vardır. Bir diğer tarafsızlık da silahı olanıdır. Bu ya ticaret gemilerini korumak için refakatine savaş gemisi vermek ya da tarafsızlığa saygı gösterilmesini güven altına almak için kuvvetli bir orduyu silah altında tutmak şeklinde olur. Daimi tarafsızlık ise bir devletin diğer devletlere bağımsızlığını ve ülke bütünlüğünü güven altına alınmasına karşılık-meşru müdafaa durumu hariç-savaş hakkında ve askeri ittifaklara girme hakkında vazgeçmesi demektir.

Tarafsızlık bazı hakları (toprak bütünlüğünün ihlal edilmesi, ticari ilişkilerde serbestlik) ve buna karşılık bazı yükümlülükleri (dolaylı dolaysız her tür çatışmaya katılmaktan kaçınma, savaş halinde bulunanlara karşı tam anlamıyla eşit davranma vs.) kapsar.

Terörizm (terrorism)

İhtilalci bir mücadele sistemidir. Bu sistemin yarattığı havaya "terör", sistemin tarafları veya uygulayıcısına da "terörist" denir. Terörizm; yasadışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, hedeflenen kitleyi yıldırıp, korkutarak, planlı ve bilinçli biçimde şiddet kullanması ya da kullanma tehdidinde bulunmasıdır. Terörizmin kuralı yoktur, amaçları korku yoluyla istekleri dayatmaktır. Terörizm bir savaştır ama bu savaşın alanı belli değildir. Genelde teröristlerin seçtiği alanda taraflar karşı karşıya gelir. Eylemleriyle, kitle iletişim araçlarını kullanarak sorunlara dikkat çekmeye çalışırlar ve bunun için de en kanlı yolları seçmeye özen gösterirler.

Tırmanma (escalation)

Savaşan bir tarafın kendince gerekli görerek veya hasım tarafça girişilmiş arttırma hareketine karşılık olarak askeri imkanlarını hesaplı bir biçimde arttırması. Öte yandan tırmanmanın, cepheye daha fazla asker sevk edilmesi, savaşta yer alan ülke sayısının artması, giderek daha büyük alanlara yayılması biçiminde ortaya çıkması da mümkündür. Günümüz stratejistleritırmanma olgusunu askeri çatışmalarda mümkün olduğunca önlenmeye çalışılan bir süreç olarak görürken aynı zamanda bu sürecin topyekün bir savaşın ortaya çıkışını engelleyici bir fonksiyonu bulunduğuna da işaret etmektedir. Alt düzeydeki bir yoğunlukta başlayan mücadelede çeşitli tırmanma aşamalarında uzlaşmaya varılabilir.

Ayrıca tırmanma terimi Atom Çağı'nın strateji terimleri arasında yer alır ve atom silahlarının gücünün önüne geçilmez bir biçimde hızlanmasını belirtmek için kullanılır.

Topyekün Savaş (total war)

Çağımızda savaşın ulaştığı aşama. Eski dönemlerde savaş daha çok sonucu savaş meydanlarında belli, mücadeleye girişen orduların başarı veya başarısızlığı ile belirlenen bir görünüme sahipti. Ancak 20. yy. gelişmeleri durumu değiştirdi. Örneğin hava kuvvetlerinin ordulara katılması cephe gerilerinin vurulabilirliğini arttırdı. Topyekün savaşın bazı özellikleri vardır: a)Ülke halkının tümü savaşa katılır. Yani savaş ile ilgili çabalarda yer alır. b)Karşı tarafın halkı bunaltılmaya böylece savaşa direnme arzusu ve gücü azaltılmaya çalışılır. c)Modern silahların kullanılmasıyla hedeflerin küçük ölçekli tahribi söz konusu olmaktadır. d)Ülkenin çoğunun mücadele içinde yer alması sonucu savaş global bir nitelik kazanır. e)Düşman tarafın halkını hedef alan yoğun moral ve ideolojik kampanya açılarak mücadele karşı tarafa yönelik bir haçlı seferi biçimine sokulmaktadır. f)Klasik savaş kuralları genellikle taraflarca pek dikkate alınmamaktadır. Günümüzde topyekün savaşın bir anlamı da yerel bir nükleer savaştır. Tarafların kesin bir zafer elde etmek için bütün güç ve kaynaklarını seferber

ettikleri büyük savaştır. Tarih boyunca savaşların boyutları siyasal olmaktan çok ekonomik ve toplumsal nitelikte olmuştur. Basit toprak ilhaklarının genelde kıyasıya savaşlara yolaçması bu durumu yansıtır. Tarihte en kanlı çatışmalar ideolojik ayrılıkların yolaçtığı durumlar, iç savaşlar ve din savaşlarında görülmüştür. Büyük köle nüfusları olan Eski Yunan ve Roma'da bile çöküş dönemlerine değin topyekün savaş görülmemiştir. Savaşın belli kurallara uygun yürütüleceğine karşı çıkan Prusyalı askeri strateji uzmanı Carl Van Clausewitz topyekün savaş kavramını bugünkü anlamıyla kullanan ilk yazarlardandır.

20. yy.'daki iki dünya savaşı birçok yönden sınırlı olmakla beraber genelde topyekün veya en azından tarihin entopyekün savaşları sayılır.

Ultimatom (ultimatum)

Bir devletin diğer bir devletten derhal veya belirli bir süre içinde yerine getirilmesini istediği bazı taleplerde (mesela o devlete verilmiş zararlardan dolayı tazminat ödenmesi, sınırlı ihlal ve tecvüzlerine son verilmesi, sınırı geçmiş olan birliklerin geri çekilmesi gibi) bulunduğu diplomatik belge. Ayrıca genellikle talep veya taleplerin derhal yahut belirtilen sürede yerine getirilmemesi ultimatomu veren devletin gerekli gördüğü bütün tedbirleri (ilişkilerin kesilmesi, aynıyla karşılık verme, abluka, silah kullanma ve savaş ilanı) almakta kendini serbest sayacağı da belirtilir. La Haye antlaşmasına göre ultimatomun yazılı olarak verilmesi gerekir.

Ulus (nation)

İnsanların biraraya gelerek oluşturdukları en geniş toplumsal örgütlenme biçimi. Genelde aynı topraklar üzerinde yaşama, dil, din ya da benzeri ortak değerlerle birleşme ve yine genelde hukuksal egemenliği olma gibi tarafsız, kişinin kendini gruptan sayması gibi subjektif değerlerin biraraya getirdiği ve bu farkların bir elit tarafından hatırlatıldığı insan topluluğu, ulusu oluşturan çeşitli öğelerin tarihin genel akışı içinde belirginleştiği toplumlar, ancak kendi devletlerini kurma hakkını elde ettikten sonra günümüzdeki anlamda ulus olabilmişlerdir. Özellikle tanımda yer alan ve bir ulusun üyelerinde ortak olması gereken özellikler günümüzdeki birçok ülke açısından (en azından resmi düzeyde) söz konusu olan ulus-devlet birlikteliğini hemen hemen bütünüyle ortadan kaldırmaktadır. Bu tanıma göre ya bir devlet içinde birçok ulus yer almakta ya da bir ulus birden çok devlet arasında bölünmüş durumdadır. Bu durum günümüzde soruna daha pragmatik açıdan bakan ve daha çok ulus-devlet birlikteliğini temel alan bazı ulus tanımlarını beraberinde getirmiştir. Günümüzde yaygın kaniya göre ulus, ortak bir geçmişe ve geleceğe ilişkin benzer düşüncelere sahip olan yani bir inanç ve bilinç birliği içinde bulunan insan topluluğudur.

Ulusal Çıkar (national interest)

Yöneticilerin, devletlerin dış politikalarını dayandırdıklarını söyledikleri temel öğelerdir. Marksistlere göre devletin çıkarları veya ulusal çıkarlar aslında toplum içindeki egemen sınıfın çıkarlarından başka birşey değildir. İç politikada olduğu gibi dış politikada da devlet, mevcut düzeni dış tehlikelerden koruyan ve egemen sınıfın dışarıdaki çıkarlarını yürüten başlıca araçtır. Sovyet yetkililere göre barış zamanında dış politikanın başlıca aracı diplomasidir. Dış politikanın egemen sınıfın çıkarlarını yansıtmaya karşın diploması ulusal çıkarların resmi biçimdeki ifadesidir. Diplomatik ilişkiler ulusal çıkarlar örtüsüne gizlenmiş olan grup çıkarları ya da toplumsal sınıf çıkarları arasındaki çatışmanın bağdaştırılmasından başka birşey değildir. Ulusal çıkar kavramının tüm ulusun çıkarlarının bir bileşkesi niteliğini

taşıdığını kabul eden klasik görüş taraftarları açısından da hangi ögelerin ulusal çıkarı temsil ettiğinin belirlenmesi sorun olmaktadır. Herşeye rağmen bir ulusun tümünü kapsayan ortak bir çıkaröğesinin ülkenin öz varlığının korunması olduğu genellikle kabul edilmektedir. Son yıllarda özellikle de ABD'li bazı yazarlar kavramın uluslararası politikanın biçimsel analizi açısından pek uygun olmadığını, dolayısıyla yerine başka kavram ya da kavramların konulması gerektiğini savunmaktadırlar.

Ulusal Devlet (national state)

Bir devlet biçimi Ortaçağ Avrupası'nın son dönemlerinde giderek çökmeye başlayan feodal sistem karşısında yeni ortaya çıkan burjuvaziye yanlarına alan krallar merkezi otoritelerini güçlendirmekteydiler. Fransız Devrimi de ulusçuluğun ideolojik ve moral altyapısını güçlendirdi, çok uluslu imparatorluklar için gerçek bir tehdit oldu. 19. yy'ın sonları ve 20. yy başlarında en yoğun dönemini yaşayan ulusal devletlerin ortaya çıkış süreci 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren azalmıştır. Bunun nedenleri, potansiyel toplulukların sınırına yaklaşılmaması iki bloklu sistemin ulusal devletin prestijini zedelemesi, eski sömürge devletlerinin bağımsızlığa kavuşurlarken ulusal devlet niteliklerini taşımamaları olarak sayılabilir. Ulusal devlet günümüzde yaygın bir uluslararası birim, bir devlet biçimi olarak görünmektedir.

Ulusal Güç (national power)

Bir devletin bir diğerini, belirli tutum ve davranışları yapma ya da yapmama açısından zorlamakta kullanılabileceği potansiyel olanaklar toplamı. Coğrafya; ulusal gücü oluşturan en istikrarlı faktördür. Önemi eski dönemlere göre azalmakla beraber günümüzde de geçerlidir. Örneğin, ülkenin bir ada olması, çok dağlık ve içlerine ulaşılması güç bir topograik yapıya sahip olması veya ülkeyi diğer ülkelerden ayıran hiçbir doğal engelin bulunmaması, bir ülkenin ulusal gücünü etkileyen öğelerden birisi de doğal kaynaklardır. Endostriyel kapasite; günümüzde gerekbarış gerekse savaş dönemlerinde ülkelerin ulusal gücünü belirleyen en önemli faktörlerden birisi de endüstriyel kapasitedir. Askeri Hazırlık Derecesi; gücü oluşturan temel öğelerden birisidir. Bir ülkenin askeri hazırlık derecesi, o ülkenin savaş teknolojisi, askeri birliğinin kapasitesi ve de silahlı kuvvetlerinin nicelik ve nitelik açısından mevcut durumu ile ilgilidir. Nüfus; önem derecesi duruma göre değişen bir faktördür. Günümüzde de konvansiyonel silahlar ile sürdürülen savaşlarda, özellikle de kara savaşlarında nüfusun önemi büyüktür. Diplomasinin Niteliği; elde bulunan potansiyonel olanakların değerlendirilmesi konusunda genel politikayı belirleyen faktördür. Bu anlamda diplomasi, ulusal gücü meydana getiren farklı öğeleri, ulusal amaçları yakından ilgilendiren uluslararası konular üzerinde en yüksek etkiye bulunabilecek bir şekilde getirme sanatıdır. Hükümet ve Yönetimin Niteliği; gerçekte sözü edilen tüm öğeler hükümet tarafından alınan kararlar çerçevesinde bir ülkenin gücünü oluşturlar. Bu nedenle nitelikli bir hükümetin gerçekleştirilmesi için gereken üç görev vardır; a)ulusal gücü yaratan maddi ve insani kaynaklar ile izlenmekte olan dış politika arasında bir dengenin kurulması b)söz konusu kaynakların kendi aralarında gerçeği dengenin kurulması, c)izlenecek dış politika konusunda halkın desteğini kazanma. Bazı yazarlar ulusal moral, ulusal karakter gibi saptanması ve karşılaştırılabilmesi son derece güç bazı faktörleri de ulusal gücü oluşturan öğeler arasında ele almaktadır.

Ulusal Hava Sahası (national air space)

Bir devletin ülkesi üstündeki hava sahası. Hava sahası devletlerin egemenliği altında bulunan hava ülkesi ile buna bitişik olarak yer alan iç suların, boğazların üstünde bulunan hava sahasıdır.

Ulusal Karakter (national character)

Devletlerin ve hükümetlerin "kişileştirilmesi" ile uluslararası davranışlarının açıklanabileceğini savunan görüş. Barışta ve savaşta ulus adına eylemde bulunanlar devlet politikası belirleyenler, uygulayanlar, destekleyenler, seçenler ve seçilenler, kamuoyunu biçimlendirenler gibi şeylerin hepsi ulusal karakteri oluşturan entellektüel ve moral niteliklerin izlerini taşırlar. Bunun sonucu da ulusal karakterin ulusal güç üzerinde etkiye sahip olmasıdır. Uluslararası ilişkilerin açıklanmasında ulusal karakterin gözönüne alınması bugün ciddi ve gerçekçi bir yaklaşım olarak kabul edilmemektedir. Rusların kaba kuvvetçiliği ve inatçılığı, Amerikalıların buluşçuluğu ve bireyciliği, İngilizlerin dogmatik olmayan sağduyuları, Almanların ve Japonların disiplinci organize toplumsal yapıları ulusal karakter farklılıkları olarak öne sürülmekte ancak uluslararası ilişkilerin açıklanmasında çok yetersiz kalmaktadır.

Ulusal Moral (national moral)

Bir ulusun kendi hükümetlerinin dış politikasını barışta ve savaşta desteklemekte gösterdiği konsantrasyon derecesi. Tüm ülkede ulusal moralin varlığı, yokluğu veya niteliği özellikle ulusların tehlike ile karşılaştığı bunalımlı zamanlarda daha açık biçimde ortaya çıkar. Ulusal moral bir devletin ordusunun, dış işlerini, üretimini yani tüm faaliyetlerini ve dolayısıyla gücünü etkiler.

Ulusçuluk: bkz. Milliyetçilik

Ulus Devlet: bkz. Ulusal Devlet

Uluslararası Boğazlar (international straits)

İki açık denizi birleştiren deniz yolu. Bir boğazın "uluslararası boğaz" olarak kabul edilmesi için uluslararası deniz ulaşımında kullanılıyor olması, genişliği ve coğrafi konumu ve durumu önemli etkenlerdir. Eğer sözkonusu boğazın genişliği karasularının iki katından az ise ve iki açık deniz parçalarını birleştiriyorsa Boğaz suları karasuları rejimine tabidir. Boğazın genişliği, karasularının iki katından fazla ise, karasularının dışında ve boğazın ortasındaki alanda açık deniz rejimi uygulanır.

Uluslararası Denizyatağı (deep seabed)

Ulusal yetki sınırları dışında kalan deniz yatağı ve toprak altı. Deniz yatağı kavramı 1945'ten sonra ortaya çıkmıştır. Denizlerin maksimum düzeyde kullanılması arzusu ve teknolojik gelişmeler sonucu, devletler deniz yatağının ve toprak altının araştırılması ve işletilmesi için çalışmalarda bulunmaya başlamışlardır. Devletlerin karasularının altında kalan bölümün dışındaki deniz yatağı alanında çeşitli uluslararası düzenlemeler öngörülmektedir. Ancak denizde deniz altı ve boru döşeme hakkı da bu çerçevede ele alınmaktadır.

Uluslararası Hava Sahası (international air space)

Hiçbir devletin ulusal hava sahasına girmeyen yani devletlerin karasuları sınırının dışındaki bölgelerin üstündeki hava sahası. Deniz hukuku antlaşmaları açık denizler üzerinde yaralan hava sahasındaki uçuş serbestliği ilkesini kabul etmek suretiyle karasuları dışında kalan hava sahasının ulusal egemenliğe konu olamayacağını benimsemiştir.

Uluslararası İlişkiler (international relations)

Uluslararası ilişkiler, başta devletler olmak üzere, hükümetler ve devlet-dışı kuruluşlar arasında hukuksal, siyasal ve ekonomik ilişkileri analiz eden kapsamlı bir deyimdir. Hatalı olarak uluslararası politika deymi ile aynı anlamda kullanılır. Uluslararası İlişkiler devletler arasındaki her düzeyde ve her çeşit konudaki ilişkileri kapsamına karşın, uluslararası politika devletlerin resmi organları aracılığıyla kurduğu ve siyasal konulardaki ilişkileri kapsar.

Uluslararası Kamuoyu: bkz. Dünya Kamuoyu

Uluslararası Kanallar (international channels)

İki açık denizi birbirine bağlamak amacıyla insan eliyle açılan su yolları. Bu su yollarının uluslararası ulaşım bakımından çok önemli olmaları halinde hukuksal statüleri uluslararası anlaşmalarla belirlenmektedir. Eğer ilgili bir anlaşma yoksa uluslararası kanal sınırları içinde bulunduğu denetim hukuk düzenine tabidir.

Uluslararası Nehirler (international rivers)

İki yada daha fazla sayıda devletin ülkesinden geçerek denizlere ulaşan veya bu devletler arasında doğal sınır oluşturan nehirler. Genelde 20 Nisan 1921 Barcelona Sözleşmesi ile belirlenen hukuki statüleri, ulaşımın kıyı devleti olsun veya olmasın geçiş serbestliğine dayanır. Kıyı devletleri ulaşımı engelleyecek önlemler alamaz ve özel hizmetleri karşılığı dışında hiçbir ücret talep edemezler.

Uluslararası Politika (international politics)

Uluslararası ilişkiler disiplinin bir alt dalıdır. İki veya daha fazla devlet arasındaki siyasi ilişkileri uluslararası sistemin tümü içinde ele alarak inceler. Uluslararası politika, devletlerin resmi organları aracılığıyla giriştikleri ilişkileri kapsar. Uluslararası politikanın tüm devletlerin dış politikalarının toplamı olduğu söylenir. Bu bir bakıma doğrudur, ancak, devletlerin dış politikalarının teker teker incelenmesiyle uluslararası politikanın tümünü çözümleyebilmek imkansızdır. Uluslararası politika alanında her zaman geçerli olabilecek bir "büyük kuram" (grand theory) geliştirilememiştir. Bu alanda yapılan araştırmaların çoğu konuya tek yönlü bakmıştır ve hemen hepsinde süreç yönü ön plana alınmıştır.

Uluslararası Sistem Kuramı: bkz. Sistem Analizi

Uluslarüstüculük (supranationalism)

Uluslaraüstüculük, üye birimlerden merkezi organa doğru bir karar-alma otoritesi transferini içerir. Üyeler uluslarüstü kararı ya kabul etmek ya da sistemden çekilmek zorundadırlar. Kararlar üye hükümetlerin temsilcilerince veya uluslararası düzenlemenin bir birimi olarak işlev gören kurum tarafından alınır.

Uluslarüstüculük, eğer ülkeler egemenliklerinin bir kısmını gönüllü olarak merkezi kuruma devrederlerse mümkündür. Ancak karar alma ayrıcalıklarından vazgeçmemekte ısrarlı olan liderlere sahip bağımsız ve egemen devletlerden ulaşan bir dünyada uluslarüstüculük çok az destek görmüştür. Avrupa Birliği Komisyonu, politikalar üreten, bir yürütme organı işlevi gören ve üye ülkeleri, özel grupları ve bireyleri bağlayıcı kararlar alan uluslarüstü bir kuruluş olarak ender rastlanan örneklerden birisidir. Diğer Birleşmiş Milletler organlarından farklı olarak Güvenlik Konseyi, BM Antlaşması'nda barış ve güvenlik konularında üye ülkeleri bağlayıcı uluslarüstü kararları almakla yetkilendirmiştir. Konsey bu gücünü, sözgelimi 1966'da Rodezya'ya zorlayıcı ekonomik yaptırımlar uygulamak suretiyle göstermiştir.

Uzlaştırma (arbitration)

Devletler arasındaki uyuşmazlıkların barışçı çözüm yollarından birisi. Uzlaştırma siyasal ve diplomatik çözüm yöntemleri arasında en fazla resmileşmiş olandır. Ya bir kişiye ya da bir komisyona verilen uzlaştırma görevi, uyuşmazlıkların hakemlik veya yargı yoluyla çözülmesinden daha esnektir ve çeşitli uyuşmazlıklara uygulanabilme yeteneği daha fazladır. Uzlaştırıcıların verdikleri kararlar, hakemlik ve yargı yollarından farklı olarak uyulması zorunlu, bağlayıcı kararlar değildirler. Uzlaştırıcının amacı, farklı görüşlerin bağdaştırılması yoluyla uyuşmazlığın çözümünü sağlamaktır, yoksa hukuksal hakların gerçekleştirilmesi değildir. Uzlaştırıcının teklifleri tarafları tatmin etmedikçe ve taraflar bu teklifleri kabul etmedikçe uyuşmazlık çözüme bağlanamaz.

Üçüncü Dünya (third world)

Az gelişmiş ülkeler kategorisinde bulunan Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkeleri için kullanılan bir deyimdir. II. Dünya savaşı sonrasında, özellikle soğuk savaş döneminde dünya, sosyalist sistemi benimsemiş Doğu Bloku ve kapitalist sistemi benimsemiş Batı Bloku arasında ikiye bölünmüştü. Üçüncü Dünya Deyimi bu iki kutupluluğu ortaya çıkardığı bir olguyu belirtmiş ve tam anlamıyla bu iki kutuptan birisinde yer almayan devletleri nitelemek için kullanmıştır. Bu deyim, dış politika stratejilerini "bağılantısızlık" yönünde seçen ülkeler için de kullanılır. Ancak daha çok Varşova Paktı ya da NATO üyesi olmayan az gelişmiş Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerini belirtir. Bu ülkelerin ortak noktaları çoğunun bir sömürge geçirmiş olmaları bağımsızlıklarını bir mücadele sonucu kazanmalarındır. Bu ülkeler dünya barışı için bloklar arasında bir denge unsuru olduklarını düşünmekteydiler.

Ülke Kazanma

Devletlerin bir ülke parçasının sahibi olmaları iki durumda ortaya çıkmaktadır. i) Bir yeni devlet doğduğu zaman, ii) Varolan bir devlet ülkesine yeni bir ülke parçası kattığı zaman.

1) Devletin doğuşu ile bir ülkeye sahip olması

Bu yeni devletler, sömürgeleikten kurtulan eski sömürge devletleri olup onların belirli bir ülkeye sahip olmalarının hukuksal dayanağı, self-determinasyon ilkesi olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık, bugün de gerek eskiden günümüze kadar varlıklarını sürdüren eski devletlerin gerekse varolan bir devletten ayrılma yoluyla bağımsızlığını kazanan yeni devletlerin sahip oldukları ülkelerin hukuksal dayanağı konusunda bir görüş birliği yoktur.

2) Varolan bir devletin ülke kazanması

Devletlerin ülke kazanması olayını iki değişik duruma göre değerlendirme olanağı vardır. i) Bir sahipsiz ülkenin bir devlet ülkesine katılması. ii) Bir devlet ülkesinden başka bir devletin ülkesine aktarılması. Bu konuda başvurulacak başlıca yollar, tarafların maddelerini bildirme biçimlerine göre sınıflandırırız uygulamada 3 değişik yöntemle rastlanmaktadır. a) Andlaşma yoluyla ülke kazanılması, b) Tek-taraflı işlemler aracılığıyla ülke kazanılması, c) Uluslararası yargı, hakemlik ya da örgüt organı kararı ile ülke kazanılması,

a) Andlaşma yoluyla ülke kazanılması:

Devir, bir devletin ülkesinin bir bölümünün üzerindeki haklarından bir başka devlet lehine andlaşma aracılığıyla vazgeçmesi olayına verilen addır. Devir işleminin tam olarak gerçekleşmesi 2 ögenin bir araya gelmesini gerektirmektedir. i) Bir devir andlaşmasının yapılması, ii) İlgili ülkenin fiilen öteki devletin egemenliğine girmesi. Devir işlemi herhangi bir koşula ya da karşılığa bağlı olmayacağı gibi, bağış koşullu ya da bir karşılıksız elde etme sonucunda da olabilir.

b) Tek-taraflı işlemler aracılığıyla ülke kazanılması

Bir devletin tek-taraflı bir işlem ile başka bir devletin bir ülke parçasına sahip olması olayına, tarih içinde, iki durumda rastlanmaktadır. i) Fetih, ii) Kazandırıcı zamanaşımı. 20. yy.'da fetih yoluyla ülke kazanılması hakkının giderek reddedildiği gözlenmektedir. Kazandırıcı zamanaşımı ise iç hukuktan uluslararası hukuka aktarılan bir kavram olup, başlangıçta bu hakka dayanmamakla birlikte bir ülke parçası üzerinde sürekli etkin bir biçimde egemenlik haklarını kullanan devletin belirli bir süre sonucunda ülkeye sahip olmasını hukuksal açıdan kabul etmektedir. Kazandırıcı zamanaşımı için 2 ögenin oluşması şarttır. 1) Bir ülkenin fiili işgal altında tutulması, 2) Belirli bir sürenin geçmesi.

Xenophobia: bkz. Yabancı Düşmanlığı

Yabancı (foreigner)

Bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşı olmayan kişilerdir. Kişinin bulunduğu ülke ile bu kişiler arasındaki ilişkiler yabancı hukuku çerçevesinde düzenlenmektedir. Bir devlet yabancıların ülkesine girip girmemesi konusunda karar vermeye tek yetkilidir. Böylece eğer iki devlet arasında aksini öngören herhangi bir andlaşma yoksa, olağan olarak, bir

devletin yurttaşları öteki devlet ülkesine girme konusunda ülke devletinin iznini almak zorundadır. Uygulamada devletlerin bu izni vize (visa) işlemi ile verme yoluna gittikleri görülmektedir. Ancak ülkelere girişi serbest tutulan ve dolayısıyla vize gerekmeyen devletler de bulunmaktadır. Bu durumda, bu devletler çeşitli nedenlerle yasaklılar listesine aldığı yabancıların ülkesine girmesine izin vermemekle yetinmektedir. Yabancıların bir devlet ülkesine girmesinden sonra burada kalabilme koşulları da ülke devletince saptanmaktadır. Bu konuda da ülke devleti ile yabancıların devleti arasında bir anlaşma yoksa ülke devletinin ülkesel yasaları yabancılar için de geçerli olacaktır. Bir devletin ülkesine girmek isteyen ya da giren bir yabancıyı sınır dışı etmesi (expulsion) onun yetkileri arasındadır. Bunun yanında, eğer bir devlet başka bir devlet ile yaptığı herhangi bir anlaşmayla o devlet ülkesinde suç işleyen kişileri geri vermeyi kabul etmemişse, suçluları geri verme (extradition) konusunda da değerlendirmeyi kendisi yapma yetkisine sahiptir.

Yabancı Düşmanlığı (xenophobia)

Bir ülkede yaşayan yabancılar karşı, o ülkenin gerek resmi gerekse sivil odakları tarafından, özellikle ekonomik nedenlerden dolayı bağnazca takınılan karşı tutum. Son yıllarda, artan gelişmiş ülkelerdeki ekonomik durgunluk yabancı düşmanlığının tırmanmasına neden olmuştur. Örneğin Almanya'da Türkler'e, Fransa'da Kuzey Afrikalılar'a karşı girişilen olayların sayısı giderek artmaktadır.

Yakın Çevre (near abroad)

"Near Abroad" olarak adlandırılan "yakın bölge doktrini" ilk defa Rusya Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev tarafından, Aralık 1992'de AGİT'te yaptığı bir konuşmasında ortaya atıldı: "Artık AGİT bizim içişlerimize karışamaz, bundan böyle bildiğimiz yaparız, nükleer silah kullanırız. Bizim sınırimız dışında yaşayan 25 milyon etnik Rus'un hakkını korumaya kararlıyız. Bunlara dokunana müdahale ederiz".

Yakın bölge kavramının daha çok devletin jeopolitiği ile ilgili olan birçok devlet tarafından kullanıldığını görüyoruz. Örneğin ABD'nin Karayipler denizi, Fransa'nın Kuzey Afrika üzerinde bu doktrini kullandığını görüyoruz.

Yalnızcılık (isolationism)

Devletler tarafından izlenen bir dış politika stratejisidir. Bu stratejiyi izleyen bir devlet, kendi dışındaki dünya ile ilgili sorunlara mümkün olan en düşük oranda katılmaya, diğer ülkeler ve çeşitli uluslararası kuruluşlar ile en düşük düzeyde diplomatik ilişki kurmaya çalışır. Yalnızcılık politikasını izleyecek bir devletin ihtiyaçlarını karşılama bakımından kendi kendine yeterli olması gerekir. Bir ülkenin coğrafi ve topografi özellikleri de, bu türden bir stratejinin izlenebilmesini etkileyebilmektedir. Sözgelimi bir ülkenin ada olması böyle bir stratejinin izlenmesini kolaylaştırırken, ülkenin birçok başka ülkelerin çıkarlarının çatıştığı stratejik bir bölgede yer alması böyle bir politikanın izlenmesini güçleştirmektedir. Bunun yanında da içinde bulunan uluslararası konjonktürün de, devletlerin bu türden bir strateji izleyebilmesini etkilemektedir. Sözgelimi, bir güç dengesi sisteminde bu türden bir stratejinin

izlenmesi kolayken, iki kutuplu bir sistemde dahazordur. Günümüzde devletlerin karşılıklı bağımlılık ilişkileri bu türden bir stratejinin izlenmesini genel anlamda güçleştirmektedir.

Yaşam Alanı (Lebensraum)

Alman Nasyonal Sosyalist Partisi lideri Adolf Hitler'in 1933'te iktidara gelmesiyle uygulamaya başladığı dış politikasının 3. ve son aşamasıdır. Bu "yaşam alanı" kavramı Hitler'in çoğunlukla Alman jeopolitikçilerinin görüşlerinden geliştirdiği yayılmacı tezlerden biridir. Buna göre; üstün bir ırk olan Almanlar sıkışıp kaldıkları bu dar topraklardan, diğer aşağılık ırkların ellerinde bulunan alanlara doğru genişlemeliydi. Dış politikasının diğer aşamaları olan Versailles kısıtlamalarından kurtulma ve bir ulus, bir devlet(ein Volk ein Reich) ilkesi sınırlı ve somut politikalar olduğu halde, yaşam alanı sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceği belli değildir. Bu yüzden Hitler ilk iki aşamayı gerçekleştirirken büyük tepkiler almamış, ancak Çekoslovakya'nın tümünü işgal etmesiyle üçüncü aşamanın başladığını farkedenden devletlerin etkin tedbirler almaya başlaması sonucunda II. Dünya Savaşı başlamıştır.

Yatıştırma Politikası (appeasement policy)

Saldırı tehdidi karşısında saldırgan devlete karşı uygulanan politika. Bu türden bir politika, soruna barışçı bir çözüm getirebileceği gibi, saldırgan devletin egemenliğinin artmasına da yolaçabilir. Örneğin, Versay sisteminin çöküşünden sonra, İngiltere'nin Nazi Almanyası'na karşı uyguladığı "yatıştırma politikası" sonucu, İngiliz-Alman anlaşması.

Yeni Dünya Düzeni (new world order)

Uluslararası işbirliğini ve barışı yaratma ideali olarak tanımlanabilecek deyim, ilk kez ABD Başkanı George Bush tarafından Ağustos 1990'da, düzenlediği bir basın toplantısında söylenmiştir. Bush, bundan bir ay kadar sonra, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nu kimyasal ve biyolojik silahlar konusunda çalışmaya yönelttiği sırada bu deymi tekrar etmiştir. Bush, Yeni Dünya Düzeni'nde herhalde ABD'nin etki alanı içinde gelişecek düzenden yeni pax-Americana'dan söz ediyordu.

Pekçok sosyal bilimci, Yeni Dünya Düzeni'nden bahsedilirken kullanılan "Liberal Demokrasi", "Evrensel Barış" ve "İnsan Haklarına Saygı" kavramlarının Güney için fazla bir anlam taşımadığını, bunların daha çok Kuzey için geçerli olacağını iddia etmiştir.

Yeni Sömürgecilik (new-colonialism)

19. yüzyılda ortaya çıkmış olan emperyalizm sonucu oluşan sömürgeciliğin yeni bir hali. Bu bir devletin, bağımsızlığına rağmen, dolaylı yöntemlerle sömürülmesidir. Yeni sömürgecilğe göre kapitalizm, dünyayı az geliştiren bir olgudur. Ulusal burjuvaziler yabancı sermaye tarafından emilmekte ve bunun olması sanayileşme sürecinin fiilen sınırlandırılmasına neden olmaktadır. Bazı yazarlara göre yeni sömürgecilik, resmi sömürgecilik uzantısıdır. Bazılarına göre ise, yeni sömürgecilik, azgelişmiş ülkelerde sanayileşme yönünde ilerlemeyi denetlemek ve sınırlamak amacı ile tekeli sermayenin uyguladığı yöntemleri içermektedir. Bir başka görüş ise sömürgeciliğin bu yeni halini savaştan sonra gelişmiş ülkelere gelen yabancı sermayenin doğrudan müdahaleler yolu ile çıkarlarının denetlemesi ve böylece Batı

sermayesinin ilk önce bunalımdan daha sonra da savaştan kurtulup kendine gelerek, dünya çapında egemenliğini yeniden kurması olarak görmektedir.

Yıldız Savaşları (star wars)

Nükleer silahlara karşı savunma projelerinden biri. Bu tür bir proje ilk defa 1980'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri tarafından ortaya atılmıştır. Bu Sovyetler'in ICBM (Inter-Continental Ballistic Missiles)lerini uçuşları esnasında tahrip etmeye yönelik bir sistemdir. Bu projenin temelinde, uzaya ve yeryüzüne yerleştirilmiş laser istasyonlarının yok edici ışınlarını, hareketli düşman hedeflerine yöneltmek yaratmaktadır. Bu projenin kapsamına karşı taraftan gelecek saldırıları ortaya çıkarmak için yerleştirilen alıcılarda tehdit algılayıcı sistemlerin kullanılması da girmektedir. Kısacası bu tür bir sistem, caydırıcılığın yöntemlerinden birisidir.

Yılgı Dengesi: bkz. Dehşet Dengesi

Yumuşama (detente)

Bloklar arasında karşılıklı "söz düellosu" ile savaş tehlikesinin azalması ve komünist ile komünist olmayan devletler arasında siyasal, ekonomik, kültürel ve teknolojik anlaşmaların sayılarındaki artışa verilen ad. Bazı yazarlar, yumuşamayı "farklı ekonomik ve toplumsal sistemlere sahip ülkeler ya da ülke grupları arasında, son aşamada yeterli siyasal güvencelere başlanmış, uzun süreli ve kapsamlı bir Doğu-Batı işbirliğine varacak gerginliğin aşamalı ve bilinçli bir biçimde azaltılmasını öngören bir politika" diye yorumlamaktadırlar.

Yumuşama, Doğu-Batı ilişkilerinde çatışma ve gerginliğin azaldığı bir tarihsel dönem anlamında da kullanılabilir. Yumuşama bir "süreç" olarak düşünüldüğünde, yakınlaşma, anlaşma ve işbirliği aşamalarından oluşan bir ilişki türüdür. Bunun sonucu olarak da yumuşama uluslararası ilişkilerde bir amaç durumuna dönüşmektedir.

Daha somut olarak ele alırsak, yumuşama 1960'lı yıllarda başlayan bir süreçtir. Çin Halk Cumhuriyeti, Arnavutluk ve Romanya Sovyetler Birliği'ne başkaldırmaya başlamışlardır, diğer taraftan da Fransa NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) içerisinde ABD'ye karşı geliyordu. Asıl amaç BAB'ı (Batı Avrupa Birliği) harekete geçirip, Avrupa Topluluğunu alternatif bir güç odağı haline getirmektir. 1957 yılından sonra belirli bir süreç içinde ortaya "Yılgı dengesinin" (balance of terror) çıkması yumuşamanın nedenleri arasında sayılabilir.

1962 Küba Bunalımı sırasında olası bir nükleer savaşın eşiğine gelinmesi, tarafların yakınlaşmaya gitmelerine neden olmuştur. Yumuşamanın ortaya çıkışını bir dizi çok taraflı ve iki taraflı anlaşma sağlamış sayılabilir:

a)Antarktik bölgesini, nükleer silahların denenmesini de içine alacak biçimde silahtan arındıran 1 Aralık 1959 tarihli çok-taraflı "Antarktik Antlaşması"

b)Bir bunalım anında özellikle yanlış anlamaların riskini önlemek ve en yüksek düzeyde doğrudan iletişim kurmak amacıyla, ABD ve Sovyetler Birliği arasında, telefon bağı kuran ve 20 Haziran 1963 tarihinde imzalanan iki taraflı "Kırmızı Telefon Antlaşması".

c)Atmosferde, Uzayda ve Sualtında Nükleer Denemeleri Yasaklayan 5 Ağustos 1963 tarihli çok-taraflı Nükleer Denemeleri Sınırlama Antlaşması,

ç)Uzayda, ayda ve öteki gezegenlerde nükleer ve kitlesel yıkım silahlarını kullanmayı ve depolamayı yasaklayan, 27 Ocak 1967 tarihli çok taraflı "Dış Uzay Antlaşması" (Outer-Space Treaty).

d)Nükleer silah yapımı teknolojisinin transferini yasaklayan, 1 Temmuz 1968 tarihli bir çok taraflı Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (Non-Proliferation Treaty).

e)Deniz dibinde, okyanus yatağında ve yeraltında nükleer ve öteki kitlesel yıkım silahlarının yerleştirilmesini yasaklayan 11 Şubat 1971 tarihli çok taraflı "Deniz Dibi Antlaşması",

f)30 Eylül 1971 tarihinde imzalanan ve iki ülke arasında yanlışlıkla bir nükleer savaş çıkmasını önleyecek tedbirleri saptayan iki taraflı "Kaza Önleme Antlaşması",

g)Kimyasal ve bakteriyolojik silahların geliştirilmesini, üretimini ve saklanması yasaklayan ve var olan stokların dokuz ay içinde yokedilmesini öngören, 10 Nisan 1972 tarihli çok taraflı "Biyolojik Silahlar Sözleşmesi".

h)25 Mayıs 1972 tarihinde imzalanan, açık denizlerde askeri uçuş ve seyrüsefer güvenliğini sağlayacak tedbirleri saptayan iki taraflı anlaşma,

i)26 Mayıs 1972 tarihli füze karşıtı füzeleri (Anti-Ballistic Missiles-ABM) sınırlandıran iki taraflı antlaşma,

j)22 Haziran 1973 tarihli nükleer savaşın çıkma riskini azaltmak için karşılıklı işbirliğini düşünce alışverişini ve davranış ilkelerini koyan iki taraflı "Nükleer Savaşa Engel Olma Anlaşması"

k)3 Temmuz 1974 tarihli, 150 kilotonu aşan askeri nitelikteki nükleer denemeleri yasaklayan iki taraflı, "Eşit Antlaşması",

p)24 Kasım 1974'te Başkan Ford ile Brejnev arasında imzalanan iki tarafa 1985 yılına kadar 2400'er saldırgan stratejik gönderme aracı (offensive strategic delivery vehicle) hakkı veren ve bunların 1320'sini çok başlıklı güdümlü füzelerle (multiple independly targeted recently vehicle-MIRV) donatılabileceğini kabul eden iki taraflı Vladivostok Antlaşması (SALT 1).

m)Askeri amaçlarla, çevrenin doğal yapısını değiştirme yöntemlerinin kullanılmasını yasaklayan 18 Mayıs 1977 tarihli çok taraflı çevreyi değiştirmenin yasaklanması sözleşmesi,

n)18 Haziran 1979'da Viyana'da Brejnev ile Başkan Carter'in imzaladıkları ve iki tarafın stratejik silahlarına nitel ve nicel sınırlamalar getiren iki taraflı SALT (Stratejik Arms Limitation Talks) Antlaşması. Bu antlaşmaya göre, tüm nükleer fırlatma sistemleri, iki taraf için de en çok 1250 tane olacak. Ayrıca tarafların sahip olabilecekleri, bağımsız olarak birden çok hedefe atış yapabilecek nükleer taşıyıcıların sayısı 1320'yi çok başlıklı kıtalararası füzeler ve yine çok başlıklı denizaltılardan atılan füzelerin toplam sayısı 820'yi geçmeyecektir.

Yüksek Yoğunlukta Çatışma (high-intensity conflict)

ABD'nin soğuk savaş döneminde sosyalist blokun Varşova Paktı üyeleriyle nükleer düzeyde bir çatışmayı ifade eden savaş stratejisi. SSCB'nin dağılması ile birlikte yüksek yoğunluktaki çatışma stratejisi kalktı ve böylece nükleer sistemle birlikte sona erdi.

Zirve Diplomasisi (summit diplomacy)

Uluslararası ilişkilerde devletlerin kullandıkları bir diplomasi türüdür. Bu tür diplomasinin özelliği, görüşmelerin ilgili tarafların en üst düzeyde temsil edilmesi ile yapılmasıdır. Eski dönemlerde imparatorların, kralların yürüttüğü bu tür diplomasi, günümüzde de devlet başkanları, başbakanları gibi ülkelerin en etkili kişilerince yürütülmektedir. Zirve diplomasinin en olumlu yanı, görüşme masasında genellikle bir çözüme ulaşmanın temel şartı olan karşılıklı taviz verme konusunda en fazla olanağa sahip olan liderleri biraraya getirmesidir. Ancak böyle bir diplomasinin düzenlenmesi için gereken hazırlık çalışmaları, bu tür diplomasinin dezavantajını oluşturmaktadır.